

Petter 3 ½ år: "Tante, du har guttefarge på buksa di!"

Tante Barbro: "Hvorfor det?"

Petter 3 ½ år: "Jo, for svart er guttefarge!"

Tante Barbro: "Hvem er det som bestemmer hva som er jente- og guttefarge?"

Petter 3 ½ år: "Det har jeg bestemt helt selv!"

Rosa og blå speilinger

-På jakt etter kjønnede betydninger i fjernsynstilbudet til førskolebarn

**Masteroppgave i medievitenskap av
Barbro Hardersen,
levert høsten 2006,
ved Institutt for medier og kommunikasjon,
Universitetet i Oslo**

Sammendrag:

Denne oppgaven næranalyserer utsnitt fra tre fjernsynsprogrammer rettet mot førskolebarn. Ved å nedtegne konstruksjoner av kjønn fra programseriene ”Knøttene”, ”Powerpuff jentene” fra Cartoon Network, og ”Barnas Supershow” fra NRK, og sammenholde disse mot tradisjonelle kjønnsrollemønstre, genereres kjønnede fortolkninger og betydninger. Disse indikerer kulturelle koder og samfunnsstrukturer fjernsynes avspeiler. Analysefunnene framtolket av utsnittene indikerer at konstruksjonene i programmene fra den kommersielle kanalen Cartoon Network, er mindre begrensede enn kjønnskonstruksjonen i allmennkringkasteren NRK. Oppgaven avsluttes med en diskusjon av funnene, teori og nye perspektiver om medienes mer og mer fundamentale rolle i konstruksjon av egen identitet. Ved å fokusere på medieinnhold i tilbudet til førskolebarn, avsluttes oppgaven med perspektiver som fortolker hvem dagens barn og unge er i samfunnet vårt.

Abstract

This thesis takes a closer look on pre-school children's television programmes broadcasted in Norway. The thesis contains analyses of gender in clips of the programs ”Knøttene”, ”Powerpuff jentene” from Cartoon Network, and ”Barnas Supershow” fra NRK. By comparing the construction of gender in the programs towards traditional gender roles, gendered media messages are appearing. These indicate cultural codes and structures in the society. The thesis shows that the clips from the commercial channel are less limiting than the clips from the public broadcasters'. The conclusion contains a discussion of the analyses, theory and some new perspectives on the Media's role in identity processes. By focusing on media content presented to pre-school children, the theses finally discusses who today's children and young ones are.

Forord

Veien fra å ha en flott tilværelse som Pedagogisk leder på avdeling i barnehage, til nå å levere inn en masteroppgave i Medievitenskap har vært en lærerik, krevende, fordypende, utfordrende, fantastisk, men en laaang vei å gå. For meg er det en drøm som nå går i oppfyllelse, ønsket om å skape et arbeid som inkluderer begge interessefeltene mine, medier og førskolebarn, har vært et langsomt og møysommelig, men kjempegøy prosjekt, som har vært verdt hver sving og snubbel på veien.

Denne oppgaven er delt opp i tre deler, den første omhandler innledning, teori og metode, den andre analyser, og den tredje funn og konklusjoner. I tillegg til vitenskapelige kilder og referanser, har jeg også benyttet meg av andre ressurser for å innsamle et bredest mulig materiale. I tillegg til å vise til aktualiteten for tematikken førskolebarn i forhold til medier, er disse også med på å gi dekning til besvarelsen av problemstillingene. Disse er samlet bak i oppgaven som vedlegg 1, med kilder og ressurser fra internett, vedlegg 2, med andre kilder som intervjuer, seminarer og forelesninger og til sist vedlegg 3, med referanse til analyseobjektene. De ulike vedleggene vil bli henvist til fortløpende i oppgavens tekst.

Jeg vil benytte anledningen til først og fremst å rette en varm takk for konstruktive diskusjoner og faglige innspill til min veileder Birgit Hertzberg Kaare ved IMK, som har vært til uvurderlig hjelp. Jeg vil også gjerne takke mine foreldre: uten deres støtte ville ikke denne oppgaven vært til! Videre må flisespikker Linn Elise Frenningsmoen takkes for fantastisk grundig arbeide med korrekturlesing. Takk til Randi Haraldstad som tør å utfordre verden rundt seg, du ga meg ideen til oppgaven. Takk til ansatte i NRK og Cartoon Network for åpenhet og informasjon. Takk til sjefen min, Eva Liestøl for rom og tid til å avslutte oppgaven. Til sist, hjertelig takk til alle som har heiet på meg underveis, og spesielt til de som fra sidelinja har oppmuntret meg med tilrop langs oppløpssiden: Jeg kom i mål!!

IMK, Forskningsparken

November 2006

Barbro Hardersen

Innholdsfortegnelse:

DEL I: INNLEDNING, TEORI OG METODE..... 4

Kapittel 1. Innledning og forskningsspørsmål 4

Oppgavens forskningsspørsmål og bakgrunn for disse 5

Oppgavens oppbygging 9

Kapittel 2. Forskningsperspektiver på barn og medier..... 10

Ulike perspektiver på barn..... 10

Forskning på mediepåvirkning preget av bekymring..... 10

Førskolebarn og barndommer i dag 12

Kunnskapshull i forskning på førskolebarn..... 13

Førskolebarnets plass i medievitenskapen 15

Medienes rolle i sosialiseringprosesser..... 18

Hvordan barn sosialiseres inn i usynlige samfunnsstrukturer 18

Medienes rolle i bevaring av samfunnsstrukturer 20

Mediene og identitetsskaping 20

Kapittel 3. Konstruksjoner av kjønn 23

Kjønnsforskning som tverrfaglig forskningsfelt..... 23

Fra ettkønns- til tokjønnmodell 24

Feministiske perspektiver i kjønnsforskning..... 25

Rollekategorisering i konstruksjon av kjønn 27

Å gjøre kjønn..... 28

Førskolebarns kodete konstruksjoner av kjønn..... 30

Synlige konstruksjoner av kjønn 31

Programledere som formidlere av kjønnskonstruksjoner 32

Fjernsynet som speil for kjønnete konstruksjoner..... 33

Undersøkelser av konstruksjoner av kjønn i programtilbudet til barn..... 34

Kapittel 4. Metodiske tilnærminger 37

Metodiske valg..... 37

Tekstanalyse som metodisk tilnærming 37

Tolkning av en oppdelt tekst 39

På jakt etter kjønnete betydninger 41

Analysens regelsett..... 43

Supplerende analysestoff: mediedekning, feltobservasjon og intervju 46

DEL II: ANALYSER 50

Kapittel 5. Konstruksjon av kjønn i NRKs fjernsynstilbud til førskolebarn 50

Presentasjon av programserien Barnas Supershow.....	50
Innholdsanalyse av to programmer i Barnas Supershow.....	51
Episoden "Mammaer"	52
Episoden "Motorer"	57
Kjønnete betydninger i Barnas Supershow	62

Kapittel 6. Konstruksjon av kjønn i Cartoon Networks fjernsynstilbud til førskolebarn 66

Presentasjon av programserien Knøttene	67
Episoden "Det var en kort sommer Baltus Brun".....	69
Kjønnete betydninger i Knøttene	74
Presentasjon av programserien Powerpuff jentene.....	77
Episoden "Likeverdig kamp".....	77
Kjønnete betydninger i Powerpuff jentene.....	83

Del III: FUNN OG KONKLUSJONER 88

Kapittel 7. Diskusjon av funnene, teori og nye perspektiver..... 88

Kjønnete konstruksjoner og kjønnete betydninger i fjernsynstilbudet til barn	89
Konstruksjon av kjønn og kanalenes finansieringsform	91
Medienes rolle i identitetsskaping	95
Synliggjøring av maktstrukturer	97
Hvilken barndom har vi i dagens Norge	98

Kapittel 8. Oppsummering og refleksjon 104

DEL I: INNLEDNING, TEORI OG METODE

Kapittel 1. Innledning og forskningsspørsmål

I Norge har flere forskningsprosjekt tematisert barn og fjernsyn (blant andre Aasebø 2001, Aasebø og Melhus 2005, Hake 1998, 1999, 2006, Haldar 1993, Seip Tønnesen 2000, Tingstad 1995, 2006, Werner 1994). Forskere har fokusert på hvor mye barn ser på fjernsyn, hva de ser, og konsekvensene av fjernsynsseing og mediebruk. Andre har konsentrert seg om mottakers meningsdannende prosesser for å få et dypere innblikk i konsekvensene av hva og hvor mye barn ser på fjernsyn. Slike mer omfattende undersøkelser er det ikke rom for innenfor rammene til en masteroppgave. Men som førskolelærer med interesse for barns mediebruk, kan jeg ikke se at disse undersøkelsene har fanget opp eller fokusert i større grad på medieinnholdet for de yngste barna i samfunnet. Derfor vil jeg fokusere på denne gruppen i denne oppgaven. I mitt tidligere pedagogiske arbeid slo det meg ofte hvor bastante og lite forhandlingsvillige barn er i forhold til hva det vil si å være jente eller gutt. Tanker om hvorfor vi blir som vi blir, og hva som former oss som individer, fascinerer meg. Dette er store spørsmål som det ikke er rom for å svare på i sin helhet her, men de fleste av oss definerer oss selv som enten gutt eller jente svært tidlig i livet. Med dette følger forventninger, egenskaper og roller knyttet til hvert av kjønnene. En svensk undersøkelse i aftenbladet.se¹ avslører et svært binært syn på hvordan barn uttrykker kjønn, stikk i strid med oppfatningen av at vi lever i et likestilt samfunn. Her påpekes det at i klesbutikkene råder en strikt oppdeling mellom den rosarøde ”pyntede” siden og den mørke med dinosaur-trykk. I artikkelen hevdes det også at de fleste av oss er opptatt av likestillingsidealet, men at vi i praksis ikke er så villige til å forandre oss. Man søker heller bekreftelse på at jenter er ”jentete” og gutter ”guttete”. Paradokset her, er at mange hevder det er *greit* at gutter kler seg i rosa, men at dette sjelden skjer i praksis, noe for eksempel klesbutikkens utvalg viser Mens likestillingen er fremmet i resten av i samfunnet viser nye undersøkelser at klesindustrien fremstiller jenter som passive objekter og guttene som aktive og tøffe, med andre ord med et klart kjønnsrolleskille hvor for eksempel to av tre klesplagg for jenter var rosa i en katalog (i 2004):” [...]jenter ser ut som lolitaer og gutter som gangstere”(vedlegg 1b, Borg 2006). Denne problemstillingen erfarte også jeg i mitt arbeide med førskolebarn. Mine refleksjoner

¹ Se vedlegg 1a for henvisning til avisartikler og nettreferanser brukt i oppgaven. Når jeg senere i oppgaven viser til avisomtale eller annet materiale hentet fra internett, henviser jeg til vedlegg 1b,1c,1d og så videre, i den løpende teksten.

gikk blant annet ut på hvor urettferdig det er, at det å være ”guttejente” anses hos mange som noe positivt, mens det å være ”jentegutt” forbindes med noe negativt og er lite attraktivt. Kjønnsdelt lek kan vise seg blant annet ved at mange jenter velger ”myke”, ”søte” leker og dukker, mens mange gutter foretrekker ”harde” plastleker og figurer (Aasebø og Melhus 2005). Hvordan kjønnsrollene begrenser oss som mennesker, er et annet av de store spørsmålene som danner bakteppe for denne oppgaven.

Likevel ble ovedfokus i denne oppgaven ble utløst av interesse for fjernsynets rolle i det ”nye medielandskapet” (Erstad 2005, Tingstad 2003, vedlegg 1c). I den offentlige debatt får ofte de ”nye” mediene, og spørsmål om hvordan disse vil ”forme” de oppvoksende generasjoner, mest oppmerksomhet. Mine erfaringer fra pedagogisk arbeid, er at noen av de eldste barna, også i barnehagen, var vel bevandret innenfor internett og spill, mens de yngste var mest kjent med fjernsyn og dvd. Jeg ble derfor ”trigget” av denne forglemmelse eller ignorering av de yngste. Fokus på nye medier hos gruppen skolebarn, kunne etter mine antagelser lett føre med seg at nye momenter eller endringer innenfor felt som fjernsyn og film for *førskolebarn*, ville bli forbigått? Det er mye fokus på de ”nye” mediene, derfor ville det være interessant å gå mot strømmen, å fokusere på det tilsynelatende ”gammeldagse” feltet, nemlig fjernsyn.

Oppgavens forskningsspørsmål og bakgrunn for disse

I denne oppgaven vil jeg analysere innholdet i fjernsynsprogram med førskolebarn som målgruppe. Jeg vil i oppgaven legge til grunn en antagelse om måten kjønn presenteres i dette tilbudet, har betydning for seeren både i identifikasjonsprosesser og som speiling av ulike bilder i samfunnet. Før arbeidet med analysene antar jeg at de karakterene som framstilles i fjernsynet (kanskje med unntagelse av fantasifigurer) er en speiling av de ulike identiteter, og balanserer konstruksjonene av kjønn, slik vi finner i det samfunnet vi lever i. Det er blitt hevdet at mediene henger etter i denne balanserte speilingen: ”There is no doubt that masculinity is depicted as superior to femininity (Jacobson 29:2005)”. Dette er uheldig, det blir vanskeligere å oppnå reel likestilling dersom gutter og jenter blir konfrontert med urealistiske og stereotypiske krav til utseende og handlingsmønstre.

For å kartlegge og gripe hvordan det å være jente eller gutt presenteres i fjernsynstilbudet til de yngste i samfunnet vårt, vil det være hensiktsmessig å formulere to overordnede forskningsspørsmål:

1) Hvordan konstrueres kjønn i fjernsynsprogram rettet mot norske førskolebarn?

Spørsmålet fordrer en presentasjon av teori og programmene som jeg legger til grunn for min analyse. Disse vil jeg gjøre rede for i de påfølgende kapitler. Teorien jeg vil fremlegge er etter hva jeg kan se foreløpig ikke blitt brukt i næranalyser av fjernsynsprogrammer for barn. Men begrepet konstruksjon av kjønn² kan det være greit å få avklart med det samme, da det er sentralt i oppgaven. Mens et kjønnsrolleperspektiv forutsetter at vi har en spesifikk bagasje av strukturer, atferd og holdninger, så er det konstruksjonen av denne bagasjen som analyseres når forskerens perspektiv forankres i teorien om sosialt kjønn (Smith 1987). Konstruksjon av kjønn og kjønnete betydninger, vil bli presisert og forankret nærmere i kapittel 3.

Fjernsynslandskapet for førskolebarna er endret i takt med tilbudet til andre samfunnsgrupper i løpet av de siste årene. Nye aktører er kommet til for å kjempe om de yngste seernes oppmerksomhet. I et prosjekt som dette, vil det være naturlig å utvide arenaen slik at et bredere utvalg av kjønnskonstruksjoner i fjernsynstilbudet til førskolebarn blir kartlagt. Det er uttrykt bekymring over ”de nye” kommersielle kanalenes inntog, og hva disse bringer med seg også på barneareaen:

”Forbruk er i ferd med å bli et grunntema og en sentral verdi i barne- og ungdomstiden. Gjennom reklame og markedsføring bidrar annonsører, reklamebransjen og media til å påvirke de unges forbruk, men også deres holdninger mer generelt, herunder forholdet til kropp, utseende, seksualitet, rusmidler og vold” (vedlegg 1d).

NRKs kringkastingssjef John G. Bernander innrømmer at endringer i de yngstes fjernsynslandskap har endret det tradisjonelle Barne-TVs suverene posisjon:

”Vi taper i forhold til de aller yngste hver eneste dag. Vi har god oppslutning i 40 minutter, mens Disney Channel, Fox Kids og Cartoon Network teppebomber oss 24 timer i døgnet.” (vedlegg 1e).

De kommersielle kanalene med barn som målgruppe fører med seg introduksjonen av et nytt tilbud i dagens barndom. ”Oppslutningen om Barne-TV har gradvis gått nedover de siste årene. Vi er reelt bekymret. Vi må slåss mot de virkelig store, som sender alltid. Og «alltid» vil alltid være barns førstevalg” sier programsjef for barne- og ungdomsavdelingen i NRK Kalle Fürst (vedlegg 1f). Denne økte konkurransen om barns oppmerksomhet, og deres nye posisjon til å velge, gjør at jeg derfor har valgt Cartoon Network som representant for de kommersielle kreftene. NRK representerer allmennkringkasteren. For å innskrenke omfanget

² Kjønn kan på engelsk oversettes med ”sex”, biologisk kjønn, og ”gender”, sosialt og kulturelt kjønn. Hvordan roller og atferd blir gitt kjønnete meninger fokuseres det på i teorier om sosialt kjønn. Dette perspektivet fører til at analysene vektlegger de symbolske og strukturelle, de ideologiske og materielle og de interaksjonistiske og strukturelle nivåene på samme tid. Dette er også hensiktsmessig i denne kontekst, da prosessen som skjer ved den sosiale konstruksjonen av mannlighet og kvinnelighet som motsatte kategorier med ulik sosial verdi på denne måten blir belyst (Smith 1987).

av oppgaven vil jeg derfor bruke utsnitt fra utvalgte programmer for å kartlegge konstruksjonene. Det neste forskningsspørsmålet som reiser seg er:

2) Hvilke likheter og forskjeller er det i konstruksjonen av kjønn hos en kommersiell kanal og allmennkringkasteren?

Det institusjonelle rammeverket for de ulike kanalene vil derfor ha betydning og vil bli diskutert som en del av besvarelsen på forskningsspørsmålene. I kjølvannet av problemstillingene vil det være naturlig å undersøke funnene fra utsnittene av barneprogrammene i forhold til sin samfunnsmessige kontekst. Kanskje kan disse forskjellene og likhetene i utsnittene i programtilbudet gi noen indikasjoner på hva det vil si å være førskolebarn i dag kontra tidligere? Videre vil jeg belyse enkelte ringvirkninger eller nye perspektiver som blir generert, men disse er det kun rom for å diskutere ganske kort.

Noen vil kanskje stille spørsmål ved hvorfor jeg ikke heller griper fatt i problemstillinger de ”nye” mediene fører med seg da disse er de senest ankomne medieteknologiene, og vies mer plass i den offentlige debatt. I starten av dette prosjektet var det naturlig å søke etter den nyeste medieforskningen. Den siste samlende rapporten jeg har funnet som synliggjør hvordan barn og unge i Norge berøres av den medierte teknologiske utviklingen her til lands, er prosjektet ”En digital barndom?”. Her spørres det om økt tilgjengelighet av digitale medier fører til endringer i bruken hos landets 7-12 åringer. Det konkluderes overraskende med at: ”Det mest sentrale funnet i denne undersøkelsen er likevel at en stor gruppe av barna ikke bruker de nye mediene i særlig grad, selv om de har mediene tilgjengelig hjemme. Barndommen er fremdeles noe mindre digital enn vi i utgangspunktet hadde forventet” (Endestad m.fl.2004a:8). Fjernsynet er altså fortsatt, i følge denne undersøkelsen, overlegent det mediet de yngste barna bruker mest tid på, til tross for at nye medieteknologier som spill og internett får raskere utbredelse og bredere anvendelse her enn i andre land. Nyere undersøkelser fra Norsk mediebarometer, en undersøkelse gjort av Synovate MMI for Egmont, og undersøkelser fra utlandet³ bekrefter dette funnet.

Det slo meg at de fleste av disse omfattende undersøkelsene ikke inkluderer min interessegruppe, førskolebarna. Dette varslet om at å finne medieundersøkelser på fjernsynstilbud til førskolebarn, skulle vise seg å være mer vanskelig enn jeg trodde. Det kan se ut som at yngste ikke er definert som en egen gruppe og derfor utelatt i store undersøkelser. For eksempel kategoriseres barn som en helhetlig gruppe fra 0-12 år i NRKs egne vedtekter

³ Disse funnene vil bli framlagt i kapittel 2.

(vedlegg 1w). Likestillingsbarometeret nevner ikke barn som egen kategori i kapittelet om kjønn og media i sin rapport fra 2005. Norsk mediebarometers yngste kategori på fjernsynsseing i 2005 er alderen 9 til 15 år (Se vedlegg 1g). Disse funnene genererer følgende bakgrunnsspørsmål: Førskolebarn er en trofast og stor gruppe av fjernsynsseere (Hake 1998, 2006), hvorfor blir de utelatt av undersøkelser som skal si noe om den norske mediehverdagen? Hvorfor vil vi ikke samle kunnskap om hvilken rolle mediene har i førskolebarnas hverdag? Er det slik at vi glemmer hva førskolebarna ”serveres” i deres medium nr 1: fjernsynet? Videre, når vi legger til kjønnsperspektivet, er det kanskje slik at mange tar for gitt at om det fortsatt finnes en ”likestillingskamp”, og i så tilfelle, er denne bare aktuell for voksne? Er det slik at vi glemmer at kjønnsperspektiver også innebefatter de yngste blant oss?

Forsker Randi Dyblie Nilsen refererer i sin artikkel ”Barn, kvinner og kjønn” (2003) til egne analyser hvor hun konkluderer med at hegemonisk heteroseksualitet ser ut til å være en del av barnehagebarns praksiser. Også førskolebarn deltar i en kulturell (re)produksjonsprosess som går på tvers av generasjoner i tid og rom. Hun hevder hegemonisk heteroseksualitet kan sees på som en taus fortelling som kan leses i ”mellomrommet” mellom det sagte og det usagte. I følge Nilsen blir tradisjonelle kjønnsroller konserverte og reprodusert også hos de yngste av oss. Er det slik hun hevder, at kjønnsbildene ikke forandrer seg? I denne konteksten blir det da naturlig å stille spørsmål om hvilken rolle mediene spiller i denne sosialiseringssprosessen. Likestillingscenteret svarer på dette spørsmålet slik:

”Hva slags fremstillinger av kvinner og menn, jenter og gutter finner vi i offentligheten? Og hva sier disse fremstillingene om våre forestillinger om kjønn? Mediene har stor innflytelse på vår kjønns sosialisering. Blant annet kan reklame, TV- og radioprogrammer, aviser, magasiner, tegneserier, film, teater, musikkvideoer og dataspill bidra til å opprettholde tradisjonelle forestillinger om kjønn, og om forholdet mellom kjønnene” (vedlegg 1h).

Jeg vil gå nærmere til bunns i denne problematikken i denne oppgaven. Min jakt på medieundersøkelser på førskolebarn har vist seg vanskelig. Å finne undersøkelser med fokus på kjønnsperspektivet i fjernsynstilbudet til de yngste, skulle bli enda vanskeligere, noe som motiverte mine valg av endelige forskningsspørsmål.

Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i åtte kapitler. I kapittel 2 og 3 er målet å forankre oppgaven teoretisk, først ved å legge fram forskningsperspektiver på barn og medier, deretter på hvordan vi forstår kjønn og relasjonen mellom kjønnene, samt mediens rolle her. I kapittel 4 beskriver jeg oppgavens metodiske valg og tilnærminger, før jeg i kapittel 5 og 6 legger fram kartlegging og næranalyser av kjønnskonstruksjonene, først i NRKs programtilbud, deretter i Cartoon Networks. Jeg vil analysere programtilbudet fra et tekstlig perspektiv og avslutter analysene med å inkorporere teorien framlagt i kapittel 2 og 3. I kapittel 7 nøster jeg trådene sammen til en avsluttende diskusjon og forsøker og komme med noen betraktninger og nye perspektiver analysene har generert. Forskningsspørsmålene, med hovedproblemstillingene som rettesnor, ligger bak alle kapitlene som en rød tråd. Disse danner også grunnlaget for kapittel 8, hvor jeg oppsummerer og avrunder med de siste refleksjoner rundt temaet kjønn og førskolebarn.

Kapittel 2. Forskningsperspektiver på barn og medier

Hensikten med kapittel 2 og 3 er å forankre oppgaven min teoretisk. I mitt forsøk på å besvare mine forskningsspørsmål vil teoriene fungere som forklaringer på hvordan kjønn konstrueres i fjernsynstilbudet til barn. De fleste er hentet fra det medievitenskapelige feltet, men jeg har også valgt å bruke perspektiver fra sosiologi, psykologi og kjønnsforskning. Jeg har valgt de perspektiver jeg mener er best egnet og mest relevante i et sammenhengende resonnement som har til intensjon å belyse mine forskningsspørsmål.

Ulike perspektiver på barn

Innholdet i begrepet ”barn” er foranderlig. En 12-åring i dag har andre livsbetingelser og blir definert annerledes i dag enn for eksempel på 1970-tallet. Medieforsker og pedagog Ola Erstad (2005:41-46) gir en kort oversikt over endringer i synet på barns oppvekst og medienes rolle i de unges situasjon gjennom århundrene. For eksempel ble barn under 6-7 år på 1700-tallet betraktet som individer uten reell status, primært fordi barnedødeligheten var svært høy. Men i de høyere sosiale lag ble barn på denne tiden betraktet som små voksne og ble kledd og behandlet deretter. På 1800-tallet vokste det fram en større interesse for barnets egenart og barndom som en livsfase med egne kvaliteter. Et eksempel på dette kan være framvekstens av psykoanalysen med Sigmund Freud på slutten av århundret. Her spiller barndommen en helt vesentlig rolle for utviklingen av den enkeltes personlighet. I løpet av de neste tiårene av det nye århundret ble utviklingspsykologien etablert med personer som Jean Piaget og Erik Erikson. Dette førte til en større oppmerksomhet omkring den betydningen barndommen har for personlighetsutviklingen resten av livet. Denne forskningen klargjorde de særtrekkene som preger ulike trinn i barnets utvikling og på denne måten ble det også tydeligere hvordan barnets utvikling henger sammen med omgivelsene (Erstad 2005:41, Evenshaug og Hallen 2000, Frønes 1994, Hake 2000, Tingstad 2003:53-54). En oppfatning om at omgivelsene virker inn på våre utviklingsprosesser helt fra barnsben av ligger også til grunn i denne oppgaven. Dette fordi omgivelsene, for eksempel mediene, ut fra dette synet også kan virke inn på våre utviklingsprosesser.

Forskning på mediepåvirkning preget av bekymring

Mange forskere har pekt på at den offentlige debatt om barn og medier har vært preget av en bekymring for medienes påvirkningskraft ved introduksjonen av nye medier i forhold til barns utvikling (Aasebø og Melhuus 2005, Boëthius 1993, Buckingham 2000, Carter m.fl 2004:65, Drotner 1990, 1998, 1999, Erstad 2005, Frønes 1987, Olesen 2000, van Evra 2004, Østbye

1999a:127). Når en ny teknologi blir introdusert, har dette gitt anledning til å diskutere, forholde seg til og kanskje justere grunnleggende trekk ved eksistensielle kulturelle og sosiale normer og relasjoner. I mange tilfeller forvandles rasjonell offentlig diskusjon av et nytt massemedium til intense følelsesmessige reaksjoner som med rette kan kalles *mediepanikker* (Drotner 1999:33). Ved å undersøke disse reaksjonene kan man få innblikk i viktige rammer som mediene utvikles og forstås innenfor (Drotner 1990, 1999). Dette er relevant fordi kartlegging av fakta utløst av disse bekymringene gir faktisk kunnskap, samtidig som de kan si noe om den samfunnsmessige kontekst.

Interessen for barns forhold til medier vokste fram samtidig som filmen etablerte seg som et medium for de store massene fra 1910 og utover. Engstelsen for hvilke konsekvenser filmens påvirkning kunne få, utløste tidlige studier hvor man søkte etter sammenhenger mellom hva barn og unge så på film og deres handlinger i etterkant (Erstad 2005:42). I Norge førte innføringen av fjernsyn på 1960-tallet og videoen på 1970-tallet til økt fokus på barns mediebruk. Ekspansjonen av parabolantennener, kabel-TV og dermed også omfanget av tilgjengelige kommersielle TV-kanaler på 1980-tallet, og hjemme-pc-er og internett på 1990-tallet, ledet fram til omfattende offentlige debatter om virkninger av mediebruk, særlig i forhold til barn og unge. Debatten har i stor grad dreid seg om hvorvidt vold i mediene får konsekvenser i form av angst og utøvelse av vold hos de unge mediebrukerne (Aasebø og Melhuus 2005:115):

"Bak disse debattene skjuler det seg en tenkemåte som tar utgangspunkt i at mediene virker på oss og manipulerer oss. TV-erfaringene i seg selv fremstilles som passive og avhengighetsskapende, noe som bidrar til destruksjon av barns konsentrasjon, intelligens, leseferdigheter, initiativ, lek, familieliv og så videre" (Aasebø og Melhuus 2005:115).

Et annet perspektiv presenteres av pedagoger og andre voksne som arbeider med barn, og som er opptatt av at de yngste er de som skal føre utviklingen i samfunnet videre. Her hevdes det at gode medievaner og evne til kritisk tenkning i forhold til mediebruk må innarbeides så tidlig som mulig. Professor i barne- og ungdomslitteratur Ulf Boëthius hevder at fordi mediene kan lære de unge hva oppdragere betrakter som uheldige og farlig, oppfattes de nye mediene som en trussel av disse voksne. "Det oppväxande släktet representerer ju nationens framtid" (Boëthius 1993:270). Med andre ord, her går bekymringen ut på at dersom den oppvoksende slekt påvirkes i "feil" retning, kan de senere, som voksne, endre samfunnet, og samfunnsutviklingen kan gå i bekymringsfull eller negativ retning.

Førskolebarn og barndommer i dag

Dagens moderne barndom er ikke én, men mange. I dag snakkes det om kunnskapssamfunnets barndom, den kommersielle barndom, minoritetsbarndommen. Om endrede familiestrukturer, om den organiserte fritids innvirkning på barndommen og ikke minst, den digitale barndom (Erstad 2005:20, Hake 2006:19). Hver for seg representerer disse betegnelse noen kjennetegn ved dagens samfunn. Barns hverdag og oppvekstvilkår er blitt sterkt endret i annen halvdel av det 20. århundret og måter å forstå barn og barndom på, synes å svinge i takt med skiftende realiteter: ”Tidsånden skaper en endret kontekst og bidrar til stadig å forandre synet på barn og barndom” (Hake 2006:19). Barndom eksisterer ikke i en endelig absolutt definerbar form (Hake 2006:19). Ut fra dette synet er denne oppgavens intensjon å være et bidrag til bildet av barndommen, sett fra et medievitenskapelig ståsted i Norge i 2006.

I vår tid kjennetegnes diskusjonen om hva som særpreger barndom blant annet av begrepene ”human becomings” og ”human beings” (Hake 2006, Lee 2001, Tingstad 2003, 2006). Barne- og medieforsker Karin Hake bruker de to ulike begrepene for å beskrive distinksjonen mellom en tidligere forestilling om barn, og en ny måte å betrakte barn på i sin bok om barndomsbilder og historiske framstilling av Barne-TV programmer som NRK selv har produsert (Hake 2006). I motsetning til et tidligere romantisk syn på barnet som uskyldig og sårbart i en verden atskilt fra voksenverden, hevder mange barneforskere i dag at barndom skal forstås som en sosial konstruksjon. Dette hevder Hake betyr at samfunnet og vitenskapen har konstruert eller skapt forestillinger om hva det vil si å være et barn, og at forestillinger om barn og barndom er historisk og kulturelt bestemt og vil variere etter disse. Hake bruker barndomsforskeren Allison James fremstilling av begrepet ”human beings” som handler om å betrakte barn som selvstendige aktører med egenverdi (Hake 2006:20). Forestillingen om barn som ”human becomings” innebærer en forestilling om barn som passive mottakere og barndommen som en forberedelsesfase til voksenlivet. I synet på barndom har det oppstått en ny virkelighetsoppfatning, eller et paradigmeskifte, ved at den har fått en egenverdi ut over det å være en forberedelsesfase til å bli voksen” (Hake 2006:20-21). I dag hevdes det at barndomsforskningen interesserer seg for barn som ”human beings” i samfunnet i stedet for ”human becomings” på vei *inn* i samfunnet (Olesen 2000 i Hake 2006:21, Qvortrup (1985) i Tingstad 2006:54). Dette innebærer i følge Hake (2006) et paradigmeskifte i synet på barn og barndom hvor en ser på barn som personer med egne livsperspektiver der de deltar og selv er med på å påvirke egen situasjon. Hake hevder også at å være barn innebærer å ta del i mange

av de voksnes medieerfaringer og lære koder for atferd som gjelder voksenverdenen (Hake 2006:206).

I første omgang kan man ut fra Hakes perspektiver på barndom, hevde at man i dag ser på barnet som mer aktivt i eget liv og i samfunnet enn før. Dette har stor relevans i denne sammenheng, ettersom barnet i følge dette perspektivet også er aktivt i forhold til utvikling av individualitet. Dette kan man hevde er et av særpregene ved dagens barndom. Nye kategoriseringer ut fra kjønn og alder kan være eksempel på dette. Unge, særlig jenter, i målgruppen mellom barn og tenåringer har fått merkelappen ”tweens”. Begrepet oppsto nylig om unge i alderen 10-12, da de blir betraktet som en egen konsumentgruppe med egne behov i følge mote- og medieindustrien (Jacobson 2005:12).

I motsetning til å se på barn som ”uferdige”, ”ikke-produktive” og primært interessante som fremtidige voksne, illustrerer forestillingene om barn som ”human beings” den nye forestillingen om barndom, i følge Hake: ”Man ser på barn som sosiale aktører, som aktive, kulturskapende subjekter i sitt eget liv. Det har demokratiske rettigheter. De skal ikke bare lære om demokratiet, men delta som aktive medlemmer i et demokratisk samfunn” (Hake 2006:21). Barns formelle posisjon er styrket. Barn aktørstatus er forsterket ved hjelp av FNs internasjonale barneår i 1979 og FNs konvensjon om barns rettigheter fra 1989. Disse speiler et skifte i samfunnets syn på barnet som et subjekt. Det er ikke lenger et objekt for voksnes beslutninger. Disse endringene fra å bli betraktet som marginale til å bli sett på som aktive deltakere i eget liv, representerer en ”verdighetsbeskrivelse” av barn (Hake 2006:21).

Kunnskapshull i forskning på førskolebarn

Jeg har nå pekt på sider av barne- og medieforskningen som viser at barnet er løftet fram og synliggjort som verdige deltakere av samfunnet. Likevel vil jeg hevde at det er på enkelte områder er mangler, eller er mangelfull forskning, på førskolebarn i Norge. I arbeidet med den teoretiske forankringen i denne oppgaven, har det vist seg svært vanskelig å innhente kunnskap innenfor denne aldersgruppen i medievitenskapen og kjønnsforskningen, og spesielt når det gjelder sammenhengen mellom medier og kjønn. Medieforskningen skiller seg i liten grad fra annen forskning som omhandler barn, det har ikke vært vanlig å snakke med barn i forskningen, særlig ikke med barn under skolealder (Tingstad 1995). De vanligste seerundersøkelsene innen fjernsyn kartlegger kun TV –bruken blant personer mellom 9 og 79 år, selv om det finnes spesialundersøkelser som går i lavere aldersgrupper (Østbye 1999a:127). Det kan være flere årsaker til dette. En av årsakene til at førskolebarn blir utelatt

fra store forskningsprosjekter, er at det er ressurskrevende å forske på denne gruppen. Barnas stemmer er ikke så lett tilgjengelige som voksnes fordi de ikke kan svare på skjemaer og liknende uten hjelp fra en voksen. Videre kan de fleste av førskolebarna ikke lese eller uttrykke seg skriftlig. Ved å bruke kvalitative intervjuer kan forskeren likevel få nødvendig kunnskap fra barna. ”Det er informantene som er ekspertene. Hvordan det er å være 5 år og se på barne-TV, er det bare 5-åringene som vet noe om” (Hake 1998:55). Dersom denne gruppen skal intervjues, individuelt eller i grupper, kreves blant annet mer kunnskap om metode og i tillegg til at det kreves mer tålmodighet enn om man forsker på eldre barn. Dette fører til mer arbeid og er mer ressurskrevende både økonomisk og tidsmessig. Dette kan være hovedforklaringen på at førskolebarna utelukkes fra undersøkelser.

Et annet argument for hvem som slipper til i offentligheten, bygger på alder. Sosiologen Leena Alanen bruker begrepet generasjonssystemer for å beskrive en ”hierarkisk orden som deler aldersgruppene eller generasjonene inn i et hierarkisk system av individer basert på deres kronologiske alder, og hvor barn og tenåringer er mer eller mindre underordnede enn voksne” (Alanen (1992:64) i Hauan og Heggeli 2002:17).

I følge Alanen (1992) avgjør altså generasjonssystemer hvilken plass barn har, dersom man ser samfunnet som et hierarki der alder avgjør posisjoner for makt. Ut fra dette kan man si at jo yngre barn er, jo lengre ned på ”samfunnsstigen” er barnas plass, også innen forskningen. Dette kan også være en forklaring på hvorfor førskolebarn ikke tidligere har vært løftet fram i forskningen på lik linje med andre aldersgrupper. Dette kjenner vi igjen fra synet på barnet som ”human becomings”, hvor småbarn ikke har egenverdi.

I de studiene hvor barn er i fokus, kan man ha valgt å bruke voksne som informasjonskilder på vegne av barn, også fordi det er ressurs sparende. Empiren kan ha blitt basert på intervjuer hvor foreldre eller andre voksne uttaler seg på vegne av barn, eller hvor voksne assisterer barna i intervjusituasjonen. Et annet metodisk grep for å inkludere barn i studier, også for å spare ressurser, er å ta for gitt at man kan overføre resultatene av studier på voksne eller eldre grupper på førskolebarn. Disse kan hevdes å ta for gitt at barns mediebruk er en direkte forlengelse av voksnes mediebruk (Tingstad 2003:50), for eksempel voksne fra samme sosiale klasse, kjønn og samme livstils-segment (Olesen (1999) i Tingstad 2003:50). Slik metodebruk kan være problematisk. For eksempel viser studier av hva som foretrekkes av fjernsynsprogrammer i husholdet at slike spørsmål kan bli besvart forskjellig av foreldre og

barn. Dette kan få konsekvenser for måling av seertall og popularitet av for eksempel programmer og/eller kanaler.

Førskolebarnets plass i medievitenskapen

Til tross for mangelfull forskning, hva kan studier om medier si om synet på barndommer og førskolebarnets plass i dag? Hvorfor er det viktig at førskolebarnet inkluderes i forskning for eksempel om fjernsyn? Det første argumentet jeg vil legge til grunn som svar på dette, er at dette mediet fortsatt har en stor plass i hverdagen vår. Dette gjelder spesielt førskolebarn. Som tidligere nevnt, foreligger det etter mitt syn, lite forskning av nyere dato i medievitenskapen, hvor førskolebarn er i søkelyset. Jeg vil derfor kort referere til tilgjengelige norske og utenlandske undersøkelser hvor førskolebarn er inkludert for å gi et bilde av barn og unges mediebruk og medienes plass i deres hverdag.

En av merkelappene på dagens barndom er som tidligere nevnt den ”digitale barndom”. En tanke om den digitale revolusjon ligger til grunn for dette (Erstad 2005:20). Selv om forskning i dag i høy grad har fokus på de digitale medier, viser en britisk kartlegging av forholdet mellom barns (6-17 år) mediebruk og medienes betydning i fritid og på skolen, at fjernsyn fortsatt har en dominerende plass i barn og unges hverdag:

”Despite all the hype about new media displacing old media, for most children television remains far and away the most popular medium in terms of time spent with it, followed by music, video and computer games. Television is watched by 99% of children and young people aged 6- 17 years. It is watched every day or nearly every day, for an average of two and a half hours per day” (Livingstone 2002:60)

Dataene er innhentet i 1996-97 i Storbritannia. Denne undersøkelsen viste at sammenliknet med dataspill (63%), pc-bruk (30%) og Internett (5%) hadde ikke fjernsynsseing ”ramlet av lasset” i denne aldersgruppens mediebruk. 6-8 åringer, som er nærmest min kategori, førskolebarna, så i følge denne undersøkelsen 101 minutter fjernsyn hver dag.

Det tverrfaglige norske prosjektet ”En digital barndom?”(Endestad m. fl. 2004a) viser de samme tendensene som den britiske og den større europeiske undersøkelsen ”Children, Young People and the Changing Media Environment” fra 1999 (Livingstone og Bovill (ed.)2001). Denne undersøkelsen er av de mest omfattende på dette feltet i Norge.

Undersøkelsen viser tidsbruk og hvordan barn i alderen 7 til 12 år i Norge bruker medieteknologier som PC, Internett, spillteknologier, mobiltelefon og fjernsyn (Endestad m. fl. 2004a). Her pekes det for eksempel på kjønnsforskjeller i ulike typer mediebruk. Likevel er

”TV den medieteknologien som er likest fordelt når det gjelder tidsbruk, selv om programpreferanse avhenger av alder, kjønn, sosioøkonomisk status og kultur ” (Wright m. fl (2001) i Endestad m. fl. 2004b:25). Fjernsynsseing er den mest dominerende medieaktiviteten hos barn i denne aldersgruppen. ”Nesten alle ser TV flere ganger i uken og i gjennomsnitt over 2 timer hver dag” (Endestad m. fl. 2004b:19).

En undersøkelse fra Synovate MMI⁴ (vedlegg 2a) viste at i aldersgruppen 3 til 7 år økte sitt daglige fjernsynsbruk fra 55 minutter i 2000 til 61 minutter i 2006. Dataspillbruk økte fra 11 til 15 minutter, mens Internettbruken økte fra 1 minutt i 2000 til 4 i 2006.

År Medium	1997	1999	2001	2003	2005
TV*	89	84	88	91	90
PC	71	68	72	83	89
PC hjemme	46	55	58	61	76
PC på skole	25	22	28	43	37
Internett	8	20	26	39	64
Internett i utdanning	-	-	-	12	15
Internett privat	-	-	-	30	53
Chat	-	-	-	5	20
Film, TV, spill e.l. på Internett	-	-	-	17	43

Tabell 1. Andel av barn i aldersgruppen ni til tolv år som har brukt de ulike mediene en gjennomsnittlig uke.* Tallene for TV-bruk er basert på andelen av samme gruppe barn som har sett på fjernsyn en gjennomsnittsdag (Vaage 1998,2000, 2002, 2004 og 2005 i Tingstad 2006:88)

Funnene fra de ”norske” undersøkelsene korrelerer med den britiske undersøkelsen i forhold fjernsyn og tidsbruk hos barn, selv om denne er eldre. Disse undersøkelsene viser at fjernsyn fortsatt er den dominerende medieteknologien i forhold til nyere teknologier. Dette gjelder begge kjønn, og det er ikke noe som tilsier at dette ikke også gjelder førskolebarn. Dette er et sentralt argument for å forsvare valg av fjernsynsmediet som fokus for analysene i forhold til annen medieteknologi.

Selv om vi nå har sett at også førskolebarnet har fått flere medieteknologier å velge mellom, har det også fått utvidede valgmuligheter på hva fjernsynet tilbyr. Barns mediehverdag er drastisk forandret siden NRK startet sitt tilbud til barn i 1960. Barn fikk et større

⁴ Kilder som seminarer, forelesninger og intervjuer vil heretter bli henvist til i vedlegg2.

programtilbud og langt flere kanaler å velge mellom grunnet konkurranse og deregulering på 1980 og -90 tallet (Hake 2006):

”Men i en årrekke har fjernsynsprogram for barn i NRK vært en av de mest sentrale kulturformidlende institusjonene i norske barns liv. Trass i et økt mangfold av medier og fjernsynskanaler utgjør NRKs barneprogram fremdeles en sentral arena der barndom speiles og skapes. Disse programmene gir oss bilder av norsk barndom, ikke bare av én barndom, men av mange” (Hake 2006:18).

Her er det verdt å framheve to poeng: Det har i de senere år kommet flere aktører på førskolebarnas fjernsynsarena, og konkurransen om denne gruppens oppmerksomhet blitt hardere, som tidligere nevnt. NRK er altså ikke enerådende på å speile den norske barndommen på fjernsyn. Fjernsynsseing har en avgjørende plass hos nettopp førskolebarna (Hake 1998) og valget av dette mediet har vært dominerende over tid (Erstad 2005, Hake 2006). Førskolealderen er en aktiv TV-periode i den forstand at mediet er etablert som et fast innslag i norske barns dagligliv. Småbarnsendingene har gått klokken seks i NRK siden 1960. NRKs Barne-TV har utviklet seg til å bli en institusjon i norske hjem, blant annet ved at sendetiden av mange hevdes å ha blitt en del av et ritual for norske småbarnsfamilier: ”Klokken seks er både foreldrenes arbeidsdag og barnehagen slutt, og middagen er spist, slik at barn og voksne har mulighet til å se på TV sammen” (Hake 2006:27). Dette sier noe om NRKs Barne-TVs dominerende posisjon i det norske samfunn og det innebærer også en stor seermasse både av voksne og barn. NRKs regulære barne-TV i over 40 år gir derfor et enestående materiale for å belyse holdninger rettet mot barn. Det er i midlertidig viktig å ta med at Hakes eget ståsted er som programutvikler og forsker hjemmehørende hos allmennkringkasteren. Hake er blitt kritisert for at barndomsbildene hun tegner i NRKs programmerer en utviklingshistorie *fram mot* Barnas supershow og dagens programtilbud i kanalen, og at disse produksjonene viser at kringkasteren er der den ønsker å være i forhold til speiling av forestillinger av barndom i tidligere programmer (Brinch 2006:291). Videre er Hake kritisert for å unnlate å inkludere mer av relevant norsk medieforskning som blant annet analyserer de samme programmene som Hake, og dermed kunne perspektivert Hakes egne analyser (Brinch 2006:294). Likevel påpeker Hake(2006) at barndomsbilder kommer tilsyne, og at flere bilder eksisterer side om side om man ser nærmere på dem. Derfor vil framstillinger om programmer for barn likevel kunne speile en rekke perspektiver, det institusjonelle, det estetiske, det markedspolitiske og det ideologiske (Brinch 2006:291). I tillegg: ”I et fjernsynsprogram rettet mot barn ligger det en idé om barnet nedfelt i selve programmet” (Frønes og Haldar (red.) 1998:187). Ut fra dette kan man hevde at framstillinger

i fjernsynet dermed kan speile flere sosiale og kulturelle miljø som påpekt i starten av kapitlet. Inkluderer man flere kanalers framstillinger, som i denne oppgaven, minsker dermed også faren for et ensidig perspektiv.

Man kan sjelden trekke generelle konklusjoner om samfunnet som helhet ut fra enkelte barneprogrammer. Men ved gjennomarbeiding og næranalyser av (enkelte) fjernsynsprogrammer, kan man kanskje peke på sentrale tendenser eller kjennetegn i et samfunn, i dette tilfellet det norske samfunnet. Det kan hevdes at fjernsynet formidler de etablerte uttrykksformer i tiden, og at det dermed er med på å bekrefte mottakerens oppfatning av seg selv (Frønes og Haldar (red.) 1998:187). Sett i denne konteksten, kan etablerte uttrykksformer bli formidlet i fjernsynet. Dette skal jeg i neste kapittel knytte til kjønnsperspektivet.

Medienes rolle i sosialiseringprosesser

Når en skal kartlegge møtet mellom barnet og det sosiale og kulturelle miljøet bruker en gjerne begrepet sosialisering (Evenshaug og Hallen 2000:28). Sosialisering kan defineres som ”livsløpet fra fødsel til død, der mennesket utviklar seg i interaksjon med omverda” (Gjelsten og Simonsen 1997:165). Sosialisering er å vokse seg inn i et samfunn og en kultur med bestemte skikker, tradisjoner, symboler, roller, normer og verdier. Å tilegne, eller ta opp i seg, verdier og livsstil gjennom imitasjon og identifikasjon med sosialiseringssaktører som familie, jevnaldrende, pedagogiske institusjoner og massemedier, er med på å forme den individuelle identitet. Individuell identitet innebærer også utvikling av kjønnsidentitet. Om den unge tar ulike verdier og normer den møter opp i seg, eller *internaliserer* dette, er ikke gitt på forhånd (Evenshaug og Hallen 2000:28). Men forholdet mellom alle de ytre krav av normer og forventninger og barnet utgjør en interaksjon, og i dette samspillet mellom barnet og omgivelsene blir kanskje en norm internalisert (Gjelsten og Simonsen 1997:167). Det er her fjernsynet kan spille en rolle ved å formidle for eksempel gjenkjennelige uttrykk som styrker internaliseringen. En norm kan sies å være internalisert dersom barnet har tatt den opp i seg og gjort den til sin egen (Evenshaug og Hallen 2000:28). For å forklare hvordan dette samspillet mellom individ og omgivelsene forklares og gjøres synlig i forhold til dannelse av kjønnsidentitet, vil jeg videre anvende sosialiseringsteoretiske perspektiver.

Hvordan barn sosialiseres inn i usynlige samfunnsstrukturer

Medieforsker og sosiolog David Gauntlett (2002) benytter sosiologen Anthony Giddens teorier til å forklare hvordan dikotomien mellom studier av det sosiale liv på makronivå og

mikronivå henger sammen. På makronivå søker man etter det ”det store bildet” av samfunnet, og studier som undersøker mikronivået i samfunnet legger vekt på hva hverdagslivet innebærer for enkeltindivider. Giddens teori om strukturering, eller organisering av samfunnet, innebærer at det sosiale liv er mer enn tilfeldige individuelle handlinger, men også bestemt av samfunnskrefter:

”Human agency (micro level activity) and social structure (macro level forces) continuously feed into each other. The social structure is reproduced through repetition of acts by individual people. [...] This means that there is a social structure – traditions, institutions, moral codes and established ways of doing things; but it also means that these can be changed when people start to ignore them, replace them or reproduce them differently” (Gauntlett 2002:93-94).

Ut fra et sosiologisk perspektiv har vi altså organisert samfunnet slik at vi deler et felles rammeverk vi omgir oss i (Gauntlett 2002:95). Videre sier Gauntlett(2002) at på denne måten blir menneskers handlinger bekreftelser og reproduksjoner av et sett med *forventninger* – og det er disse sett med *andres forventninger* som er de sosiale krefter og sosiale strukturer som omgir oss: ”Society only has form, and that form only has effects on people, in so far as structure is produced and reproduced in what people do” (Giddens and Pierson (1998:77) i Gauntlett 2002:94-95). Samfunnets form, som i de nevnte normer, regler og strukturelle koder, blir med andre ord i følge dette bare opprettholdt ved individuelle handlinger som bekrefter andres forventninger til handlingsmønstrene. Disse forventningene til å følge normene, reglene og de strukturelle kodene er usynlige, de kan hevdes å bare ”være” der. Men man kan hevde de synliggjøres når noen opponerer eller bryter med den usagte konsensusen:”[...] people can be shocked when seemingly minor social expectations are not adhered to” (Gauntlett 2002:94). Gauntlett(2002) eksemplifiserer dette med hvordan noen menn blir opprørt, eller til og med sinte av å se andre menn har en væremåte som tradisjonelt er blitt betraktet som feminin:

”Because this behaviour challenges their everyday understanding of how things should be in the world [...] People have an emotional investment in their world as they expect it, and for some, certain aberrations are most unwelcome. Others, of course, don’t mind at all” (Gauntlett 2002:95).

Dette forklarer imidlertid ikke hvorfor handlingsmønstre, eller utseende som ikke er i tråd med hva vi forventer av menn og kvinner, kan være så mye mer omstridt enn andre brudd med det forventede.

Medienes rolle i bevaring av samfunnsstrukturer

Vi er altså som individer født inn i en bestemt kultur, og prøver å orientere oss og lære oss å avkode de kulturelle tegn som trengs for å forstå samfunnet vi er en del av. I denne orienteringen spiller mediene en sentral rolle:

"Ved mediesocialisation forstår jeg den interaksjon mellom individ og massemedier, som finner sted i et livslangt perspektiv. Det interaktive består i, at der på den ene side finner en mediepåvirkning sted, som har et dannende perspektiv, samtidig med at individet selvstændigt og aktivt bruker mediene i forsøget på at orientere sig" (Tuftte (1995) i Gjelsten og Simonsen 1997:166).

Selv om barn primært ikke bruker fjernsynet for å lære, betyr det ikke at de ikke erverver lærdom av det. Her spiller *identifikasjon* og *imitasjon* en sentral rolle. Barn etterlikner og "blir" de heltene de møter i filmer, fjernsynsprogrammer og tegneserier. Mediesosialisering er derfor sentralt i denne konteksten, da barnet gjennom slike prosesser ikke bare kan tilegne seg kunnskaper, ferdigheter og vaner, men også innstillinger, normer og verdier (Evenshaug og Hallen 2000:224). Det kan hevdes at et gjennomgående trekk ved disse prosessene er at man i høy grad er selektiv, dirigert av det som finnes i individet på forhånd av vaner, kunnskaper, meninger, innstillinger og verdier:

"Ut i fra den menneskelige tendens til å søke å bevare den indre stabilitet og balanse i personlighetsstrukturen (ikke minst i sitt eget selvbilde) velger barn og unge helst de mediene og det medieinnholdet som kan bidra til å opprettholde eller forsterke denne strukturen. Videre blir medieinnholdet gjerne oppfattet og bearbeidet på en slik måte at det best mulig passer inn i og styrker de egenskapene, tendensene, normene og verdiene som barnet har på forhånd" (Evenshaug og Hallen 2000:224-226).

Dette styrker argumentene for at massemediene generelt har en sterkere tendens til å *forsterke* mottakerens eksisterende atferd, innstillinger osv, enn til å *forandre* dem (Evenshaug og Hallen 2000:226). I denne sammenhengen kan altså innholdet i fjernsynet ha en bekreftende effekt på eksisterende holdninger for eksempel i forhold til forventninger i forhold til kjønn, mer enn å endre dem.

Mediene og identitetsskaping

Personlighets- og identitetsutvikling forutsetter altså en sosialisering som skjer i et samspill både på makro- og mikronivå. Innholdet i interaksjonen barnet har med sosialiseringstaktørene er dermed avgjørende, og må til for at mennesket skal utvikle selvstendighet og personlighet (Gjelsten og Simonsen 1997:166-167). Innholdet i interaksjonen kan med andre ord påvirke

sosialiseringprosessen hvor vi danner vår identitet. I begrepet identitet møtes psykologiske og sosiologiske forståelsesformer:

"Identitet dreier seg om både andres og mine egne forestillinger om meg selv og hvordan disse dannes sosialt. Identitet handler om det som kan forstås som min indre kjerne, og om mine ytre presentasjonsformer" (Frønes 2003:21)

Innenfor samfunnsvitenskap vises det til sosiale, kulturelle og politiske identiteter, altså det at man identifiserer seg aktivt med en sosial gruppe. Den måten man lever disse identitetene ut på, for eksempel kjønnsidentitet, vil alltid være personlig bestemt og trenger ikke oppleves som atskilte, da de utgjør en helhet:

"Kjønnsidentitet viser til hvilket kjønn man opplever å høre til og hvilke typer av femininitet og/eller maskulinitet man identifiserer seg med eller tar avstand fra i ulike situasjoner. Det ligger altså innbakt i identitetsbegrepet at det man identifiserer seg selv som, må oppleves med en viss grad av gjenkjennelighet og stabilitet, men ikke nødvendigvis at det er statisk og gitt en gang for alle, eller uten indre motsetninger eller ambivalens." (Bjerrum Nielsen 2006:155)

Dersom førskolebarn med andre ord opplever å møte gjenkjennelige femininiteter eller maskuliniteter i fjernsynsprogrammer, kan konstruksjonen av det feminine eller maskuline bli bekreftet. Ut fra dette kan man det se ut som fjernsynet har en betydningsfull rolle som sosialiseringssaktør.

Mediene utgjør i dag en av hovedarenaene for unges konstruksjoner av erfaringer (Buckingham 2000). Dette gjelder også kjønne erfaringer. Medieforsker Anita Werner (1994:59) hevder at utviklingen i retning av likestilling i et samfunn gjenspeiles i mediene om enn kanskje med et visst etterslep. Dagens medier forteller på forskjellig vis om både kvinnens og mannens posisjoner. Dette kan spille inn på barns forming av egen identitet gjennom rollemodeller. "Gjennom valg av medier og innhold kan barn og ungdom få styrket og bekreftet sin kjønnsrolleidentitet" (Werner 1994:59-60). Fjernsynet kan dermed introdusere kjønnsrolleidentiteter av noen barna ser opp til. "Barna kan i mediene finne forskjellige rollemodeller, og vil i stor grad fokusere på dem som oppleves som attraktive og aksepterte i deres virkelige sosiale omgivelser" (Werner 1994:60). Hun viser til undersøkelser om hvem barn ser opp til og gjerne ville være lik som voksne, hvor barna selv vanligvis nevner fjernsynspersoner av samme kjønn som deres eget. I følge Werner(1994) nevner jentene imidlertid også mannlige fjernsynsfigurer, mens gutter ikke nevner kvinnelige. At både jenter og gutter har mannlige idealer, mens guttene ikke har kvinnelige, hevder Werner(1994) har sammenheng med dagens kjønnsrollesystem:

”Jenter kan drive med tradisjonelt mannlige aktiviteter, mens gutterollen er mer fasttømret og gir vanligvis mindre rom for kvinnelige aktiviteter. Dessuten synes de mannlige fjernsynsrollene gjennomgående å være utstyrt med mer varierte og spennende egenskaper enn de kvinnelige” (Werner 1994:62)

Werner hevder at mediene gjenspeiler et samfunn hvor menn har mer makt og prestisje enn kvinner (Werner 1994:62). Ut fra dette kan man hevde at mediene vil bidra som betydningsreferanser for førskolebarns erfaringer og som verktøy for konstruksjoner av nye betydninger (Aasebø og Melhuus 2005:138). Dette gjelder også identitetsdanning i forhold til kjønn, og ikke minst utprøving og endringer av egne oppfatninger av kjønn.

”For barndom er ikke noe gitt, det er en livsfase under konstant endring, konstante endringer skjer som følge av andre historiske, sosial, og kulturelle endringer i vårt samfunn. Mediene bidrar til å produsere endringer. Men like viktig er det at de også reflekterer endringer på andre sosiale og kulturelle områder i samfunnet” (Aasebø og Melhuus 2005:138).

Barn har ikke blitt betraktet som selvstendige aktører i samfunnet og har dermed vært mindre interessante aktører for forskningen (Tingstad 1995, 2005). Tingstad(1995) argumenterer for hun har valgt å se på de eldste førskolebarna (5- og 6 åringene) i sine studier, med at forskning viser at det skjer viktige forandringer i barns forståelse av fjernsyn i denne alderen (Fougner, Ramvi og Søbstad (1980) i Tingstad 1995:19). Tingstad har i senere studier argumentert for viktigheten av å framheve de yngste som egen kategori, på samme måte som for eksempel ungdomsgrupper eller voksne i medieforskningen. Hun viser til at i barnesosiologien er ikke barn presentert som en mindre aktiv part enn større samfunnsgrupper, og de er ikke mindre påvirket av større sosiale endringer og utvikling enn andre mennesker og grupper. Fra dette ståsted sees barndommen som en integrert del av samfunnet. Hun poengterer at selv om barnet utvikler seg til voksenverden er det like viktig at ”childhood persists as a part of the social structure (Qvortrup (1991:14) i Tingstad 2003:53). At mediene spiller en rolle i vår kjønns sosialisering er et utgangspunkt jeg bygger hele oppgaven på. Mediene utgjør én av flere sosialiseringssagenter i barns utvikling og læring (Hake 1998:122).

Vi har i dette kapitlet sett på ulike forskningsperspektiver innenfor feltet barn og medier. Jeg har rammet inn ulike måter å definere førskolebarnet på i forhold til andre grupper, og vist til blant annet sosialiseringsteorier og undersøkelser på feltet for å gi et bilde på hvordan disse feltene møtes i medievitenskapen. Jeg vil i neste kapittel redegjøre for forståelsesmåter av kjønn for å videre legge til grunn den teoretiske rammen til kjønnsperspektivet i analysedelen.

Kapittel 3. Konstruksjoner av kjønn

For å kunne svare på hvordan kjønn konstrueres i fjernsynstilbudet til barn, er det nødvendig og legge fram teorier som belyser ulike perspektiver på hvordan vi forstår kjønn og relasjoner mellom kjønnene. For å framheve tverrfagligheten av feltet generelt, vil jeg presentere utvalgte, relevante perspektiver fra feltet. Til slutt vil jeg knytte kjønnsperspektivet til fjernsynsprogram og gruppen førskolebarn.

Kjønnsforskning som tverrfaglig forskningsfelt

Kjønnsforskjeller har vært en konstituerende faktor i samfunnet med varierende betydninger og dermed varierende sosiale og kulturelle konsekvenser (Lorentzen og Mühleisen (red.) 2006:17). Tidligere har kjønnsforskning gjerne fulgt tradisjonelle fagtradisjoner som for eksempel litteratur, språk, historie eller psykologi. Både den norske og internasjonale kjønnsforskningen har utviklet seg fra en tydelig fagoppdelt tenking, til et stadig mer mangfoldig og tverrfaglig forskningsfelt. I dette forskningsfeltet har utviklingen av feministisk teori med felles teori og begrepsapparat har stått helt sentralt:

"Kjønnsforskningen har nemlig hele tiden vært preget av noen felles innfallsvinkler til forståelsen av kvinner og menn, seksualitet og betydning av makt i forhold til kjønn, ubevisste reproduksjoner av kjønnete forestillinger, undertrykkelsens og marginaliseringens dynamikker" (Lorentzen og Mühleisen (red.) 2006:16).

Ved å belyse og tematisere kjønnsforskjeller, har det åpnet seg et stadig mer variert og komplisert landskap av forskjeller og likheter som utfordrer tradisjonelle forståelser av kjønn. Spørsmål om forskjeller aktualiseres ikke lenger kun i forhold til kvinner og menn, men også som forskjell mellom kvinner som en gruppe og menn som en annen. Faktorer som seksualitet, klasse, rase og etnisitet gjør at fokus på tradisjonelle forskjeller endres. Kjønnsforskningen har utviklet ulike og fagspesifikke teoretiske, metodologiske og analytiske tradisjoner og retninger (Lorentzen og Mühleisen (red.) 2006:16-17). Forskning på kvinner og menn, eller femininitet og maskulinitet, vil være kontinuerlig gjenstand for kritiske betraktninger. Å redegjøre for alle perspektiver innen dette feltet vil derfor være alt for omfattende innenfor rammene av en masteroppgave, men de mest relevante er likevel nødvendige i den teoretiske innramming.

Kritisk kjønnsforskning, det vil si forskning med en klar målsetting om å undersøke kjønnsforskjeller ut fra et maktperspektiv, har endret seg fra å være en teori om *kvinner* til en teori om *kjønnsystemer*. Hvordan kjønnssystemet installeres og materialiseres i individene og

reproduserer forestillinger om kvinner og menn som to forskjellige grupper (Lorentzen og Mühleisen (red.) 2006:18). I tillegg til å formulere en vitenskapskritikk, er flere feminister og kjønnsforskere opptatt av å utvikle alternative vitenskapsforståelser. Feministisk orienterte forskere på 1970-tallet var særlig opptatt av å kritisere etablert vitenskap, man hevdet at intensjonen var å kritisere kjønnsrelaterte skjevheter i vitenskapen. Dersom forskningen hadde til ambisjon å si noe om mennesket, måtte den ta utgangspunkt i *både* kvinner og menns livserfaringer. Et feministisk perspektiv pekte på at forskningen bar preg av at menn var kunnskapssubjektene (forskerne) og kunnskapsobjektene (informantene) (Bondevik og Rustad 2006:86-87). Det ble hevdet at man mistet viktig informasjon ved å ha forsket på et ikke representativt materiale. Fordi mediene er vesentlige arenaer for forhandlinger om hva identitet, kjønn og seksualitet kan bety, innebærer dette også normative føringer gjennom dominerende eller idealtypiske føringer om kjønn (Mühleisen 2003:42). Dette har feministisk medieforskning grepet tak i. Både kommersielt- og allmennkringkastingsfjernsyn er på ulike måter er avhengige av store seertall, noe som gjør mediet til et nyttig kulturelt (kjønns)barometer (s.st.):

"Ettersom både kommunikasjon og kjønn er diskursive og sosiale fenomener, anvendes metoder med bakgrunn i så vel humanistiske fag som samfunnsfag. [...] Feministisk medieforskning har det til felles med medieforskningen generelt at man forsøker å utforske og forklare hvordan forestillinger om aspekter ved virkeligheten konstrueres i mediene. Feministisk medieforskning konsentrerer seg om hvordan og med hvilke effekter kjønnsbetydningene skapes i mediene"
(Mühleisen 2003:39-40).

Dette utgjør en vesentlig del av den tverrfaglige kjønnsforskningens kritiske virksomhet (Lorentzen og Mühleisen (red.) 2006:19). Jeg vil ut fra dette understreke at perspektivet i denne oppgaven er medieforskning i et bredere kjønnsperspektiv. Dette fordi jeg i min undersøkelse ønsker å utforske hvordan forestillinger om aspekter ved virkeligheten for begge kjønn konstrueres eller speiles i fjernsynet. Jeg vil nedenfor gjøre rede for ulike temaer og debatter hentet fra både humanistisk og samfunnsvitenskapelig kjønnsforskning. Dette for å legge til grunn teorier som har fått både nasjonal innflytelse på feltet, med andre ord formet det kjønnsperspektivene jeg benytter meg av, og hvordan vi ser på kjønnsperspektivet i dag.

Fra ettkjønns- til tokjønnsmodell

I en humanvitenskapelig forståelse av kjønn vil teorien om forståelse av kjønn blant annet knyttes til tid og sted (Bondevik og Rustad 2006:43). Forskere hevder at på 1700-tallet skjedde det et fundamentalt skifte i forståelsen av kjønn. Teorien om skiftet fra

ettkjønnsmodellen til en *tokjønnsmodellen* er knyttet til en kunnskapsteoretisk og sosiopolitisk revolusjon. Modellen er bygget på et skifte fra at kjønn representerer en sosiologisk kategori, hvor kjønn er knyttet status og sosiologiske funksjoner, til å representere en ontologisk kategori, hvor kjønn er en iboende essens (Bondevik og Rustad 2006:44-45). I følge ettkjønnsmodellen representerte det mannlige kjønn mennesket og normen, mens kvinnen ikke representerte en fundamental ulik essens. Kjønnforskjeller ble i større grad knyttet til sosial status og sosiale funksjoner, enn til grunnleggende og fundamentale biologiske og fysiologiske forskjeller. Det var ikke artsforskjeller mellom kjønnene, men det de kaller gradforskjeller på en skala der mannen befant seg på et høyere og mer avansert nivå enn kvinnen.

Tokjønnsmodellen ble i følge kjønnforskernes raskt anerkjent og dominerende fordi den spesielt underbygger og belegges med medisinsk kunnskap. Forståelsen av kjønn endret seg til en forestilling om kvinner og menn som to fundamentalt ulike organismer, som bærere av grunnleggende forskjellige naturer, kjønnsidentiteter og legninger. Kjønnforskjellene knyttes i denne forståelsen både til kjønnenes ulike biologi og fysiologi, og til psykologiske og sosiale roller (s.st). Tokjønnsmodellen er relevant i denne sammenheng fordi Bondevik og Rustad (2006) hevder det filosofiske grunnlaget bidrar til et syn på kjønn som fundamentalt ulike og komplementære på nesten alle livets områder. Dette er blitt hevdet å ha satt sitt preg på vårt syn på kjønn (s.st). Den dualistiske tenkningen rundt kjønn dominerte altså den tidlige fasen av kjønnforskningen. Også i dag kan man hevde at kjønn kan oppfattes som binært og i kategorier som ekskluderer hverandre. Dette vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

Feministiske perspektiver i kjønnforskning

Kvinnebevegelsens fokus på likestilling og kvinnefrigjøring ledet samfunnsvitenskapene og humanvitenskapene til et større feministisk prosjekt som startet på slutten av 1960-tallet og som fortsatt pågår, hevder andre forskere innen feltet (Bondevik og Rustad 2006:47). Et felles ønske om å synliggjøre hva kvinner har gjort, hvilke kvinner som gjorde noe, på hvilke måter kvinner lever sine liv omtales som *synlighetsprosjektet*

"Fra tidenes morgen har kjønn hatt betydning for sosial organisering, politiske rettigheter og deltakelse, meningsdannelse, tenkemåter og kunnskap. Men til tross for dette var det lenge få spor av kvinner i de historiske fremstillingene" (Bondevik og Rustad 2006:48).

Ved å stille kvinnerrelevante spørsmål, spurte kvinnehistorikere om hva det er som gjør at nesten uansett hvilket kjønnsnøytralt spørsmål man stiller til historien, er det alltid mennene

som trer fram. Det ble hevdet at et visst mønster mellom kvinner og menn i arbeidsdeling og ansvarsområde avdekket blant annet et hierarkisk system mellom kjønnene (Bondevik og Rustad 2006:48-49).

Teorien om *genussystemet* (Hirdman (1988) i Bondevik og Rustad 2006:49) har fått stor innflytelse i skandinavisk kjønnsforskning. Genusbegrepet representerer en måte å begrepsfeste kjønnshierarkiet på (Bondevik og Rustad 2006:49) Her knyttes genusbegrepet til de foranderlige tankefigurene kvinne og mann, som igjen gir opphav til forestillinger og sosial praksis. De to grunnleggende logikker som avspeiles i disse tankefigurene er atskillelse og hierarki. Dette innebærer at det kvinnelige og mannlige ikke blandes, og at det kvinnelige er underordnet det mannlige. Mannen fremstår som dominerende og slik etableres det et underordningsforhold, eller en kjønnsmaktsordning mellom kjønnene som virker determinerende. Disse forutbestemmende kjønnsforskjellene kan dermed sies å bli fortolket som naturlige og derav uforanderlige. Dette synet innebærer at forholdet mellom kjønnene er historisk skapte ”systemer”, hvor både materielle forhold som produksjon og arbeidsdeling, og mentale faktorer som forestillinger om femininet og maskulinitet inngår. Å betrakte forholdet mellom kjønnene som et symbolsk system, eller som en konstruksjon, er konstituerende for alle sosiale så vel som kulturelle forhold. (Bondevik og Rustad 2006:49). Innenfor feministisk medieforskning kan man dermed hevde at målet er å analysere kompleksiteten i maktrelasjonene og hvilke medierte uttrykk og betydninger gruppeidentiteter som kjønn får:

”Det er her feministisk medieforskning hevder at kjønn i mediens maktdiskurs gjør en strukturerende forskjell på mange nivåer, enten vi ser på mediens innhold, mediens institusjoner eller kritikken i offentligheten” (Mühleisen 2003:39).

Ved å synliggjøre de symbolske systemene og strukturene om kjønn i mediene, avdekkes og dokumenteres altså kjønnsforskjeller. Denne grenen av kjønnsforskningen er vesentlig, da den i medievitenskapen har avdekket for eksempel skjev fordeling av makt mellom kjønnene:

”Tross metodiske begrensninger peker disse undersøkelsene for eksempel på fjernsynets underrepresentasjoner av kvinner og minoritetsgrupper, og på produksjon av stereotyper av kjønn, seksualitet, rase, sosioøkonomiske og yrkesmessige kategorier (Mellencamp (1992:64) i Mühleisen 2003:40).

Hvis vi knytter dette opp mot perspektiver om kjønn som konstruksjoner, kan vi hevde at bildet av kvinner i et dette feministiske perspektivet blir konstruert på en annen måte enn menn, for eksempel i forhold til representasjon og stereotyper. I analysen vil jeg undersøke

om, og eventuelt i hvilken grad, konstruksjonen av kjønn i fjernsynstilbudet til barn samsvarer med dette synet.

Kjønnsforskningen i dag har beveget seg bort fra den dualistiske tenkningen og det å se kjønn som noe entydig (Thorne 1993 i Aasebø og Melhuus 2005:76). Likevel: ”Dette betyr ikke at aksene feminin- maskulin ikke lenger er sentral i vår kultur, men at innholdet i denne kulturelle aksene forandres. Og ikke minst, den varierer” (Frønes 2003:118).

Rollekategorisering i konstruksjon av kjønn

Begrepet kjønnsroller vokste fram i sosiologien da man skulle beskrive 1950-tallets mønstre for kvinner og menn, man refererte til en verden hvor menn og kvinner hadde ulike domener, og hvor variasjonene kjønn ble definert ut fra, var relativt små (Frønes 2004:116). I familien skulle mannen ivareta de instrumentelle funksjonene som for eksempel å forsørge familiemedlemmene, mens kvinnene skulle ivareta de ekspressive funksjonene knyttet til omsorg og kjærlighet. ”Alle samfunn ser ut til å ha visse fellestrekk i sine kjønnsrollemønstre, for eksempel kvinnenes nære kontakt med små barn” (Frønes 1994:69). Den nordiske forskningstradisjonen har fokusert på at samfunnet består av ulike posisjoner, og til hver posisjon er det knyttet normer eller forventninger som angir hvordan personen i denne posisjonen eller funksjonen skal handle (Erstad 2005, Solbrække og Aarseth 2006:65).

”Kjønnsroller refererer nettopp til det system av symboler og forventninger som danner bildet av hvordan kvinner og menn skal oppføre seg, hva kvinner og menn ”er” eller skal være. Fordi kjønnene også er biologisk forskjellige, vil også andre ulikheter mellom kvinner og menn ofte bli forstått som ”naturlige”: de må skyldes kjønnenes biologi” (Frønes 1994:68)

Dette er perspektiver som peker tilbake på teorien om handlingsmønstre teoriene om usynlige samfunnsstrukturer i kapittel 2. Enkeltindivider bidrar til å opprettholde usynlige samfunnsstrukturer ved å oppføre seg i tråd med forventningene til hvordan de skal utføre sine kjønn. Dette kan bidra til å repetere mønstrene og dermed til å gjøre dem mindre synlige. En undersøkelse om hvilke egenskaper vi forbinder med kjønn viste, at mens egenskapene som aktiv, aggressiv, tøff og initiativrik var egenskaper var assosiert med det maskuline, ble egenskaper som sjenert, beskjeden, engstelig, underdanig og uambisiøs forbundet med det feminine (Williams og Best i Bee og Boyd 2004:285). Vi ser hvor binære egenskapene er, de står i motsetning og utelukker hverandre. Disse posisjonene er konvensjonelle koder knyttet opp mot femininet og maskulinitet, altså forventninger til hva som blir oppfattet som ”kvinnelig” eller ”mannlig”. Kjønnsroller kan også sees på som en rolle man spiller, spesielt i

forhold til andre mennesker, for å etablere en posisjon når det gjelder ens egen og andres vurdering av ens kjønn” (Stoller i Moi 2002:43). Her er femininet og maskulinitet kulturelle normer som hver enkelt samfunnsborger må fremføre for sine omgivelser på en konsistent måte for å få bekreftelse som et gjenkjennelig subjekt (Solbrække og Aarseth 2006:74). I den tidlige kjønnsrolleteorien ble kjønn sett på som en avspeiling av et patriarkalsk samfunn som diskriminerer kvinner, og hvor kjønnsrollene er et resultat av ulike forventninger til kvinner og menn:

”Den parsonske rolleteori, som gjorde gutter instrumentelle og aktive og jenter relasjonelle og passive, rommes også i slike teorier. Kjønn ble dermed betraktet som noe entydig, gjensidig utelukkende og komplementært, det vil si at de to kjønnene gjensidig utfyller hverandre” (Aasebø og Melhuus 2005:75).

Disse teoriene er blitt kritisert fordi forklaringene blir strukturfunksjonelle, de gjør jenter og gutter til objekter og resultater av funksjonelle samfunnsstrukturer. De ignorerer også variasjoner innenfor samme kjønn og likheter på tvers av kjønn:

”Etter hvert overtok teorier om kjønnsidentitet og kjønns sosialisering, teorier som betrakter kjønnsidentitet som del av psykologiske og kulturelle prosesser, hvor vekten ble lagt på hvordan gutter og jenter selv skaper ulike kjønnskulturer allerede i de første leveårene, og hvordan de markerer grenser i forhold til motsatt kjønn” (Bjerrum Nielsen (2000) i Aasebø og Melhuus 2005:75).

I dag har rolleteorien endret seg. Den er videreført til ”doing gender” – perspektiver. Disse perspektivene tar også utgangspunkt i at individet handler ut i fra forventninger og normer, men normene betraktes ikke som noe individet internaliserer gjennom sosialiseringen. I stedet vektlegges hvordan normene hele tiden skapes ved å bli bekreftet, utfordret og reforhandlet i samhandling mellom mennesker (Solbrække og Aarseth 2006:65). Jeg vil nedenfor redegjøre for ”doing gender”-perspektiver og tilhørende alternative forståelser av kjønn og kjønnsrolletenkningen i et poststrukturalistisk perspektiv.

Å gjøre kjønn

På 1990-tallet har poststrukturalistisk teori bidratt til nye spørsmål og gitt flere perspektiv på forskjeller mellom kvinner, særlig ved sin oppfordring til å destabilisere, eller rokke ved enhver etablert kategori, også kategorien ”kvinne” (Halsaa 2006:113). I en poststrukturalistisk kjønnsforståelse hevdes det at kjønn *ikke* kan isoleres til noe tilhørende en bestemt sfære, et bestemt medium en sjanger og så videre (Mühleisen 2003:48). Her finnes det ”mange typer kjønnede identiteter og disse blir forandret helt tiden“ (vedlegg 2d). Feminismen ble kritisert for å opprettholde dualismen mellom kjønnene. Litteraturprofessor Judith Butler hevdet at

feminismen skapte et binært bilde av kvinner kontra menn, som bekreftet motsetningene en forestilling om kvinner som noe ”annet”. Denne forestilling skulle i andre sammenhenger bli sett på som kjønnsdiskriminerende (Butler 1990, Gauntlett 2002:137). Butler representerer et annet syn enn feministene og sosiologien, som hun hevder aksepterer et heteroseksuelt mønster hvor kjønn er sett på som biologisk binært gitt, at man er født som kvinne eller mann. Hun hevder at kjønn er en kulturell komponent som er sosialisert inn i personen (Butler 1990, Gauntlett 2002:137). Butler foretrekker i stedet et perspektiv hvor man ser kjønn som: ”those historical and anthropological positions that understand gender as a relation among socially constituted subjects in specifiable contexts” (Butler 1990:10). Butlers forståelse av kjønn innebærer kjønn som avhengig av gjentatte repetisjoner som er kulturelt gjenkjennelige: For å anerkjennes (som kvinne og mann) må man *gjenkjennes*. Om kjønn betraktes som et betydningssystem hvis betydning er i forhandling, må likevel noen komponenter i de tradisjonelle (gjenkjennelige) kodene beholdes, ellers ekskluderer man seg fra (kjønns)spillet (Butler (1990) i Mühleisen 2006:142). Dette kan tale for at noen grunnleggende forestillinger om hva kjønn betyr, repeteres.

I stedet for å være en fast egenskap ved en person, bør kjønn ut fra dette synet bli sett som flytende variabler som kan bevege og forandre seg i ulike sammenhenger og til ulike tider. Dette perspektivet fører til at man ser på kjønn som en *utførelse* eller *forestilling* av kjønn: ”There is no gender identity behind the expressions of gender [...]identity is performatively constituted by the very ”expressions” that are said to be its results (Butler 1990:25). Butler hevder videre at vi har ingen kjønnsidentitet som informerer oss om adferd, tvert i mot, at adferd er alt kjønn er (Gauntlett 2002:139): ”Gender, then, is what you *do* at particular times, rather than a universal who you *are*” (Gauntlett 2002:139). Man *er* altså ikke kjønn, man *gjør* kjønn i følge dette perspektivet.

For å avslutte diskusjonen om konstruksjon av kjønn og kjønnete betydninger, vil jeg ta opp tråden fra innledningskapitlet om fokuseringen på sosialt kjønn i denne oppgaven. Konstruksjonen av sosialt kjønn som polariserte dikotomier innebærer undertrykking av naturlige likheter som viser seg på grunn av sosiale årsaker og ikke gjennom kjønns sosialisering, som for eksempel økt yrkesaktivitet for kvinner (Marx Ferec m .fl. 1999). Fordi det kreves makt for denne undertrykkingen, er dominans et sentralt begrep. Dette begrunnes i at kjønnsdikotomien konstrueres og opprettholdes, på tross av likheter mellom kjønnene og ulikheter mellom individer av samme kjønn. Dette fordi at det foregår en

konstant prosess der dominans, kjønnet atferd og kjønnete holdninger gjenskapes (Marx Fereem .fl. 1999).

At kjønn kan ses på som konstruksjon, og at vi gjennom våre handlinger *gjør* kjønn, er et perspektiv jeg vil bruke videre i oppgaven for å nedtegne hvordan kjønn konstrueres.

Førskolebarns kodete konstruksjoner av kjønn

Professor i pedagogikk, Bronwyn Davies (2003), er også en representant for poststrukturalistisk teori. Hun er opptatt av førskolebarns konstruksjon av sin sosiale verden og deres forståelser av kjønn. Hun hevder at for å bli fullverdige medlemmer av vårt samfunn må barn lære hvordan kvinnelighet og mannlighet ”gjøres” og de må få det til riktig (Davies 2003). Hennes studier viser en sammenheng mellom hvordan kjønnskonstruksjoner presenteres og hvordan førskolebarn selv konstruerer kjønn. Analysene omhandler narrativ barnelitteratur, og sier noe om hvordan barns forståelse av fortellinger er relatert til deres handlinger i hverdagslivet (Aasebø og Melhuus 2005:95). Det er rimelig å anta at også fjernsynsfortellinger kan ha en påvirkende rolle i hvordan vi danner bilder av oss selv, og dermed hva vi handler ut fra.

Davies (2003) peker på at forsøk på å oppheve de konvensjonelle og binære konstruksjonene av mann eller kvinne mislykkes. Dette fordi innen de diskursive praksiser som er tilgjengelige for barn, er de eneste forståelige identiteter som er tilgjengelige for dem enten ”gutt” og ”jente” eller ”mann” og ”kvinne”. Disse avgrensede grupperingene er konstituert som to ekskluderende kategorier som kun gir mening i relasjon til hverandre og som er basert på et biologisk ”faktum” i forskjellighet (Davies 2003:167). Man kan oppfatte dette som at Davies hevder at samfunnet gir faste regler for hvordan vi skal oppfatte oss selv, vi kan velge mellom to klare og motsatte kategorier, basert på biologiske forutsetninger som gutt eller jente. Ut fra dette kan man trekke slutningen at dette bekrefter at førskolebarn er sterke representanter for å opprettholde dualismen mellom kjønnene.

Davies (2003) hevder at språket legger premissene for disse binære kjønnsstrukturene. Gjennom *språkformen* lærer barn å kjenne sin kjønnede verden (Davies 2003:164). Språket, eller hvordan vi uttrykker oss, spiller en sterk rolle i hvordan vi definerer oss og hverandre. Dette fordi vi følge Davies (2003) gir språket liten valgfrihet til å definere oss som noe annet enn de klare kategoriene ”gutt” eller ”jente” (Davies 2003:167). Dermed kan analyse av språk og dialog si noe om konstruksjonen av kjønn.

For å undersøke kjønnsdiskursens betydning hos førskolebarna undersøkte Davies (2003) kjønnskodede oppfatninger av narrative fortellinger. Davies (2003) leste og diskuterte utvalgte ”feministiske” eventyr i en periode på ett år sammen med barn i alderen 4 og et halv til 5 og et halvt år. Med feministiske fortellinger menes ”fortellinger med utradisjonelle kjønnsposisjoner eller kjønnsrelasjoner som på ulike måter bryter ned de tradisjonelt aksepterte regler og verdier for hva kjønn vanligvis gjør” (Aasebø og Melhuus 2005:78). Barna ble med andre ord i historiene presentert for andre konstruksjoner av kjønn enn de som kan hevdes å være tradisjonelle.

På bakgrunn av at førskolebarn bruker både egne erfaringer fra hverdagslivet, blant annet gjennom lek, var Davies hypotese at hver og en av barna ville gi ulike tolkninger av de presenterte fortellingene. (Davies 2003:23-24). Selv om fortellingene presenterte det en kan kalle utradisjonelle kjønnsroller, ga imidlertid majoriteten i undersøkelsen et samlet uttrykk for tradisjonelt kjønnsstereotype tolkninger av fortellingene. Det så ut til at førskolebarna gjennomgående delte verden inn i hva som er gutteting, og hva som er jenteting. De bekreftet den gutt- jentetualismen fortellingene forsøkte å bryte ned. Davies hevder ut fra dette, at rådende kjønnsdiskurser som barna kjenner til, vil danne referanse for hvordan barna forstår de nye fortellingene (Davies 2003). Man kan av dette trekke den slutning at førskolebarna kategoriserte nye kjønnsuttrykk inn i mer tradisjonelle konstruksjoner av kjønn.

Davies (2003) påpeker også at selv om jentene og guttene selv foretrakk å gjøre mer utradisjonelle handlinger i forhold til deres kjønn, la barna selv stor vekt på at de hadde gjøremål som kunne relateres til mer tradisjonelle oppfatninger om hva det er å være jente eller gutt. Dette, hevder Davies, viser at gutter og jenter kan handle utradisjonelt i forhold til sitt kjønn, men når disse handlingene ikke speiles i kjønnsdiskursene, forblir dette handlinger som faller utenfor de rådende mønstre. Dermed inngår ikke disse handlingene i de egne oppfatninger av det å være jente eller gutt (Davies 2003). Selv om de handlet utradisjonelt, definerte de seg med andre ord innenfor klare kjønnsbåser. Dette viser hvor fastlåste førskolebarn er i sin opprettholdelse av rådende kjønnskonvensjoner

Synlige konstruksjoner av kjønn

Davies hevder at om vi skal bli fullverdige medlemmer av samfunnet, må vi gjøre kvinnelighet og mannlighet ”riktig” i forhold til de gjeldene konvensjoner, og at forventningene til dette starter i ung alder. For å nedtegne hvordan kjønn kan konstrueres, vil jeg se på hvordan førskolebarn gjør kjønn ved å *synliggjøre* hvilket kjønn de er: ”The most

obvious, and apparently superficial, form of bodily practice that distinguishes male from female is dress and hairstyle” (Davies 2003:15). Hvordan vi ser ut, sier noe om hvordan vi visualiserer vår konstruksjon av kjønn:

”Generally, skirts, ribbons, shawls, handbags, prams and dollies signify femaleness, and guns, trousers, waistcoats, coats, superhero capes and uniforms such as firefighters’ uniforms signify maleness” (Davies 2003:16)

Ut fra dette kan man hevde at hva vi tar på oss, og hvilke farger vi velger å ikle oss, kan fungere symbolsk som uttrykk av kjønn. Dette kan knyttes opp til kjønnsrolleperspektivet tidligere i oppgaven, hvor klesbruk og farger kan være de symboler eller forventninger til symbolbruk som er med på å danne ”et naturlig” system på hva kvinner og menn ”er”, eller skal være. I en undersøkelse av barnemoter (Borg 2006) var ett av funnene at ingen gutter i kleskatalogene hun undersøkte hadde rosa farger på klærne, mens jentene kunne bruke alle farger. Her hevdes det at det i dag er mer kjønnstradisjonell fremstilling av barn i dag enn i 1987. ”I sosiologisk maktteori ser man på klær som symboler. Og man kler seg ikke i symboler som er forbundet med noe som har lavere verdi enn deg selv. Det at gutter ikke går med rosa, kan sees som et uttrykk for maktrelasjonen mellom jenter og gutter” (vedlegg 1b og 1j). Ut fra dette kan man hevde at klesplagg og fargebruk ikke bare uttrykker kjønnsposisjonering, men også er med på å reprodusere eksisterende visuelle symboler for kjønn: ”Kjønn og kjønnsroller er i småbarns øyne de fundamentale og mest synlige forskjellene” (Frønes 2004:119). Ved å si at ”jeg er gutt”, og ”jeg bruker ikke ”jentefarger” definerer man seg selv tydelig som gutt og bort fra det man *ikke* er. I denne sammenheng er dette relevant da fargebruk og andre slike symboler (kanskje) kan uttrykke konstruksjoner av kjønn i samsvar med eller motsetning til tradisjonelle kjønnsuttrykk.

Programledere som formidlere av kjønnskonstruksjoner

Kjønns- og medieforsker Wenche Mühleisen (2003, 2006) representerer en poststrukturalistisk forskningstradisjon i sine studier om hvordan voksne programledere iscenesetter kjønnskonvensjoner. Programlederen er mediets formidler mellom institusjon og seere – samt et av vår tids fremste ikoner for populærkulturen og mediasamfunnet (Mühleisen 2006:136). Mühleisens utgangspunkt for analysene av programlederrollen, er at tradisjonelle kjønnsroller i enkelte program på fjernsyn blir eksperimentert med og er i endring. Hun hevder at vi i dag omgis av noen kjønnsuttrykk som blander eller overskrider femininet og maskulinitet på nye måter. Mühleisen (2003) viser til eksempler på at unge gutter og menn tillater seg estetisering og erotisering av egen kropp og kommunikasjonsmåter i form av

styling, sminke og moter som er lånt fra kvinnelighetens tradisjonelle repertoar. Kvinner og unge jenter kan spille på maskuline eller androgyne koder i klesdrakt eller kroppsspråk, og i noen miljøer er det ”in” å signalisere biseksuell interesse. Disse endringene hevder hun også berører programledere på fjernsyn (Mühleisen 2003:12). I følge Mühleisen (2003, 2006) spiller mediene en viktig rolle gjennom programledere som iscenesetter kjønnskonvensjoner bevisst eller ubevisst, nyskapende eller konserverende.

Fjernsynsprogramlederen har til tider oppmerksomhet som idoler, og dermed er programledernes kommunikasjonsmåter, stil og image, grunnlag for gransking og debatt:

”Programlederfunksjonen er derfor et velegnet studieobjekt for å ta pulsen på kjønns- og seksualitetskategorienes kulturelle betydninger som organiseres og ordnes samt reorganiseres og forhandles i programlederrollen” (Mühleisen 2003:56).

I analysedelen vil jeg utvide dette perspektivet til også å omfatte andre *sentrale aktører*, da noen av programmene jeg skal analysere ikke har tradisjonelle programledere på grunn av andre programformater.

Undersøkelsene jeg refererer til omhandler kun voksne aktører. Derfor er det i denne konteksten naturlig å stille spørsmål ved i hvilken grad dette er relevant i fjernsynstilbudet til barn. Jeg vil legge til grunn for mine videre analyser at det er ingen grunn til å tro at ikke programledere konstruerer kjønn i fjernsynet selv om programmene er rettet mot førskolebarn. Jeg vil nedenfor vise til relevante undersøkelser om hva vi allerede vet om konstruksjoner av kjønn på fjernsynsskjermen, først for voksne, så for barn.

Fjernsynet som speil for kjønnede konstruksjoner

Som påpekt i kapittel 2 ble det hevdet at dagens medier forteller på forskjellig vis om både kvinnens og mannens posisjoner, og hvordan konstruksjoner av kjønn kan påvirke barns forming av egen identitet gjennom rollemodeller. Det ble hevdet at mediene gjenspeiler et samfunn hvor asymmetriske konstruksjoner av kjønn ble presentert, for eksempel hvordan menn har mer makt og prestisje enn kvinner (Hake 1994). Dette blir bekreftet av medieforsker Elisabeth Eide (2000). Hun hevder at også i dag dominerer menn på fjernsynsskjermen som kilder og i ”tunge” programlederroller. At kjønn blir konstruert på denne måten i mediene, hevder hun speiler samfunnet på en skjev måte. Det er ikke noe som peker på at dette ikke også gjelder i programtilbudet til barn. Dette vil jeg komme tilbake til nedenfor.

Likevel hevdes det fra andre hold at kjønnsrepresentasjonene vi møter i dagens medier er atskillig mer varierte enn på 1970-tallet (Lorentzen og Mühleisen 2006:264). Den tradisjonelle kvinnerollen (og til dels mansrollen) er blitt satt på prøve, utvidet og redefinert. Også nye konstruksjoner av kjønn, som homoseksualitet, har også fått større plass på skjermen:

”Tross for dette mangfoldet er det likevel ikke vanskelig å finne kjønnsstereotype fremstillinger av kvinner og menn i mediene. Medienes mangfoldige uttrykk bekrefter med andre ord tradisjonelle forestillinger om kjønnede identiteter, samtidig som de skaper uorden og underminerer stabiliteten i kjønnskonvensjonene” (Lorentzen og Mühleisen (red.)2006:264).

Vi ser altså at selv om det er nye konstruksjoner på skjermen, er det de mer tradisjonelle konstruksjonene som råder. Spørsmålet i denne konteksten er om dette også gjelder programtilbudet til barn. Jeg vil nedenfor vise til noen av de få relevante og tilgjengelige undersøkelsene på feltet.

Undersøkelser av konstruksjoner av kjønn i programtilbudet til barn

Hvis vi starter med europeiske undersøkelser viser en tysk studie fra 1998, at i ni fjernsynskanalers tilbud til barn, besto 64 prosent av menn eller maskuline rollefigurer, som de sentrale aktørene. 26 prosent av mennene delte en ledende rolle med en kvinnelig, mens 10 prosent i ledende roller var kvinner alene. Her beskrives presentasjonen av de kvinnelige sentrale aktørene som tilhørende to typer stereotyper, enten som den rampete rødhårete typen, eller som vakker, svært slank og med hovedsakelig blondt hår (vedlegg 1i). En svensk undersøkelse (von Feilitzen (ed.)2004a og 2004b:105) av animerte barne-tv programmer viste maskuline sentrale roller i halvparten av programmene. Den andre halvparten hadde en mix av begge kjønn, men bare en liten andel hadde en kvinnelig sentral aktør. Globale rapporter av konstruksjoner av kjønn, hevder at reklamebransjen henvender seg til jenter med annonser kodet i rosa og andre pastellfarger, og til gutter kodet i mørke nyanser (Jacobson 2005:13).

Som Davies (2003), referert til tidligere i kapitlet, undersøkte også Turid Skarre Aasebø (2001) endringer i barns lek etter at et nytt programtilbud ble introdusert. Aasebøs funn viser at etter TV3 begynte å vise Turtles⁵ serien ukentlig på norsk fjernsyn, utløste dette en ”eksplosjon av turtlesaktiviteter” blant guttene. Dette innebar lek med nye helter, nye bakgrunnshistorier, nye kostymer og tilgjengelighet av nye kommersielle produkter (Aasebø

⁵ Teenage Mutant Ninja Turtles er fire muterte skilpadder som er trente ninjakrigere. Serien finnes både som tegneserie og animert film (vedlegg 1k).

2005:117). Medier som redskap for sosialt liv og felleskap, var det perspektivet Aasebø la til grunn for denne undersøkelsen av 40 fire- og femåringers mediebruk. Hun viser hvordan helter og heltinner som guttene og jentene dyrket fram i lek og samhandling, er av helt ulike karakter. Guttene hentet inspirasjon til lek fra fiktive helter i medieeksponerte tegneserier som Batman, Superman, eller He-man. Superheltene ble tatt opp i leken og førte til en ny type lek hos guttene. Jentenes heltinner kom til uttrykk i leken som prinsesser eller mødre, bestemor eller andre myndige kvinner (Aasebø 2003:80). Kjønnrolleskillet i medieinspirert lek viste kom altså tydelig fram hos førskolebarna.

Elise Seip Tønnesen (2000) har med et kjønnsperspektiv i sine studier av hvordan fire til seksåringer oppfattet 1990-årenes store Barne-TV satsing Sesam Stasjon. Hun inkluderte et kjønnsperspektiv i innholdsanalysene og kategoriserte og diskuterte ulike funn i forhold til kjønn. Mest relevant i denne kontekst er likevel hennes analyser av hvordan kjønn er konstruert hos programlederne. De sentrale aktørene på Sesam stasjon er ifølge Seip Tønnesen (2000) to voksne menneskeskikkelser og tre dokker som representerer barna. De er alle iscenesatte rollefigurer: ”På stasjonen har de ulike roller, men langt på vei følger de et tradisjonelt kjønnsrollemønster” (Seip Tønnesen 2000:123). Den mannlige programlederen er kledd i uniform, tar hånd om driften av togstasjonen, er stabil og forutsigbar. Han har en spillestil som er lett distansert; han henvender seg sjelden direkte til seerne ved å se inn i kamera og vises ikke så ofte i nærbilde, selv om dette endret seg noe gjennom serien. Den kvinnelige programlederen har mer diffuse oppgaver på stasjonen, opprinnelig var hun stasjonssangerinne. Senere ledet hun matservering og salg, hun ryddet og stelte og prioriterte sosiale relasjoner. Denne rollen framstilles i en langt mer hektisk spillestil enn den mannlige. Hun skifter stadig klær og hårfrisyre og framstår på mange måter som et dekorativt element på stasjonen, både visuelt og auditivt (Seip Tønnesen 2000:123).

De tre dokkefigurene har hver og en en dominerende egenskap, de skal representere egenskaper man finner hos typiske femåringer, ettersom dette i utgangspunktet var programmets sentrale målgruppe. Figuren Alfa er den feminine og verbale av dem. Relasjonsmessig blir hun mest knyttet til den kvinnelige aktøren. Hun er gul med ulike hodepynt, skriver brev og fniser uavbrutt. Hun er sosial og viser omsorg for andre. Figuren Bjarne er først og fremst karakterisert ved sin glede over tall. Relasjonsmessig og i aktiviteter blir han til tross for sin engstelighet knyttet til den mannlige aktøren. Bjarne er sterk rosa og har gulrotfarget hår, men bærer uniform. Figuren Max Mekker er preget av at intelligensen hans først og fremst sitter i fingertuppene. Han er den som fikser ting, og dette forsterkes i

følge Seip Tønnesen (2000) av at han er kledd i en stor overall. Han er stor og blå og litt keitete i både verbalspråk og kroppsspråk, men gir uttrykk for følelser på sin egen klossete måte (Seip Tønnesen 2000:124). Denne norske undersøkelsen påviser ved innholdsanalyse hvordan de sentrale aktørene i denne serien ”gjør kjønn”, altså konstruerer kjønn på en tradisjonell måte. Unntaket er Bjarne, som gjennom å være rosafarget kan hevdes å ikke symbolisere tradisjonelle maskuline farger. Å være engstelig er i følge et tradisjonelt syn på kjønn, heller ikke knyttet opp mot det maskuline, mens hans dialog og relasjoner ”veier opp” for dette.

Jeg har i dette kapitlet skissert et utvalg av teorier som belyser forskning på kjønn fra forskjellige perspektiver og tradisjoner. Etter min vurdering kan disse ulike perspektivene gi en fruktbar teoretisk ramme for mine forskningsspørsmål. Jeg har redegjort for deler av eksisterende kjønnsforskning og forskning på førskolebarns konstruksjoner av kjønn. Jeg har videre presentert noen relevante empiriske funn på feltet. Disse undersøkelsene av hvordan kjønn speiles i mediene for førskolebarn, peker på at det er kjønnsforskjeller i hvordan fjernsynet speiler samfunnet, og at de minste barna opprettholder disse skillene. Av perspektivene som er lagt fram i dette kapitlet, kan man oppsummere at kjønn benevnes, defineres, identifiseres, forventes, og konstrueres i tråd med tradisjonelle kjønnsroller, selv om andre konstruksjoner også til en viss grad slipper til i mediene.

Ved å kartlegge hvordan programledere og sentrale karakterer i fjernsynstilbudet til barn *gjør* kjønn, og ikke minst diskutere om de oppfyller forventninger til tradisjonelle handlingsmønstre kan man si noe om dagens samfunnsstrukturer gjenspeiles i dette tilbudet. Jeg vil undersøke om de utvalgte programmene viser de samme tendenser til konservering av kjønnsroller eller om de gir rom for variasjoner innenfor samme kjønn.

Kapittel 4. Metodiske tilnærminger

I de foregående kapitler har jeg beskrevet hva jeg vil gjøre i denne oppgaven, og hvorfor jeg vil gjøre det. Dette kapitlet skal handle om hvordan. Metoder er framgangsmåter for å gi svar på spørsmål (Østbye m.fl 2002:9). Metode er også en formalisering av regler og grep for hvordan vi kan eller bør gå frem (Gentikow 2005:32). I de kommende avsnitt vil jeg beskrive de metodiske tilnærminger jeg vil anvende for å søke svar på mine forskningsspørsmål, og gjøre rede for refleksjoner jeg har gjort underveis i prosessen.

Metodiske valg

Humanistisk medieforskning hviler på følgende utgangspunkter: kommunikasjon er grunnvullen for all menneskelig interaksjon (Drotner m.fl 2000:84). Vi kommuniserer ikke følelser eller tanker bare direkte, vi utveksler budskap i sammenhenger og med en hensikt. Å kommunisere er å etablere mening, og mening skapes ved hjelp av tegn⁶, for eksempel ved hjelp av bilde, tekst eller lyd (s.st). Et vesentlig bidrag fra semiotikken er det *utvidede tekstbegrep* (Østbye m.fl 2002:65). Tekster kan beskrives som ”forløp av meddelelser som vi tilegner oss i et tidsmessig forløp” (Gentikow 1999:15). Uttryksmåter som fotografier, bilder, tekster og TV-utsendelser (Østbye m.fl 2002:66, Gentikow 1999:15) har det til felles at de kommuniserer på samme måte som språklige tekster: ”Meddelelsene er sammenføyninger av tegn, de kan leses eller avleses, de kan beskrives og analyseres ved hjelp av en rekke generelle semiotiske begreper og modeller som i mange tilfeller opprinnelig stammer fra lingvistikken” (Gentikow 1999:19). Fjernsynsprogrammer kan dermed ”leses” i et utvidet tekstbegrep og består altså av tegn som kan leses og avleses, beskrives og analyseres, og som videre kan gi uttrykk for budskap og meninger. Dette er avgjørende for hvordan jeg metodisk og analytisk vil tilnærme meg mitt materiale.

Tekstanalyse som metodisk tilnærming

Tekstanalyse innenfor medievitenskapen kan defineres som ”analyse med sikte på å finne fram til strukturer, form og innhold i ulike typer mediebudskap” (Østbye m.fl 1997:56). Tekstanalyse er en generell betegnelse på kvalitative studier av tekster. Å analysere betyr å stille spørsmål til noe og forsøke å finne svar. For å besvare spørsmålene så presist og utfyllende som mulig, behøves blant annet noen analytiske prosedyrer. Min prosedyre er

⁶ At all kommunikasjon er basert på tegn og tegnsystemer er en grunnantakelse innenfor *semiotikken*. Semiotikken er en tegnavitenskap basert på språkforskeren Ferdinand de Saussure og filosofen Charles S. Peirces teorier om tegn. For eksempel er billedsemiotikk vitenskaper som studerer måtene bilder og film kommuniserer på (Larsen 1999:17-18).

tekstanalytisk metode (Østbye m.fl 2002:61). Tekstanalyse omfatter mange teoritradisjoner, blant annet semiotikk, narratologi, feministisk teori eller psykoanalytisk teori med egne historier og begrep. I tekstanalysen er det nærhet mellom teori (begrep og perspektiv) og prosedyre for analyse av konkrete tekster (Østbye m.fl 2002:62). Tekstanalysen er derfor etter min mening en hensiktsmessig metodisk tilnærming for å søke perspektiver som belyser mine forskningsspørsmål.

Analyse av innholdet i medietekster kalles innholdsanalyse. I mediefaget kan man skille mellom kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse (Østbye m.fl 2002:63). Den kvantitative innholdsanalysen er egnet til å studere forhold som kan måles og telles, som kan kvantifiseres. Metoden har blitt kritisert fordi den studerer den manifeste mening, det vil si tekstens umiddelbare mening og tekstens overflate, og ikke de mer underliggende latente betydningene i mediens tekster. Dette står i motsetning til kvalitativ innholdsanalyse (Østbye m.fl 2002:63). Professor i medievitenskap Barbara Gentikow (2005) hevder at anvendelse av både kvalitativ og kvantitativ metode kan sies å være komplementære ved at den ene utvider den andres kompetanser (Gentikow 2005:35). Men hun hevder også at dette kan være vanskelig å gjennomføre av flere årsaker. Å gjennomføre både en kvantitativ og kvalitativ studie av et fenomen krever store ressurser da datamengden simpelthen vil være svært stor. Videre risikerer man at en slik studie blir overflatisk slik at verken den kvantitative eller den kvalitative metodens potensialer kan utnyttes til fulle. Til sist hevder hun at slike betingelser vil medføre en fare for sammenblanding av metodene, sannsynligvis ved at de kvalitative dataene kvantifiseres i analysen. Som et resultat av dette kan denne kombinasjonen føre til en forflating av analyseresultatene (Gentikow 2005:36). For å trekke tråder tilbake til starten av kapitlet, kan man derfor argumentere for å bruke svært avgrensede kvalitative metoder, framfor utflytende resultater etter både kvantitative og kvalitative studier. ”For å kunne brukes i en meningsfull analyse må nemlig kvalitative studier være sterkt avgrensede både tematisk og med hensyn til antall informanter. Fremfor bredde regnes derav dybde som et avgjørende trekk ved kvalitative studier” (Gentikow 2005:36). Selv om dette gjelder kvalitative intervju kan denne tankegangen overføres til kvalitativ tekstanalyse. Dette har jeg med i vurderingsprosessen om hvor mange programmer som skulle danne mitt empiriske grunnlag. Jeg har valgt å næranalysere et lite antall programmer for å forhåpentligvis finne mening i de små detaljer. Jeg ønsker en dypere analyse i et lite datamateriale, framfor en overflatisk i et stort.

Jeg anser derfor anvendelse av kvantitativ analyse som lite hensiktsmessig, da mitt mål ikke er å måle eller telle ulike forhold kvantitativt. Jeg søker en dypere mening med hva de konkrete tekstene betyr, hvordan disse betydningene kom i stand og de mer underliggende årsakene til disse betydningene, spørsmål man søker svar på innenfor kvalitativ innholdsanalyse (Larsen 1999:28).

Kvalitativ innholdsanalyse dreier seg om de trekk som er karakteristiske for den enkelte, konkrete teksten (s.st). Noen hevder det kan synes underlig å analysere medietekster for å forstå hva de betyr, da vi i de fleste tilfeller forstår umiddelbart hva artikler og fotografier i avisen, eller programmer på fjernsyn, dreier seg om. Men til forskjell fra dagligdags tekstlesing er man ved tekstanalyse mer fokusert og oppmerksom, og registrerer kanskje flere momenter enn man normalt ville gjort. Ved å systematisere iakttakelsene sine, kan man få en ny forståelse av tekstens forskjellige meddelelser. Gjennom denne prosessen blir man ofte oppmerksom på nye trekk ved teksten (Larsen 1999:28-29).

Et annet moment er at noen iakttakelser bare gir mening når de bringes i sammenheng med forhold som egentlig ikke ligger i teksten selv, men i dens kontekst. Dette kan være situasjonen teksten referer til, er produsert i, eller er beregnet til å bli brukt i (Larsen og 1999:29). Det kan også være forhold som ligger utenfor teksten selv, som man normalt ikke er seg bevisst når man leser avis eller ser fjernsyn, men som likevel spiller en stor rolle, både for den som produserer teksten og for de som leser og forstår den. Tekstanalysen arbeider derfor med både hva vi avleser og hva vi vet (s.st.)

Avsnittene ovenfor argumenterer for hvorfor jeg ønsker å benytte meg av tekstanalyse for å avdekke de mer underliggende betydningene i mine utvalgte tekster. Fordelen med en dypere analyse er at meningen i teksten ikke alltid er umiddelbart tilgjengelig eller entydig. For å kunne avgjøre hva en tekst skal bety, må den tolkes (Østbye m.fl 2002:61). Jeg vil nedenfor redegjøre for hvordan en kan tolke en tekst jamfør det utvidede tekstbegrepet.

Tolkning av en oppdelt tekst

Jeg vil i oppgavens analysedel tolke utvalgte utsnitt, ikke programmene som helhet. Da det ikke er plass til å gjengi episodene i sin fulle helhet fra de av programmene jeg har valgt ut, finner jeg det mest hensiktsmessig å velge ut sekvenser, eller *utsnitt*, fra hvert av programmene. Disse vil beskrives detaljert. Episoden vil likevel bli sett helhetlig i analysene jamfør den teoretiske forankringen i kapittel 2 og 3. Dette er en analysemetode som er i tråd

med tolkningsprosessene i den hermeneutiske sirkel. Tolkningsprosesser er innenfor kvalitative metoder ”forskerens forståelse eller tolkning av informasjon som står i forgrunnen, for eksempel tolkning av meningsrammer, motiver, sosiale prosesser eller sammenhenger” (Holme og Solvang 1993:74).

Et viktig aspekt ved den hermeneutiske sirkel som fortolkningsmåte er at deler av en tekst tolkes ut fra teksten som helhet, og helheten ut fra delene (Bergsröm og Borèus 2000:26). Innholdet av et spesielt utsnitt i en tekst må (kanskje) tolkes ut fra en større sammenheng, tekstens helhet. Når utsnittets innhold står klart, framstår kanskje hele teksten i et nytt lys (s.st.). Filosofen og hermeneutikeren Hans-Georg Gadamer hevder at hver leser eller mottaker nærmer seg en tekst med en forforståelse, eller ’fördomar’ (Gadamer (1997) i Bergsröm og Borèus 2000:26). Uten en viss bakgrunnskunnskap eller forforståelse, er tolkning umulig, ifølge han. Vår oppfatning av verden, våre opplevelser, hvilken sosial sammenheng vi befinner oss i, utdanning, eller språk, er deler av vår forforståelse. Tolkning er med andre ord alltid subjektiv. En tekst har forskjellig betydning ettersom man gir den ulike tolkninger i ulike historiske situasjoner, og det er umulig å rekonstruere eksakt hva avsender har villet si med teksten (s.st.). Innsikten, eller forforståelsen, vi er i besittelse av, kan være et positivt utgangspunkt for ny forståelse. Her skiller Gadamer (1997) mellom produktive og ikke-produktive forforståelser. De produktive tjener kun som hypoteser som kan forandres etter hvert som forståelsen øker, de er påvirkelige. De ikke-produktive derimot, er upåvirkelige og oppgjort en gang for alle. Forståelseshorizonten er altså foranderlig. Den teoretiske forankringen i denne oppgaven kan være et eksempel på deler av min forståelseshorizont. Jeg har valgt de teoretiske perspektiver ut fra min forståelse av feltet, min forståelseshorizont på det tidspunkt valgene ble tatt.

Et annet valg som er preget av min forståelseshorizont er valg av analyseobjekter. Hva som ligger til grunn for valg av programmer, og ikke minst utsnitt, vil ut fra det overnevnte innvirke på analysefunnene. Rent praktisk fikk jeg tips av prosjektleder i NRK, Ingrid Hafstad, om hvilke episoder fra *Barnas Supershow* som hun mente omhandlet kjønn. Jeg valgte likevel å se raskt gjennom de episodene som lå på nettet. Etter en rask kartlegging av episodene valgte jeg to andre episoder jeg mente ville belyse problemstillingen. Fra Cartoon Network fikk jeg etter forespørsel tilsendt en VHS- kassett med ulike programmer fra deres programtilbud. Jeg så gjennom den 4-timer lange kassetten, og kartla ulike temaer og sjangre i programmene. Det viste seg at alle var animerte, i motsetning til NRKs program *Barnas Supershow*, hvor levende barn er i hovedrollen. Etter kartleggingen valgte jeg ut episoder fra

to programmer, én fra *Knøttene*, og én fra *Powerpuffjentene*. Felles for alle fire episodene er at de eksplisitt tematiserer kjønn, om enn fra forskjellige vinklinger. Jeg valgte disse, ettersom jeg antok at de ville ”tilby” rike data i forhold til analyse av konstruksjoner av kjønn. Når det gjelder valg av utsnitt, har jeg vektlagt de utsnittene som jeg mener bringer fram en sammenheng i episoden, og ikke minst, utsnitt hvor de sentrale aktørene konstruerer kjønn også eksplisitt, ved at de tematiserer kjønn (for eksempel ved at de sier: ”I dag skal det handle om...”).

På jakt etter kjønnede betydninger

Professor i barnepsykologi Hanne Haavind (red.)2000) har framlagt ulike metodiske muligheter som kan brukes til å forstå de prosessene som gir individet mening og sammenheng som ved danning av kjønnsidentiteter. Hun benytter begrepet *fortolkende metode* for å søke etter og påvise kjønnede betydninger: ”Fortolkning er en generativ prosess, og standardiserte oppskrifter er verken mulig eller ønskelig” (Haavind (red.) 2000:8). Fortolkende metode brukes ikke til å søke eller studere hvordan kvinner eller menn faktisk *er*. Det analytiske begrepet kjønnede betydninger påpeker hun derimot skal:

” [...] fremheve at en studerer hvordan mennesker blir, og er kvinner og menn, både for seg selv og hverandre, og på hvilke måter og for hvilke formål dette gjøres relevant i deres liv. Den som søker vet på forhånd at betydningssystemer knyttet til kjønn skaper både grenser og forbindelser – og hierarkiske ordninger - mellom mennesker og i de samme menneskene. Forskeren er ute etter å avdekke disse betydningssystemene i stedet for å ta dem for gitt (Haavind (red.) 2000:7).

Denne oppgavens forskningsspørsmål ble utløst av undring over hvordan vi skaper og opprettholder kjønnsbetydninger, og sitatet over er et perspektiv som omhandler hvordan disse mekanismene fungerer.

For å avdekke kjønnede betydningssystemer i denne oppgaven vil jeg som nevnt i kapittel 3 kartlegge konstruksjoner av kjønn. For å få en ny forståelse av tekstens forskjellige meddelelser, og kanskje fange nye trekk ved teksten, vil jeg ved å systematisere iakttakelsene mine fra fjernsynsprogrammene (jmfør Larsen 1999:28-29). Jeg vil nedenfor legge fram hvordan jeg har valgt å avdekke og systematisere de iakttakelser i mine utvalgte tekstene.

For å besvare mine forskningsspørsmål om hvordan kjønn er konstruert i programtilbudet til barn, vil jeg først vise til språkforsker Norman Faircloughs skala av tilsynekomst, eller

representasjonsstige (Eide 2002, Fairclough 1995). Han hevder at uttrykk av meninger i tekster kan avleses ved å kartlegge hvor de som er representert i teksten posisjoneres.

I følge Fairclough er enhver tekst en kombinasjon av eksplisitte og implisitte meninger. Fairclough peker på at man kommer i dialog med medietekster ved å differensiere graden av tilstedeværelse.

"We might think in terms of a scale of presence, running from 'absent' to 'foregrounded': absent – presupposed – backgrounded – foregrounded. If something is presupposed, it is in a sense present in the text, but as part of its implicit meaning. If something is explicitly present in a text, it may be informationally backgrounded, or informationally foregrounded" (Fairclough 1995:106).

Vektlegging av betydning i teksten (og dermed også i medieinnholdet) går altså fra å være "fraværende" til "i forgrunnen". I første trinn av stigen fokuserer man på fravær av representasjon. Dette står i motsetning til hva som er tilstede i teksten. Hva eller hvem er utelatt? Hva får man *ikke* vite noe om? Fraværet fungerer her symbolsk grunnet mangel av representasjon.

"Unsurprisingly, analysis of representation is mainly analysis of what is 'there' in the text. But it is also important to be sensitive to absences from the text, to things which might have been 'there', but aren't, or [...] to things which are present in some texts appertaining to a given area of social practice, but not in others" (Fairclough 1995:106.)

I det andre trinn, "presupposisjon", forutsettes det at avsender og mottaker⁷ deler de samme oppfatninger og verdier i teksten. Dette gjelder inneforståtte meninger, meninger en tar for gitt å dele:

"Any text is a combination of explicit meanings – what is actually 'said' – and implicit meanings – what is left 'unsaid' but taken as given, as presupposed. Presuppositions anchor the new in the old, the unknown in the known, the contentious in the commonsensical" (Fairclough 1995:106).

I Faircloughs trinn tre, i bakgrunnen, er de som spiller "annenfiolin" og bare "er der". Dette er de som er til stedet, men med markant lavere betydning enn hovedaktørene i trinn fire, de som er i forgrunnen. Her er de som har hovedrollen, de med mest betydning i programmet.

⁷ Et eksempel på teorier som forklarer hvordan vi kommuniserer innebærer at et budskap blir sendt fra en informasjonskilde til mottaker og en destinasjon. Menneskelig kommunikasjon fungerer ut fra det premiss at budskapet som sendes ideelt sammenfaller med det budskapet som mottas, og kommunikasjonen er effektiv når destinasjonen fanger opp det samme budskap informasjonskilden sender ut. Motforestillinger til denne teorien går på at det ikke er gitt rom for det mange forskere lekfolk hevder skiller mennesker og deres omgang fra maskiner: evnen til å fortolke, til å forstå og til å føle (Ytreberg 2006). Fortolkning, for eksempel i forhold til kjønnede betydninger, kan dermed forstyrre innholdet i kommunikasjon.

Faircloughs stige er relevant og hensiktsmessig å anvende i denne oppgaven da den vil si noe om hvem som vektlegges i mine utvalgte utsnitt. Ved å kartlegge hvem som vektlegges, kan de som ilegges betydning løftes fram. Dette kan peke på kjønnede betydninger i teksten. Dersom utsnittene indikerer at konstruksjonen av det å være jente eller gutt polariseres i hver sin ende av stigen, vil representasjonen av kjønn konstrueres ubalansert. Dette kan igjen peke på en konstruksjon av urettferdige maktrelasjoner mellom kjønnene. Ved å kartlegge hvor konstruksjonen av jenter eller gutter i de utvalgte sekvensene befinner seg på i Faircloughs stige, kan man kanskje peke på i hvilken grad det er forskjeller og likheter i hvordan de to kanalene konstruerer kjønn.

Et annet moment det er verdt å framheve, er at når jeg iakttar programmene vil jeg bruke et seer-perspektiv. Med dette mener jeg at jeg i min datainnsamling vil legge vekt på data hentet fra observasjon av programmene i første omgang, og fortolkning av disse i neste. Jeg vil forsøke å se programmene ”nøytralt”, jeg *ser* programmet slik jeg antar først og fremst et førskolebarn oppfatter det, så lite analytisk som mulig. Jeg vil ikke ilegge noen *mening* i hva jeg ser, bare beskrive *hva* som presenteres på skjermen. Jeg vil benytte meg av en empatisk lese måte, selv om det er farer forbundet med å forestille seg hva et førskolebarn oppfatter. Svakheten med denne metoden er at jeg aldri med *sikkerhet*, kan si hvordan et førskolebarn oppfatter programmet. Jeg vil likevel hevde dette kan forsvares og kanskje blir oppveid av at min erfaring fra pedagogisk arbeid har gode forutsetninger og en forståelse for hva barn ”tar med seg” fra programmene de har sett. I neste runde vil jeg ”se” programmet analytisk, her vil min fortolkning ilegge kjønnede betydninger i hva som er presentert i programmene. Dette vil bli oppgavens analysedel.

Analysens regelsett

Min intensjon er å kartlegge hvordan kjønn konstrueres i fjernsynsprogram for barn ved hjelp av et felles regelsett. Dette vil jeg gjøre ved å se på hvordan programledere eller sentrale aktører konstrueres, nedtegne disse, og sammenholde disse med konstruksjonene med tradisjonelle kjønnsroller. På denne måte ønsker jeg først å nedtegne kjønnede konstruksjoner. Så vil jeg kartlegge likheter og forskjeller i konstruksjonene jeg har nedtegnet, før jeg holder disse opp mot de tradisjonelle kjønnsrollemønstrene. Å sammenlikne på denne måten mener jeg er et grep som vil synliggjøre konstruksjon av kjønn i de utvalgte utsnittene fra programmene.

Ved å bygge videre på og tilrettelegge Faircloughs stige av tilsynekomst, og i neste skritt systematisere kartleggingen, vil jeg benytte meg av like prosedyrer, eller regelsett, for å fange opp og nedtegne kjønnede betydninger i de fire utvalgte programmene. Dette felles regelsettet er forutsetningen for gjensidig kontroll og kritikk innenfor vitenskapen (Gentikow 2005:33). Jeg vil se etter kjønnede betydninger i konstruksjonene etter følgende felles metode, eller regelsett:

A) Hvordan konstrueres kjønn visuelt?

Hva *ser* jeg (som seer)? Hvordan presenteres kjønn for seeren rent visuelt? For eksempel kan det være relevant å kartlegge representasjon av kjønn i programmene, ved å se om det er like mange av hvert kjønn representert i programmene som helhet, eller i enkeltscener som er sentrale. Dersom det ikke likt antall, er representasjonen ubalansert, og programmet kan være dominert av et av kjønnene.

Kan for eksempel visuelle grep som hvilke *klær* aktørene har på seg, *farger* på klesdraktene, eller annen fargebruk som er valgt, si noe om kjønnede betydninger? Blir for eksempel de sentrale aktørene i programmene kleddt opp i farger som er forbundet med tradisjonelle kjønnsroller, eller bryter fargebruken i klær denne symbolikken?

Faircloughs stige av tilsynekomst er relevant her, det kan gi interessante funn å registrere hvem som visuelt er framme i bildet, og hvem som blir plassert bak. Er begge kjønns tilstedeværende i bildet på en balansert måte? Eller fungerer fraværet symbolsk, ved at representasjonen mangler, og et lite nøytralt bilde dermed tegnes.

B) Hvordan konstrueres kjønn i handling?

Som jeg tidligere har nevnt i kapittel 3, er det teoretiske ”doing gender” -perspektivet noe jeg vil bruke i oppgaven. I følge dette perspektivet er ikke kjønn noe man *er*, men kjønn viser seg gjennom atferd og utførelse. Kjønn er noe man *gjør*. Ved å konkret å nedtegne aktørenes handlingsmønstre og sammenholde disse med tradisjonelle kjønnsroller, vil jeg kartlegge den aktuelle konstruksjonen av kjønn i forhold til de utvalgte utsnitt. Her vil jeg også beskrive et metodisk grep jeg vil benytte meg av: For å fange inn og nedtegne kjønnskonstruksjonene vil jeg (imaginært) bytte rollene, eller handlingene til det motsatte kjønn. Ved å tenke seg de sentrale aktørene i motsatt kjønns plass, kan tilsynelatende usynlige kjønnede betydninger komme tilsyne.

Her må det også påpekes at kjønnede handlinger ofte forekommer i samspill med dialogen, derfor vil de kjønnede betydningene ofte framstå i krysningspunktet av disse komponentene. Likevel vil man kunne vektlegge enten dialog eller handling. For eksempel kan man registrere hvem som initierer handling. Er det gutter eller jenter på et overordnet plan som blir konstruert som mest initiativtakende? Hvem ”leder an” i programmene? Videre vil det være interessant å kartlegge hvilke typer handlinger som utføres av guttene og jentene. Er disse forskjellige eller like? Og hvordan kan de sammenliknes med tradisjonelle kjønnsrolleperspektiver? Videre vil handling og dialog sammen kunne si noe om relasjonene mellom de sentrale aktørene, for eksempel om noen mer dominerende eller passive i forhold til de andre aktørene i programmet.

Aktørenes handlinger er også relevante i forhold til Faircloughs stige, da handlingene kan si noe om hvem som vektlegges i programmene. Dersom et kjønn er gitt mange handlinger, kan dette være et tegn på mer betydning i programmet enn de som er gitt mindre. Det er likevel ikke nødvendigvis slik, et kjønn kan være gitt en avgjørende handling men likevel bare være vist i programmet et liten stund. Derfor vil handlingene i de utvalgte utsnittene bli vektlagt ut fra hvilke som best kan gi data til flest mulige variasjoner av kjønnede betydninger, for å sikre en bredest mulig datautvalg.

C) Hvordan konstrueres kjønn i dialogen:

Jeg vil kartlegge både de eksplisitte og mer implisitte eller ”usynlige” framstillinger av det å være gutt eller jente, kvinne eller mann. Med de eksplisitte framstillinger mener jeg om for eksempel kjønn tematiseres muntlig på noen måte. Ved å iakta *hva* som faktisk sies i, og *hvordan* det gjøres, kan det framkomme ulike kjønnede betydninger i språkets nyanser. Dette kan skje ved at jentene eller guttene tar ordet mest, og kommuniserer på en måte som kan hevdes å være i tråd med tradisjonell tankegang, eller ved vi som seere direkte eller indirekte blir fortalt at programmet skal tematisere kjønn. Videre kan også dialogen eksempelvis si noe om hvem som er initiererende i dialogen, eller om noen bare er kommenterende ”annenfiolin”.

Jeg vil ikke følge prosedyren slavisk, ikke alle metodiske innfallsvinkler vil bli brukt i alle utsnitt, da dette ikke er hensiktsmessig. Noen ganger kan det også være vanskelig å skille komponentene, de vil ofte gli i hverandre. Som allerede drøftet, kan handling og dialog være lite hensiktsmessig å skille.

Supplerende analysestoff: mediedekning, feltobservasjon og intervju

Jeg har også anvendt andre metodiske innfallsvinkler enn teksteinalyser for å supplere med mer data til analysedelen. For eksempel referer jeg til aviser og annen mediedekning.

Mediedekningen utgjør analysens sekundærttekster og er med på å etablere det kontekstuelle rammeverket for analysene. Det samme gjelder seertall og andre kvantitative data jeg har innhentet. Disse dataene sier noe om seergruppene og programmenes popularitet.

For å blant annet legge til grunn et bredere bakgrunnstykke, og legge fram data for å argumentere for aktualiteten i oppgaven har jeg innhentet informasjon fra internett, ulike trykte medier, seminarer og forelesninger. Disse refereres det til i vedlegg 1 og 2.

Jeg fikk anledning til å følge innspillingen til to episoder av Barnas Supershow i arbeidet med oppgaven. Under feltobservasjonene holdt jeg meg mest i teknikerrommet for ikke å forstyrre innspillingen. Likevel var det svært nyttig å få være ”flue på veggen”, og observasjonene jeg gjorde bidrar til å belyse oppgavens kontekst. Jeg fikk større innsikt i hvordan barna blir regissert og hva som skjer i kulissene i innspillingen av et fjernsynsprogram, og hva som faktisk vises på skjermen. Jeg har også foretatt intervjuer pr. e-post og telefon for å søke innsikt i hvordan programmet finner sin form i NRK. Gjengivelse av intervjuer er hentet fra disse e-postene og telefonsamtalene. Sitatene bærer preg av å være muntlige og uformelle fremstillinger.

Intervjuene vil bli lite sitert, men de ga likevel relevant informasjon om produksjon, publikumsrelasjon og programledere. Fordelen med kvalitative intervjuer er at jeg fikk tilgang til informasjon det ellers ville vært vanskelig å få tilgang til, jeg fikk prøve ut egne hypoteser og forståelsesmåter, jeg kunne få kommentarer og bekreftelser og avkreftelser på data fra andre kilder (jamfør Østbye m.fl 2002:61). I analyser er det viktig å være bevisst på kildenes motivasjon. I tolkningen her består kildekritikken blant annet av at ved intervjuer for eksempel i mitt tilfelle, av en NRK-ansatt, vil informasjonen hun gir kanskje være preget av lojalitet til sitt arbeid og sin arbeidsplass (Østbye m.fl 2002:43-47). Dette var jeg bevisst på i samtalene.

Det har vært enklere å innhente informasjon om NRKs programtilbud enn Cartoon Networks. Årsaker til dette er at det for det første finnes mer dokumentasjon om NRKs programmer enn om Cartoon Networks. For det andre er NRKs egne data mer tilgjengelige, for eksempel på

nettsidene. Likevel har den informasjonen jeg innhentet fra begge kanalene gitt innsikt og merkunnskap, og gitt meg et bredere bilde av barne fjernsyns-horisonten.

Det at jeg har anvendt flere metodiske tilnæringsmåter kalles metodisk triangulering og styrker validiteten⁸ (Østbye m.fl 2002:119). Dette innebærer å kompensere for svakheter ved en metode ved å bruke flere metodiske tilnæringer (Østbye m.fl 2002:121), noe jeg håper på å oppnå med mine valg.

Som tidligere nevnt, kan man ved undersøkelse hevde at det er en svakhet at jeg kun har utsnitt og ikke hele programmer som analysemateriale. Innenfor den opprinnelige hermeneutiske tradisjonen var målet å få mest mulig sikker kunnskap om hvordan en konkret tekst skulle forstås (Østbye m.fl 2002:41). Den generaliseringen som forgikk her, var fra delene til helheten, og målet var å få samsvar mellom forståelsen av delene og forståelsen av helheten (s.st).

Jeg vil avslutte med å holde frem noen flere argumenter for valg av kvalitativ metode. Den kvalitative metodes tilnærming muliggjør åpen selvrefleksivitet ved at man kompenserer for metodens mangel på formaliserte standardiserte konvensjoner: ”Ved å kritisk evaluere sine valg fortløpende, og ved å legge sterk vekt på å sannsynliggjøre sine konklusjoner, kan man oppnå den validitet og reliabilitet av sine data som metoden i kritikernes øyne mangler” (s.st). I tillegg til å være selvrefleksiv underveis i analyseprosessene, vil jeg legge vekt på den detaljerte informasjonen man kan innhente ved å gå i dybden:

”Kvalitative empiriske kasusstudier må være tilbakeholdne med å generalisere i forhold til kjønnsforskjell. Signifikante forskjeller kan her egentlig bare identifiseres gjennom surveys på grunnlag av representative utvalg. Men det går an å finne frem til tendensielle likheter og ulikheter på grunnlag av kasusstudier.

Bedre er det imidlertid å satse på rike beskrivelser av ulike seksuelle grupper opplevelsesmønstre og vurderinger, uten at man konkluderer med at ”dette var typisk for menn/ for kvinner/ for homoseksuelle” (Gentikow 2005:184).

Mine analyser tar ikke for seg medieerfaringer som Gentikow, men medieinnhold. Det er likevel verdt merke seg hva hun framhever, da jeg vil lete etter tendensielle likheter og ulikheter i konstruksjonen av kjønn i innholdet fra fjernsynsprogrammene. Dette

⁸ Begrepet validitet er så omfattende at det er vanskelig å gi en helt presis og dekkende definisjon (Østbye m.fl 2002:39). Validitet vil si gyldighet, troverdighet eller bekræftbarhet, og går først og fremst på data og analyse i forhold til problemstillingen (Østbye m.fl 2002:39). I forhold til kvalitative studier er begrepet også utvidet til å gjelde den fortolkende fremgangsmåten som karakteriserer kvalitativ metode fordi kvalitative metoder i seg selv er ute etter å produsere ”sannheter” som kan gi oss en mulighet til skarpere vurderinger (Gentikow 2005:59).

fordi hun sier noe om hvor lett det er å generalisere på for lite empirisk grunnlag. Da min empiri er hentet fra utsnitt kan jeg ikke gi endelige konklusjoner, men kanskje løfte frem tendensielle likheter og ulikheter som Gentikow påpeker.

Til slutt vil jeg nevne et siste metodisk grep jeg vil benytte meg av, nemlig komparativ analyse. Når næranalysene fra mine utvalgte fjernsynskanalers programtilbud er gjennomført er det naturlig å sammenlikne funnene for å se om de sammenfaller eller ikke. Videre vil jeg reflektere over årsaker til resultatet av disse analysene før jeg til slutt vil forsøke å løfte funnene og se de i lys av teoriene og perspektivene jeg la fram i de første kapitlene.

Da jeg av plasshensyn må velge ut enkelte sekvenser fra programmene, velger jeg de utsnittene jeg antar kan si noe om dynamikker, i denne sammenheng for eksempel i kjønnede betydninger. Disse dynamikkene i de sosiale settingene utsnittene tilbyr, kan etter min mening fungere som tendenser for helheten i samsvar med den hermeneutiske sirkel.

Ettersom mine forskningsspørsmål omfatter et så generelt begrep som ”fjernsynstilbudet til barn”, ville det ikke vært nok å innlemme programmer fra en kanal. Jeg har derfor valg programmer fra to kanaler, NRK og Cartoon Network. For å kunne belyse et slikt begrep vil jeg sammenlikne funnene fra utsnittene fra de to kanalene. Dette gjør jeg for å kunne se likheter og ulikheter i konstruksjonen av kjønn på et mer overordnet nivå. Om tendensene fra de enkelte kanalenes tilbud lar seg generalisere på felles premisser, vil jeg komme tilbake til i oppsummeringskapittelet.

Jeg har i dette kapitlet gjort rede for de framgangsmåtene jeg har valgt for å besvare mine forskningsspørsmål. Jeg har også gjort rede for valg av kilder. Disse vil i neste kapitelene inngå i oppgavens analysedel

DEL II: ANALYSER

Kapittel 5. Konstruksjon av kjønn i NRKs fjernsynstilbud til førskolebarn

Den første utvalgte programserien i fjernsynstilbudet til barn jeg vil kartlegge kjønnskonstruksjonen i, er Barnas Supershow. En utfyllende beskrivelse og analyse av hele programserien, lar seg ikke gjennomføre innenfor rammene i denne oppgaven. Min intensjon i dette kapittelet er å kartlegge data som kan anslå noen tendenser som karakteriserer akkurat denne programserien. Derfor vil jeg nedenfor kort innlede kapitlet med å presentere programserien, deretter følger en innholdsanalyse i to hoveddeler. I den første delen vil jeg presentere de utvalgte utsnittene fra de to programmene, etterfulgt av egne kommentarer og diskusjoner av hvordan jeg oppfatter at kjønn er konstruert i de utvalgte sekvensene. I den avsluttende delen av dette kapitlet vil jeg diskutere analysefunn i lys av teoriene presentert i kapittel 2 og 3.

Presentasjon av programserien Barnas Supershow

Barnas Supershow ble sendt lørdager kl 18.00 på NRK1 i tidsperioden 21.01.04-11.03.06. Programmet ble også sendt i reprise søndag morgen kl 08.00. Hver episode er på ca. en halv time. Programmet har eget nettsted (vedlegg 3a) hvor man finner alle episodene. Programmet har vunnet flere internasjonale priser, blant annet prisen for beste program i kategorien Early Education i Prix Japan i 2004.

Barnas Supershow har fire ambulerende programledere i alderen 6 til 8 år. I de fleste episodene jeg har sett har disse vært to gutter og to jenter. Disse leder programmet fra programmets eget studio. En av programlederne har en annen kulturell bakgrunn enn etnisk norsk. I studio er publikum 15 til 25 barn fra 6 til 8 år. Deres rolle er å kommentere innholdet, eller bekrefte poeng, for eksempel ved latter eller heiing. Publikum er også med på å understreke at programmet er av barn, for barn.

Hvert program har et spesifikt tema. Noen temaer er konkrete, mens andre kan være mer abstrakte. Å være stor og liten, å tulle, å være redd for ting, musikk, gamle dager, kunst, klær, klokken eller tyver er eksempler på temaer som programmene har tatt for seg. Programmene har flere faste innslag, men jeg har valgt å ikke redegjøre for de her, ettersom jeg vektlegger programlederne i mine analyser for å belyse forskningsspørsmålene.

Jeg fikk adgang i studio for å observere innspillingen av programserien den 24.11.04 og 24.11.05. Selv om min rolle var tilbaketrasket i regirommet, fikk jeg bekreftet at det er stram regi på hva barna sier og hva de gjør foran kamera. Barna har leseprøver og øvinger uka før innspilling. De får ikke ha med seg manus hjem, fordi de ikke skal pugge manus ordrett, men bruke sitt eget språk. Av dette kan man hevde at selv om det kanskje på skjermen ser ut som at Barnas Supershow har det Karin Hake kaller et aktørperspektiv, er det de voksne som styrer programmet og dets temaer (Hake 2006). Hake hevder programmet har som intensjon å speile barns verden slik den ser ut når man er 6 år. ”Programmet vil formidle hvordan barn opplever det når de voksne bestemmer over dem, forsøker å overstyre barns selvstendige status og kontrollere dem” (Hake 2006:132). Programmet presenterer seeren for situasjoner som vil gjøre dem oppmerksomme på at det ikke alltid er tilfelle at voksne og barn er så likeverdige som man kan forestille seg. ”I sentrale scener bytter barn og voksne roller: Barn tar regien over voksne i kjente, barnenære situasjoner. Målet er å vise barn som kompetente aktører for slik å styrke barns selvbilde”(vedlegg 2b). ”For første gang i Barne-TV brukes små barn som programledere. De har selvstendige roller, de er subjekter og setter premissene, de er ikke bare objekter som handler slik voksne ønsker” (Hake 2006:136). Denne nye måten å fremstille barn på, gjør programmet særegent og vil være sentralt i mine videre analyser. Dette er også som tidligere nevnt en av årsakene til at jeg har valgt nettopp denne programserien som analyseobjekt.

Innholdsanalyse av to programmer i Barnas Supershow

Som jeg har gjort rede for over i metodekapitlet, har jeg valgt program som jeg antok at ville tematisere kjønn ut fra kjønnsrolleperspektiver i kapittel 3. Mine antagelser gikk på at programmet om ”mødre” ville konstruere kvinner i en tradisjonell kjønnsrolle. Mitt utgangspunkt før jeg startet næranalysene, var en interesse for å sammenlikne konstruksjonen av kjønn i dette programmet med en tradisjonell mors- eller kvinnerolle. De samme tankene gjaldt programmet om ”motor”, da dette tradisjonelt sett har vært menns arena. Jeg antok at det ville være mer hovedvekt på det tradisjonelt mannlige i denne episoden. Også de samme tanker om konstruksjon av kjønn gjaldt her, jeg valgte et program jeg antok ville konstruere kjønn med en tradisjonell maskulin dominans, og ville se nærmere på denne kjønnskonstruksjonen i forhold til et tradisjonelt syn ut fra kjønnsrolletenkning om menn og kvinner.

Episoden ”Mammaer”

Dette programmet ble sendt første gang 15.01.05.

Utsnitt 1:

Den faste introduksjonen starter, og Ingrid Martine, Henriette, Emil og Peder kommer løpende inn i studio til vill jubel fra publikum. De møljedanser. Ingrid Martine har på seg rosa bukse, rosa genser og rosa sko. Henriette har på seg stripe genser med rosa og rødt som de dominerende fargene, dongeribukse og rosa hårbånd. Peder har på seg blå genser, mørke bukser og mørke sko. Emil har på seg grå genser, mørke bukser og mørke sko. Emil hopper fram og gjør seg til foran kamera som ”linselus”. Peder gjør det samme rett etterpå. Så hopper Henriette fram og liksom-kysser kameraet/skjermen, mens Emil hopper etter og Ingrid Martine er ”linselus” med noen dansetrinn.

Peder ønsker velkommen til Barnas Supershow og sier: ”I dag skal det handle om mammaer!”

Ingrid Martine: ”Mammaen min er norgesmester i å lete og leter alt som jeg har rotet bort!!”

Henriette: ”Mammaen min sier jeg må rydde, men det er så kjedelig!”

Emil: ”Enig! Det å rydde er kjempekjædelig!”

I første sekvens av introduksjonen blir de fire programlederne presentert ved at de hopper og danser foran kameraet. Når vi ser nærmere på hvem som ”gjør seg til”, ser vi at de to guttene er først ute, og at jentene er mer teatralske enn det guttene er. Man kan også hevde at guttene tenderer til å være litt mer ”frampå”, de er oftere nærmere kamera og dermed mer i fokus enn det jentene er. Dette kan man hevde står i forhold til et syn på at gutter er mer aktive, mens jentene er mer passive. Samtidige gjør jentene ”mer av seg” selv om de kommer etter guttene, så dette kan veie opp slik at de fanger like mye fokus i introduksjonsinnslaget. Man kan likevel hevde de indikerer kjønnsstradisjonelle handlingsmønstre ut fra deres handlinger.

Når det gjelder påkledning, er de rosa fargene på jentenes klær veldig dominerende på skjermen når man ”ser” etter kjønn i fargene. Også det faktum at guttene er kledd i blått og mørke farger, gjør at man kan hevde at disse fargene på klærne er med på å konstruere gutter og jenter på en tradisjonell måte.

Sett ut i fra tradisjonelle kjønnsrolleperspektiver kan man si at kvinnens rolle er å ha ansvaret for hjem og barn. Selv om det kan hevdes at arbeidsfordelingen i hjemmet mange steder er i ferd med å bli mer likt fordelt mellom mor og far, kan utsagnene hvor mødre ber jentene om å rydde, bekrefter denne tradisjonelle kvinnerollen og hennes arbeidsoppgaver. Ut fra et slikt perspektiv kan det se ut som mødre ”trener” opp døtrene til de samme forventninger og handlinger. På den andre siden kan utsagnet fra jentene om at det er kjedelig å rydde ha motsatt effekt. I følge et tradisjonelt syn ville man kanskje forventet at jentenes rolle var å være enige med mor, en mer pliktoppfyllende rolle. Dette bryter jentene med når de sier det er

kjedelig å rydde. Dersom man tenker seg at jentene hadde byttet rolle med guttene kommer kanskje dette tydeligere fram. Når Emil bekrefter at også han synes det å rydde er kjempekjedelig, kan dette se ut som en mer forventet handlemåte som utløser færre reaksjoner enn når jentene gjør det. Jeg merker at han bekrefter en forventning om at det er ”riktig” i forhold til forventningen til det å være gutt når han uttrykker dette. En kan spørre seg om det ikke hadde skapt større reaksjoner dersom Ingrid Martine hadde sagt at det var faren hennes som var norgesmester i leting. Dette kan man hevde bryter med en forventning for mange om at dette *ikke* er fars rolle, men en rolle som forventes å tilhøre mor.

Utsnitt 2:

En kvinne kommer inn på et pikerom. Hun ser streng ut, hun har armene i kors.

Kvinne: ”Har du ikke rydda ennå?”

Ei jente sitter på gulvet. Hun har hvit skjorte og lyse bukser på: ”Jeg har ryddet!”

Kvinne: ”Enn hva med den bamsen der da?” Hun peker på en bamse på gulvet. Vi ser ulike leker utover gulvet.

Jente: ”Den må ligge der så jeg skal huske å leke med den etterpå!”

Fra jentas perspektiv ser vi opp på kvinnen som fortsatt står med armene i kors. Hun peker ned på noe: ”Ja, den lastebilen der kan du i hvertfall få ryddet bort!”

Jente: ”Den er ikke min, den må ligge der så jeg skal huske å levere den tilbake!”

Kvinnen leter etter noe: ”Ja, de dukkene der da?!”

Jente: ”De er uvenner, så de kan ikke ligge sammen!”

Kvinnen himler med øynene: ”Er det rart det er rot her i huset!?” Hun kaster oppgitt hendene i lufta.

Jenta sukker, løfter skuldrene og himler med øynene.

I bakgrunnen i dette utsnittet ser vi en seng med Ole Brum- motiv på sengetøyet. Av lekene som ligger rundt jenta på gulvet ser vi hun har både er dukker, bamser og biler, men disse er bare i bakgrunnen og ikke noe man legger stor vekt på som seer. Med et raskt overblikk vil jeg hevde dette kunne vært både ei jente og en gutts leker, her konstrueres et kjønnsnøytralt rom.

Når vi i forkant vet at dette er et program om mødre, skjønner vi at det er en mor og datter utsnittet handler om. Når kvinnen i rollen som mor agerer oppgitt over rotet og bestemmer at jenta i rolle som datter skal rydde, presenterer hun en konstruksjon av kjønn som kan likne som en tradisjonell kvinnerolle. Her medfølger forventninger om ansvar for å holde orden i huset. Ved å gjøre kjønn på denne måten, kan det se ut som at kvinnen oppfyller forventningen til en tradisjonell morsrolle. Dersom man tenker seg at en far i en tradisjonell farsrolle kunne sagt det samme, kunne dette vært tilfelle uten å bryte med rådende forventninger. Dette kan man tolke som at det i dag er mer rom for en far som tar ansvar for barn og husrengjøring, men at det tradisjonelt sett har vært kvinnens arbeidsoppgave. Nettopp ved å plassere en kvinne i denne omsorgsrollen, blir det tradisjonelle bekreftet, men dersom

en mann hadde gjort det samme, ville dette kanskje fungert som en bekreftelse på bruddet med det tradisjonelle kjønnsrollemønstret. Da dette er et program om nettopp mødre vil dette kanskje være vanskelig, men å konstruere mødre på denne mer tradisjonelle måten, vil jeg påstå er uheldig, dersom man ønsker å bryte et tradisjonelt kjønnsrollemønster.

Et annet poeng er at jeg merker meg at det ikke er noen fedre eller gutter med i dette utsnittet. Det mangler en farsrolle. Med andre ord, her er det maskulines fravær symbolsk (Eide 2002, Fairclough 1995). Dette fordi det er lett å tolke de kjønnede betydninger som skjeve fordi begge kjønn ikke er representerte.

Utsnitt 3:

Henriette og Peder står i studio foran en oppvaskkum fylt med vann og oppvask. Peder står fremst i bildet: ”Det er ikke bare barn som kan rote. Mammaer kan også rote.”
Henriette: ”Jeg tror det ikke er alltid de vet det selv, bare se her!”

Ved første øyekast ser det ut som dette utsnittet kan bryte med forventninger om tradisjonell konstruksjon av kjønn, at det er kvinnens rolle å vaske opp. Dette fordi gutten tilsynelatende vasker opp og er den mest aktive i bildet. Man kan hevde at Henriette bekrefter denne forventningen, men fordi hun står i bakgrunnen, er det Peder som får mest fokus og blir den mest dominerende i utsnittet. Derfor kan man ved første øyekast hevde at dette utsnittet er et brudd på tradisjonell konstruksjon av kjønn. Dersom Henriette hadde stått foran, hadde kanskje denne konstruksjonen bekreftet en forventning om et mer tradisjonelt kjønnsrollemønster fordi hun hadde blitt mer dominerende i bildet, og dette kunne ha balansert konstruksjonen av kjønn.

Etter flere gjennomsyn oppdaget jeg etter hvert at Peder ikke vasker opp, han bare holder hendene over vasken. Innslaget viser at han gir Henriette en kopp *som om* han har vasket den opp. Det er ingen oppvaskbørste i bildet. Denne observasjonen gir konstruksjonen av kjønn en ny betydning, og jeg vil hevde den dominante rollen til Peder får fram et nytt poeng: At Peder bekrefter en forventning om at gutter er den aktive part, og Henriette, satt på spissen, bekrefter et bilde som en passiv part. Han initierer en handling som hun utfører og avslutter.

Utsnitt 4:

Vi ser det samme rommet som i utsnitt 2. Nå er det kvinnen i rollen som mor som ligger på alle fire på gulvet, med klær strødd rundt seg Hun roter i en haug med klær. Jenta kommer inn, hun har armene i kors (på samme måte som kvinnen i utsnitt 2). Vi forstår at dette er en fortsettelse på historien i utsnitt 2.
Jente: ”Mamma! Så rotete du har det!!”
Kvinne: ”Rot?? Rotete her?” Hun ser seg rundt: ”Jeg synes ikke det!”
Jente med armene i kors, peker på gulvet: ”Hva med de buksene der da?”
Kvinne (med hodet på skakke): ”Vennen min, det er jo ikke rot, altså, det er jo bukser

som mangler en knapp, de ligger jo her for at jeg skal huske å sy den knappen!”
Jente: ”Hva med de da?” Hun peker på en haug med hvite og rosa klær.
Kvinne: ”Det er klær som skal farges, og de ligger der for at jeg skal huske å kjøpe farge.”
Jente peker ned: ”De skjortene da?”
Kvinnen svarer med oppgitt holdning: ”Det er jo rosa og oransje! De kan jo ikke henge sammen i skapet! De går jo ikke sammen!”
Jenta slår ut armene: ”Er det rart at det alltid blir rot i dette huset?”
Kvinnen brister ut i latter: ”Å, du!” Kaster et klesplagg på jenta.
Jenta tar i mot og smiler. Kaster tilbake på moren. Moren trekker henne til seg og ler: ”Kom her!” Jenta lander i fanget, de ler. ”Tøysejenta!” sier mor.

Klærne i dette utsnittet er i mange farger, og med et par unntak ser vi flest tradisjonelle feminine klær som kjoler og topper osv. Man kan hevde den feminine tendensen som konstrueres gjennom klærne blir ”nøytralisert” av fargen på rommet, en klar blåfarge.

Dette er en fortsettelse på utsnitt 2. Her ser vi at rollene til kvinnen som mor, og jenta som datter, blir snudd på hodet, ved at jenta handler i tråd med forventningene til en tradisjonell morsrolle, og kvinnen handler i tråd med et barnerolle. Dette er et eksempel på lek med konvensjoner og forventninger knyttet til rollene som voksen og barn.

Det er heller ingen menn eller gutter med i dette utsnittet, og dermed bekreftes igjen det maskulines fravær som symbol.

Utsnitt 5:

Henriette sitter bak Peder på et toalett.
Peder: ”Mammaer ordner og fikser ganske mye. Men noen ganger så klarer de å gjøre feil” (understreker feil).
Henriette: ”JA! Og det kan være ganske tøft!”

Peder sitter også her foran Henriette. Det kan hevdes at han igjen bekrefter med utsagnet om at mødre fikser og ordner mye, at mors rolle er å være den som ordner opp i hjemmet i forhold til far. Når han sier at de av og til ikke mestrer dette, kan dette tolkes på mange måter. På den ene side kan man hevde at dette er et negativt blick på kvinner fordi det konstrueres på en slik måte at det ligger en forventning i utsagnet om at *ingen* mødre mestrer disse oppgavene. På den andre siden kan man hevde han indikerer et syn som innebærer at det er ”i orden” at mødre ikke har full kontroll. På denne måten tar han ansvaret på dette området fra henne og posisjonerer seg relasjonelt over henne ved at han sier det er ”i orden” at mødre ikke kan beherske alt. Når jenta også sier at dette er positivt (hennes ord er ”tøft”), kan det synes som om hun bekrefter denne holdningen.

Utsnitt 6:

Peder og Henriette sitter på sengen. Han sitter nærmest kamera.

Peder: "Har du hørt om eventyret om den syvende far i huset?"

Henriette: "Tenk om det het den syvende mor i huset istedenfor?"

Peder: "Jeg lurer på hva som hadde vært annerledes da?"

Igjen sitter Peder foran Henriette, nærmest kamera. I alle de utsnittene disse to har vært hovedaktører i, har han vært dominerende, rett og slett ved at sitter foran henne og tar mer plass i TV- ruta. Dette blir også forsterket fordi han er fysisk større enn henne. Han starter dialogen, og på denne måten kan det hevdes at han initierer handling i forhold til sin medprogramleder Henriette. Hun følger opp det han sier i alle utsnittene de to vises sammen. Disse konstruksjonene kan man hevde bekrefter tradisjonelt kjønnsrollemønstrene, der menn blir sett på som den aktive part og kvinner som den passive, og bekreftende.

Utsnitt 7:

Ingrid Martine er kledd ut som figuren vi kjenner fra eventyret om Espen Askeladd. Hun spør kvinne 1 som sitter og ser på TV:

"God kveld mor i huset, kan jeg få låne hus i natt?"

Kvinne 1 gråter (av det hun ser på TV'en). Hun har puten på fanget og fjernkontrollen i hånden og snufser: "Det er ikke jeg som er moren i huset, du får spørre moren min som er inne på vaskerommet."

Ingrid Martine går videre og stopper ved en kvinne som svetter og trækker i vei på en trimsykkel.

Ingrid Martine: "God kveld mor i huset, kan jeg få lånt hus i natt?"

Kvinne 2: "Det er ikke jeg som er mor i huset," puster og peser hun, "Du får prøve litt lenger inn i gangen".

Ingrid Martine: "Ja vel" Og vandrer videre til en litt eldre kvinne som sitter i en lenestol og snakker i telefonen

Ingrid Martine avbryter og spør om hun får låne hus i natt.

Kvinne 3 sier: "Vent, litt," og holder for røret og henvender seg til Ingrid Martine: "Hva sa du?"

Ingrid Martine: "Kan jeg få lånt hus i natt?"

Kvinne 3: "Det er ikke meg som er mor i huset du får prøve moren min borte i boden".

Ingrid Martine: "Jaavel..."

Ingrid Martine går videre.

Kvinne 4, en eldre kvinne, romsterer i boden.

Ingrid Martine: "God kveld mor i huset, kan jeg få lånt hus i natt?"

Kvinne 4: "Det er ikke jeg som er mor i huset, spør heller moren min...Hvor'eee....?"

Hun ser seg rundt i rotet: "Hvor.... Jeg vet ikke hvor hun er, jeg...?"

Ingrid Martine: "Ååh! I det ekte eventyret hang han i et horn på veggen!"

Kvinne 4: "Åja, horn! Hvor var det nå jeg la det hornet nå da..." Leter forvirret rundt i skrotet men finner ikke hornet.

Ingrid Martine (oppgitt): "Jeg gir opp!"

Publikum ler.

Selv om det bare er fire av syv kvinner som er med i denne sekvensen, er det slående at når kjønn her konstrueres i flere generasjoner, er samtlige av konstruksjonene er i tråd med bildet eller forventningene om hva en tradisjonell kvinnerolle skal være. Kvinnene ser på fjernsyn

og gråter, trimmer eller ”skravler” i telefonen. Ingen av disse fremstilles etter min mening i særlige positive kvinneroller, de konstruerer ikke kvinner i mødrerollen i et særlig godt lys. Dersom man hadde konstruert fedrene på samme måte, ville stigmatiseringen kanskje kommet bedre fram. Generelt sett kan man hevde at det bildet vi har av fedre ikke er noen som gråter foran fjernsynet, de trimmer ikke inne på sykkel på samme måte, de ”skravler” ikke i telefonen. Dette er tydelige forventninger om kvinner i tradisjonelle roller som mødre, som blir bekreftet i dette programmet. Menn i tradisjonelle farsroller rydder trolig i boden, men en kan stille spørsmål om de ville blitt presentert på samme måte som den siste og eldste kvinnen. Ved at denne kvinnen saboterer jakten på den syvende moren i huset med sin inkompetanse og hjelpeløshet, blir hun etter min mening framstilt på en latterliggjørende måte. Hensikten med dette utsnittet har nok vært å leke med kjente eventyr og sette de inn i en ny kontekst med en morsom vri. Samtidig presenteres ”mor” som ansvarsfraskrivende og uten ”kontroll” på hus og hjem. Årsak til valg av dramaturgi har kanskje til hensikt å framstille mødre på en gjenkjennelig måte for barna, men ved å framstille kvinner på denne måten, vil jeg hevde at de i høy grad bekrefter tradisjonelle forestillinger om kvinnen som mor og i morsrollen.

Episoden ”Motorer”

Dette programmet ble sendt første gang 19.11.05.

Dette programmet handler om motorer, og Ingrid Martine, Emil, Henriette og Benjamin er programledere.

Utsnitt 8:

Ingrid Martine: ”Oj, Emil, du har noe der!”

Hun står med ryggen mot publikum og begynner å tørke av kinnet hans med et lommetørkle.

Emil: ”Takk.”

Ingrid Martine: ”Ingen årsak!”

Hun snur seg og har fullt av noe som ser ut som oljeflekker på klærne.

Benjamin: ”Prøv nå.” Henriette: ”Ja vel.”

Så trækker hun mopeden i gang og det smeller. Introen setter i gang.

Alle fire programlederne presenteres etter hverandre og har en kort replikk. Dette er slik jeg ser det, et vanlig mønster i Barnas Supershow. Det første som slår meg er at jentene, ved Ingrid Martine, konstruerer en rolle som minner om en voksen kvinnes, eller en mor. Dette synliggjøres ved handlingen at hun tørker noe som ser ut som olje av Emil. Både Emils og Benjamins handlinger representerer det en kan kalle tradisjonelle roller for menn i rollen som reparatører og ”fiksere” av motorer. Særlig vil jeg hevde at ”mekking” på mopeder er noe

som tradisjonelt blir sett på som en maskulin arena. Mens Henriette står og venter, får hun beskjed fra Benjamin om at hun kan prøve å starte mopeden. Gjennom både dialog og handling bekrefter han at han er den som ”kan noe” i denne relasjonen. Han er den som ”leder an” og hun følger opp, noe som kan bekrefte tradisjonelle kjønnsrollestrukturer mellom menn og kvinner.

Utsnitt 9:

Programlederne hopper og spretter og danser foran kamera. Vi ser at alle fire har på seg overaller, klær som minner om mekanikeres. Jentene har skaut og caps bak-fram, guttene har en gammel flygerlue og caps. Henriette har røde sko på. Ingrid Martine og guttene har mørke sko på.

Ingrid Martine kommer hoppende fram først. Benjamin og Henriette hopper fram og gjør seg til foran kamera, de er ”linselus”. Flere ganger ser vi bilder av husbandet, i dette programmet er det to jenter og en gutt. I bildet ser vi de to jentene foran, mens vi så vidt ser et glimt av gutten bakerst. Barna danser møljedans. Vi ser Benjamin begynner å ”leke-skru” på en sengestolpe.

Ingrid Martine: ”Hei og velkommen til Barnas Supershow. I dag skal det handle om motor.” Vi ser at hun har olje i ansiktet.

Benjamin: ”Vi prøvde å få start på en gammel moped i stad, men det gikk nok ikke så greit.”

Vi ser et bilde av alle fire programlederne, de er oppstilt annenhver gutt og jente.

Henriette: ”Motorer kan være veldig vanskelig å få start på noen ganger.”

Emil: ”Ja, selv voksne synes det.”

Det at barna er kledd i overaller er for mange er forbundet med yrker i tilknytning til det maskuline, eksempelvis som bilmekaniker, flymekaniker eller maler. Andre vil hevde at overallene bare har en beskyttelsesfunksjon og er kjønnsnøytrale. Ved første øyekast ser det ut som om jentene er blitt kledd med litt rødt, da denne fargen ”stjeler” oppmerksomhet. Denne fargen kan tradisjonelt hevdes å representere det mer feminine. Men ved å studere fargene på klærne til programlederne, ser vi at Henriette har grønn skjorte på under dressen og Benjamin har en oransje. Dersom man legger til grunn at mørke farger tradisjonelt sett er ”guttefarger”, mens de mer lyse er ”jentefarger”, bærer barna farger som tradisjonelt sett representerer det motsatte kjønn. Dermed indikerer en tradisjonell rolletankegang. Hodeplaggene, unntatt Ingrid Martines, har et maskulint preg, sett med tradisjonelle øyne, ettersom de brukes i mange yrker forbundet med mannsrollen. Man kan av dette hevde at medbetydningene kostymene kan representere, har et maskulint preg. Fordi programmet handler om motorer, kan nettopp bekledningen være med på skape visse forventninger i maskulin retning. Slikt sett vil jeg hevde utsnittet indikerer en maskulin overvekt.

I dette utsnittet blir likt antall jenter og gutter presentert som ”linselus”, de like handlingene mellom kjønnene tenderer mot kjønnsnøytralitet, i motsetning til i utsnitt 1 hvor guttene og jentene konstrueres forskjellig.

Videre kan man hevde, ut fra siste del av utsnittet at dialogen er likt fordelt mellom kjønnene. Et av programmets kjennetegn er at alle de fire programlederne står på rekke og sier en setning hver, som lager en sammenheng, ofte om hva programmet handler om, og hva som skal skje i neste utsnitt. Dersom for eksempel en gutt alltid startet dialogen, ville man kunne hevde at det var en skjev relasjon mellom kjønnene, fordi et repetitivt mønster ga en maskulin dominans. Men etter det jeg kan se, er det lik fordeling av gutter og jenter som starter disse dialogene.

Når vi ser at Ingrid Martine fortsatt har oljeflekker i ansiktet, er det naturlig å tenke tilbake til utsnitt 8 hvor vi så at hun tørket bort olje på Emil. I denne sekvensen kan man stille spørsmål ved om han ville gjort det samme med henne. Dersom konstruksjonen av kjønn skulle vært nøytral, ville det vært naturlig at de byttet handlinger, at han også hadde tørket av henne, men det blir altså ikke gjort. Dette vil mange hevde er konstruksjon som bekrefter tradisjonelle kjønnsrollemønstre. En kan stille seg spørsmålet om noen hadde reagert dersom utsnitt 8 hadde åpnet med at Emil hadde vasket Ingrid Martine. Man kan kanskje anta at flere ville reagert på en slik handling og relasjon, enn den som faktisk blir presentert.

Utsnitt 10:

En voksen og to barn sitter i en liten motorbåt. En mann står bak i båten og prøver å dra motoren i gang

Mannen: ”Nå skjønner jeg ingenting, jeg... Det var som bare...” Han ser rundt på motoren og fortsetter med å prøve å dra den i gang.

Vi ser at en slange ligger løst. Det ser ut som det sitter en jente og en gutt foran i båten.

Jenta: ”Oj eh...Pappa! Kanskje du må... Pappa!”

Mannen: ”he, he,, vet du hva? Nå skal pappa ordne dette her, nå skal du bare sitte å slappe av i båten, så går dette fint, dette her. Bare kos deg!”

Jenta: ”ja, men...” Vi ser slangen igjen. Mannen fortsetter og trekke i snoren. Han hisser seg opp.

Jenta: ”Hvis du ikke vil høre på meg, kan du bare ha det så godt!” Hun legger armene i kors og snur seg bort.

Mannen: ”Det er ett eller annet tull, ett eller annet bak som sitter...” Han tar tak i motoren og faller i vannet. Latter fra publikum.

Vi forstår at mannen er barnets far, da han kaller seg selv for ”pappa”. Ved at far blir konstruert på denne måten, at han blir mer opptatt av å fikse motoren, enn hva som skjer ellers i båten, vil mange hevde er et bilde av en mann de vil kjenne igjen. Dersom vi setter en mor i samme posisjon, vil den tradisjonelle konstruksjonen komme tydeligere fram. Hun ville i etter

et tradisjonelt syn aldri ignorert barnas henvendelser for å konsentrere seg om en båtmotor. Her ville hun i det minste lyttet, slik at barna fikk komme fram med budskapet om hvor slangen er. Derimot er det mindre overraskende at en mann i rollen som far forholder seg slik, og har en slik relasjon til barna, han bryter ikke med forventningene til en farsrolle med sine handlinger og dialog.

Utsnitt 11:

Benjamin og en av de andre programlederne med ryggen vendt mot kamera står på kjøkkenet.

Benjamin: ”Det finnes mange forskjellige motorer. Noen motorer går til og med på vann, sånn som denne.” Han går bort til kjøkkenbenken. Vi ser at den andre personen arbeider med noe.

Benjamin: ”Skal vi se om vi får pæra til å lyse!” Han setter et vannhjul koblet til en lyspære under rennende vann fra springen. Pæra lyser.

Benjamin: ”Se, den lyser!” Den andre personen snur seg og vi ser at det er Ingrid Martine. Hun holder en propellvifte i handa.

Ingrid Martine: ”Og noen av dem går til og med på vind! Sånn som denne!” Hun blåser på vifta og ser opp mot lampa. ”Det trengs litt mer kraft til.” Hun tar opp en føner og skruer den på mot viften. Lampa lyser. ”Se, den virker!” Hun skruer føneren av.

Benjamin: ”Det finns mange forskjellige motorer. Og noen er til og med levende!” Et nytt innslag begynner.

I dette utsnittet har Ingrid Martine lik type dialog og handling som Benjamin. Jeg vil hevde at de kunne ha byttet plass, og konstruksjonen av kjønn ville på denne måte vært nøytral, fordi her blir ingen framstilt som dominerende eller passive. Unntaket ville ha vært dersom Ingrid Martine hadde tatt den første dialogen og handlingen, i stedet for Benjamin. Siden han er den første vi ”møter” i utsnittet, kan dette ved første blick gi oss en følelse av at han er den dominerende i utsnittet, som flere ganger tidligere. Men når utsnittet er ferdig, sitter jeg med inntrykk av at det ikke er noen av kjønnene som er dominerende i utsnittet, dersom man ser på klesdrakten som kjønnsnøytral.

Utsnitt 12:

Vi ser en gutt som sitter i en vogn. Hunden som skal trekke vogna sitter. En mann sitter i en fluktstol. Han spiser en kanelbolle og leser avisen.

Gutt: ”Kom igjen, løp da!” Hunden som skal trekke vognen leer seg ikke.

Mann: ”Vet du Tollef, det der går ikke det. Du må kaste en pinne eller sånt no. Da går det...”

Gutten henter en pinne. Han kaster den, og roper ”Iiha!” Hunden beveger seg fortsatt ikke.

Mann: ”Du må putte en pølse på kroken på en fiskestang, eller... et eller annet sånt.” Han fortsetter med å lese avisen.

I neste bilde har gutten en fiskestang med pølser foran hunden, men den har lagt seg ned og reiser seg ikke.

Gutt: ”Kom igjen, løp, da. Kom igjen!”

Mann: ”Du kommer ikke til å få noe fart på den bikkja, altså. Du må finne på noe annet.” I neste bilde ser vi gutten holder fiskestanga. Han roper: ”Fortere, fortere! Kom igjen! Iiha, kom igjen!”, men hunden sitter like stille.

I neste bilde ser vi at det er mannen i rollen som faren som drar vogna. Han løper etter kanelbollen som henger ned fra fiskestangen, og drar dermed vogna. Vi hører latter fra publikum.

Vi kjenner igjen mannen som den samme faren som i utsnitt 10. Dermed har vi allerede noen forventninger til hans personlighet. Han er som ventet lite aktiv eller behjelpelig i forhold til denne gutten, men sitter komfortabelt og forteller Tollef, som jeg oppfatter som sønnen, hva han skal gjøre. Disse handlingene og dialogen indikerer et bilde av en far som ikke er fullt tilstedeværende og involvert i barna sine. En kvinne, eller mor konstruert i en tradisjonell rolle ville kanskje reist seg og mer aktivt hjulpet Tollef. På denne måten ville hun satt sine egne behov til side, noe denne mannen ikke gjør. En mor presentert på samme måte som denne faren, ville kanskje blitt sett på som en ”dårlig” mor. Hun ville kanskje brutt med forventningene om hva en morsrolle er i større grad enn det kan hevdes denne faren bryter med forventningene til hva en far er. Man oppfatter han mer som en *lat* far, enn en dårlig far, noe som i tradisjonell kjønnsrolletankegang peker på en høyere toleransegrense for at fedres kan prioritere egne behov før barnas i større grad enn hva mor kan. Derimot kan det hevdes at nettopp det at vi ser han plassert foran vognen til slutt i hundens rolle, blir komisk fordi det bryter med konvensjonen om at dette er noe en voksen ikke gjør. At en far gjør dette, skaper mer komikk enn om en mor gjør det, da dette kanskje har noe med at det er mer uvant å se en far på alle fire i en underlegen posisjon, enn en kvinne.

Når det kjelder kjønnsbetydninger i bekledningen har far på seg mørke klær. Tollef har på seg olabukser og en grågrønn genser. De er med andre ord kledd i farger som tradisjonelt sett kan hevdes å være i tråd med forventninger om det maskuline. Videre er det ingen jenter eller kvinner presentert i dette utsnittet. Fravær av det motsatte kjønn som symbol, slik som påvist i utsnitt 2 og 4, kan dermed hevdes også å gjelde her. Mangelen av kvinnekjønn utgjør en skjev kjønnskonstruksjon.

Utsnitt 13:

Vi hører motordur fra en bil i studio og Ingrid Martine og Henriette kommer gående mot bilen.
Henriette: ”Næh, hør, de har reparert motoren!”
Ingrid Martine: ”Oj!”
De går nærmere for å se. Ingrid Martine: ”Jammen, nøklene står jo ikke i! Hvordan kan motoren gå da?”
Henriette ” Hæ?” De går bak bilen.
Henriette: ”Vi åpner og ser!” Ingrid Martine: ”Ja!”
Benjamin kommer fram fra siden og Emil ruller fram fra under bilen.
Begge: ” Ha, ha, vi lurte dere!” Benjamin: ”Det var bare oss og cd’spilleren vår!”
Ingrid Martine: ”Dere lurte oss!”
Henriette kommer i bildet: ” Nå er det på tide med en ny episode av Høsemannen!”
Et nytt utsnitt starter.

Når Ingrid Martine og Henriette sier at ”de” har reparert motoren, vil jeg tro jentene snakker om at guttene er ”de” som har gjort dette. Dette får vi også bekreftet. Dette mener jeg kan være et tydelig eksempel på konstruksjon av tradisjonelle kjønnsroller. En ting er at guttene mekker bil og er de aktive på dette feltet, en annen at de lure jentene. Dette kommer kanskje enda tydeligere fram når vi tenker oss rollene byttet om. Dersom jentene hadde gitt uttrykk for at de hadde reparert bilen, og det viste seg at de hadde lurt guttene, hadde også dette brutt med forventinger til den tradisjonelle jenterollen. Både å mekke bil, og å lure jenter, vil jeg hevde er en bekreftelse på en tradisjonell gutterolle.

Kjønnete betydninger i Barnas Supershow

Jeg vil nedenfor oppsummere noen av mine iakttagelser og funn i forhold til hvordan kjønn konstrueres i NRKs Barnas Supershow, basert på nærlesing og analyse av de to episodene om ”mødre” og ”motorer”. Jeg vil vise til den metodiske prosedyren jeg framla i metodekapitlet for å nedtegne noen fellestrekk i konstruksjonen av kjønn.

B) Hvordan konstrueres kjønn visuelt i Barnas Supershow?

Det kan være vanskelig å begi seg ut på en fortolkning om hvordan et barn i førskolealder ”ser” innholdet, og kanskje særlig det kjønnete innholdet på fjernsyn. Dette fordi jeg er bevisst på hva jeg leter etter og dermed har et søkende blikk, men også fordi førskolebarn trolig ikke bevisst reflekterer over kjønnskonstruksjoner, sannsynligvis grunnet manglende erfaringer. Men ved å beskrive det som reelt presenteres for alle seere håper jeg å kunne gripe fatt og tilkjennegi noen kjønnete konstruksjoner. Jeg vil starte med Faircloughs stige av tilsynekomst for å kartlegge hvordan Barnas Supershow ”plasserer” kjønnene i ruta. Man vil også kanskje kunne finne forskjellige kjønnete betydninger avhengig av om man ser programmene en eller flere ganger.

Jeg har flere ganger ovenfor i utsnitt 2, 4 og 12, påpekt at å utelate et av kjønnene kan sees på som fraværet som symbol (Eide 2002). Dersom bare det ene kjønn blir presentert i flere av de utvalgte utsnittene er det som tidligere nevnt en fare for et repeterende mønster, noe som ikke er heldig da det ene kjønn kan oppfattes som dominerende over det andre. Følelsen av dominans oppstår rett og slett fordi et kjønn er mer tilstede enn et annet. I denne sammenhengen kan man stille spørsmål ved om det i programserier som Barnas Supershow SKAL være to kjønn med i hvert utsnitt, og om disse skal være dikotomisk konstruert. Dersom alle utsnittene skal inneholde en ”representant” fra ulike tradisjonelle og

utradisjonelle konstruksjoner, er sannsynligheten at innholdet i programmene ville bli lite varierte og for like. Det er et poeng at konstruksjonen at barna skal kjenne igjen konstruksjonene som preger programmene. I et program om mødre er det naturlig at det fokuseres på det feminine og kvinner, da det biologisk er kvinner som faktisk er mødre. Utfordringen blir etter min mening hvordan kvinner og kvinner i rollen som mødre konstrueres. Selv om ikke hvert enkelt utsnitt er kjønnsnøytralt, kan fokus være at det er *ulike måter* å være mødre eller kvinner på, og at det er aksepterende rom for disse. Dette vil jeg hevde konstruksjonene i eksemplene fra Barnas Supershow lykkes dårlig med. Programmet om kvinner i rollen som mødre, kan hevdes i for høy grad å være i samsvar med hvordan vi ser tradisjonelle kvinneroller.

Å nedtegne, og dermed løfte fram, hva guttene og jentene har på seg, er en strategi jeg har valgt for å synliggjøre det som kan oppfattes som en bekreftelse på kjønn, men som for mange er usynlig. Når jeg i analysene av for eksempel utsnitt 1 og 12, hevder at de bekrefter tradisjonelle kjønnsrollemønstre, mener jeg fargene spiller en sentral rolle med å fortelle hva som tilhører forventninger som kan knyttes til det feminine eller det maskuline. Et annet poeng jeg vil påpeke, spiller tilbake på fravær som symbol (Eide 2000). Denne gang når det gjelder bruk av farger. Ettersom jeg kan se, er jentene ved flere anledninger presentert i tradisjonelle ”guttefarger”. Ved at guttene ikke en gang er presentert i ”jentefarger”, for eksempel rosa, kan dette fraværet være med på å bekrefte et mer tradisjonelt syn hvor rosa er en farge ”den tradisjonelle” gutt ikke benytter seg av. Utsnitt 4, 7, 9 eller 10 kan hevdes å være kjønnsnøytrale i forhold til bekledning fordi de etter min mening ikke representerer kjønnede betydninger som kan oppfattes som dominante den ene eller andre veien.

Likevel vil jeg til slutt hevde, at i forhold til andre programserier for barn og voksne (Jacobson 2005, Mühleisen 2003), konstruerer Barnas Supershow kjønn på en noe mer balansert måte når det gjelder dominante kjønnskonstruksjoner. For eksempel er det alltid likt antall gutter og jenter som er programledere. Ut fra analysene av utsnittene vil jeg hevde at det er en viss balanse i hvor mange ganger de tar ordet, og omtrentlig hvor lang taletid de har. Likevel er det guttene tar ordet først i de utsnitt begge kjønn er representert (guttene fem ganger mot jentenes tre). Det er som sagt ved nærlesing av innholdet i utsnittene at forskjellene trer frem tydelig, og faren for subjektivitet er tilstede. Videre vil jeg påpeke at ved flere gangers gjennomseinger, vil jeg hevde at jeg er ”blitt kjent” med mange av programlederne, jeg gjenkjenner personlige egenskaper og karakteristiske trekk. For eksempel synes jeg at Ingrid Martine som kan karakteriseres som ”flink” og ”tøff” fordi hun er ofte er

”frampå” og først i ruta når alle programlederne presenteres samtidig. De andre programlederne har andre kjennetegn. Jeg synes det er viktig å påpeke dette, da mange av seerne som tidligere nevnt (Hake 1998, 2006), er trofaste og har sett programmet ofte. Derfor vil man kunne anta at de også gjenkjenner disse egenskapene. Dette vil jeg knytte opp mot Werners teorier om rollemodeller (1994:59) referert til i mitt kapittel 2. Dersom analysefunnene for eksempel kan tendere mot en maskulin dominans, kan en sterk rollemodell som Ingrid Martine veie opp for dette fordi hun er så sterk og framtrædende i egenskap av sin personlighet og handlinger. Utsnitt 13 kan være et eksempel på dette. Jentene bli etter min mening i dette utsnittet presentert på en marginal måte og i tråd med en tradisjonell kvinnerolle. Men når seeren kjenner Ingrid Martine som ei handlekraftig jente, blir ikke denne effekten så sterk. Men man må altså kjenne programlederne for at denne effekten skal kunne ha gjennomslagskraft.

B) Hvordan konstrueres kjønn i handling i Barnas Supershow?

Som nevnt i metodekapitlet kan kjønnede handlinger nedtegnes ved å nærlese atferd og utførelse, jamfør ”doing- gender” perspektiver i analysens regelsett. Jeg vil her fokusere på kjønnede betydninger i de sentrale aktørenes atferd og utførelse, hva de *gjør*, heller enn hvem de *er* (som gutt eller jente). Jeg vil først presentere virkemidlet ”å bytte roller” for å nedtegne hvordan tradisjonelle kjønnskonstruksjoner ”gjøres” i programmet.

Når man oppsummerer, vil jeg hevde at utsnitt 1, 3, 5, 6, 8, 9 og 10 tenderer mot tradisjonelle kjønnsroller fordi det er ”noe som ikke stemmer” dersom jeg ”later som” det motsatte kjønn ville gjort det samme. Dette er med på å bekrefte at jeg har noen forventninger til handlingsmønstrene til hvert av kjønnene, og disse løftes fram når jeg oppdager bruddet det å bytte roller faktisk optegner/framhever skisserer. Et annet argument som indikerer utradisjonell konstruksjon, er at dersom man ser programmene med Faircloughs’ perspektiver, synliggjøres de som gis mest fokus og plass, og dermed de som dominerer utsnittet. I klippene 3, 5, 6 8 og 10 er guttene plassert i forgrunnen, og dermed jentene i bakgrunnen. En konsekvens av dette kan være at seeren oppfatter jentene som passive. Dette kan man også hevde indikerer et tradisjonelt handlingsmønster i forhold til relasjonene som blir presentert, hvor det maskuline blir sett på som den med mest betydning eller dominerende.

Dersom man antar at en allmennkringkaster skal speile kjønn på en likeverdig måte, at det er ingen forskjell på hva gutter og jenter gjør i programmet, viser næranalysene av programmene viser det motsatte. Det er forskjell på hva jentene og guttene gjør i programmene. Dette mener

jeg kommer godt tilsyne i programmet om motorer. Her er det ikke, etter det jeg kan se, ett utsnitt hvor jentene leder an i å reparere eller bygge motorer. Det er alltid en gutt med i utsnittene hvor jentene kunne ha blitt presentert som jevnbyrdige på det som tradisjonelt er guttenes arena. Jeg vil hevde at de tradisjonelle kjønnsrollene spesielt blir presentert i utsnitt 13.

Klipp 11 kan hevdes å representere en kjønnsnøytral konstruksjon da begge kjønn er likt representert når det gjelder antall, handling og balanse i dialog. Det er ingen som er konstruert som mer aktive eller passive, barna har noenlunde samme handlingsmønstre i forhold til kjønnsdominanse.

D) Hvordan konstrueres kjønn i dialogen i Barnas Supershow?

Det at barna er oppstilt og snakker hver sin gang, som i utsnitt 1, 8 og 9, kan i første omgang peke på en nøytral representasjon i dialogen. Begge kjønn er også representert med likt antall og snakker hver sin tur i utsnitt 3, 5, 6. Når det etter nærmere gjennomgang viser seg at det er guttene som nesten alltid *starter* dialogen, og det dermed kan se ut som de initierer innslagene, kan de hevdes og være dominerende ut fra Faircloughs skala av tilsynekomst. Med andre ord, det som tilsynelatende ser ut som en kjønnsnøytral konstruksjon, blir ved nærmere gransking en skjev konstruksjon.

I næranalysene overfor har jeg kartlagt og presentert noen eksempler på hvordan kjønn konstrueres i fjernsynsprogrammet Barnas Supershow. Som jeg har gjort rede for i metodekapitlet er det problematisk å generalisere funnene i analysene, til det er mitt materiale for lite. Hvis jeg likevel skal peke på noen fellestrekk i analysene, viser disse at selv om Barnas Supershows intensjoner, at det ikke skal være forskjell i hvordan gutter og jenter konstrueres, ser vi i analysene av de utvalgte utsnittene at konstruksjonene ”lener seg” mot tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Vi kjenner strukturene igjen når de letes etter. Men i forhold til andre program på fjernsyn har kanskje Barnas Supershow en mer balansert representasjon av kjønn, da begge kjønn slipper til omtrentlig like mye. De har noenlunde lik samtaleid, og ved første øyekast like handlinger. Men i de mer detaljerte næranalysene, som i utsnitt 8, skinner de mer tradisjonelle kjønnsrollemønstrene igjennom, og en kan derfor hevde at NRK i disse utsnittene likevel konstruerer det å være jente eller gutt på en måte som ikke bryter med tradisjonelle kjønnsrollemønstre.

Kapittel 6. Konstruksjon av kjønn i Cartoon Networks fjernsynstilbud til førskolebarn

Det neste programtilbudet for førskolebarn jeg vil kartlegge kjønnskonstruksjonen i, er Cartoon Networks. Som nevnt i metodekapittelet, mottok jeg etter forespørsel en 4-timers VHS-kassett med et programutvalg gjort av Cartoon Network. Cartoon Network visste at jeg skulle analysere konstruksjoner av kjønn, da jeg opplyste dette i mine forespørsler til min Cartoon Network (henvendelse 14.10.05). Cartoon Network kan ha tatt hensyn til dette, og gitt meg et utvalg av programmer kanalen mener er representativt for deres programtilbud til førskolebarn. Jeg har valgt ut til analyse en episode fra programserien *Knøttene* og en fra programserien *Powerpuff jentene*.

Før jeg startet næranalysene visste jeg ikke hva jeg kunne forvente å finne på videokassetten. Etter første gangs raske gjennomgang av innholdet, pekte de to programmene jeg til slutt valgte seg ut, fordi de tematiserte kjønn så konkret. Den ene i form av å handle om konkurranse mellom kjønnene, den andre tematiserer kampen for like rettigheter.

Jeg vil følge den samme strukturen i næranalysene her som i kapittel 4, med to hoveddeler. Først presenterer jeg de utvalgte utsnittene med påfølgende kommentarer. Så følger en diskusjon hvor jeg analyserer de ulike kjønnede betydninger i tekstene.

Den mest markante forskjellen på de to programseriene er at mens NRK har valgt levende mennesker som sentrale aktører, har Cartoon Network animerte (tegneserier). Dette er en sentral ramme som må drøftes før jeg legger fram analysene. Dette får konsekvenser for hvordan seeren oppfatter innholdet. For eksempel innser de fleste barn i 5- års alderen, og som regel alltid de i 6- års alderen, at tegnefilmer er fiktive (Rydin 1983 i von Feilitzen 2004a:13). Dette innebærer at det er lett for barn å utskille figurer i tegnede filmer eller program, fordi de er så tydelige. Barn ser også ofte oppmerksomt på animerte programmer, men dette kan også ha med et hurtig tempo å gjøre (von Feilitzen 2004b:14).

Animasjon som uttrykksmiddel tillater nærmest ubegrenset med fantasi, merkligheter, ønskede krumspring, stiliseringer og forenklinger. Animasjon tillater også stor kunstnerisk frihet (von Feilitzen 2004b:18). De fleste kjenner vel til å ha sett ”noe som ikke går an” på

tegnefilm. Men animasjon utnyttes ikke bare i kunstnerisk øyemed, men også i stor utstrekning av mediekonserner med kommersielle hensikter. Denne type film ferdes lett over landegrenser og kulturelle grenser. Dette fordi de er lette å dubbe, og dermed blir de inntekstbringende selv om de kan være dyre å skape (von Feilitzen 2004b:18).

Mange voksne tror at animasjon er mest populært hos barn. Tegnefilmer av god kvalitet er populært blant barn, men det eksisterer også live-action av god kvalitet. Hva barn liker best, eller ser mest på, kommer an på hva som tilbys og programmets kvalitet. Med et bredt tilbud av barneprogram også i forhold til sendetider, er også barn selektive og velger blant både animerte så vel som live-action programmer (von Feilitzen 2004b:145-146).

Videre er det verdt og merke seg at på Cartoon Networks nettsider (vedlegg 1l) er det mye stoff om programserien *Powerpuff jentene*, men ingen informasjon om *Knøttene*. I 2005 hadde få norske barn mellom 3 og 14 år hørt om *Knøttene*, mens 4% oppga *Powerpuff jentene* som et av deres favorittprogrammer (vedlegg 2c).

Presentasjon av programserien Knøttene

Som tidligere nevnt, er denne episoden en sammenhengende narrativ historie i forhold til Barnas Supershow- episodene som består av mange innslag. *Knøttene* var opprinnelig en amerikansk tegneserie som ble publisert i aviser fra 1950 til år 2000, skapt av [Charles M. Schulz](#). Serien er også kjent under det amerikanske navnet er ”*Peanuts*”, og har enestående posisjon med 355 millioner ledere i 75 land: “The strip was one of the most popular and influential in the history of the medium” (vedlegg 1m). Da tegneserien ble trykt i aviser er det grunn til å anta at målgruppen i stor grad er det voksne publikum. Fra midten av 60-tallet dukket *Knøttene* opp i animert form på fjernsyn. *Knøttene* ble kjøpt inn av Cartoon Network, og har siden 1.januar 2005 blitt sendt periodevis daglig i 19-tiden. For tiden blir programserien sendt i helgene kl 08.00 (vedlegg 2e).

De sentrale aktørene i *Knøttene* er konstruert som barn. Det er sjelden vi ser voksne. Da jeg ikke har sett så mange episoder av *Knøttene* som av *Barnas Superhow* er det vanskelig for meg å innhente reliable data på gjennomsnittlig kjønnsrepresentasjoner i serien.

Tilsynelatende er det Baltus Brun som er protagonist, historiene fortelles gjennom han. Videre er alltid Snoopy, en hund, hans faste følgesvenn. Selv om ikke Snoopy snakker, kan man gjenkjenne menneskelige egenskaper i hans handlinger. Den letteste måten å gjenkjenne at Snoopy er hankjønn på, er nettopp ved at han blir kategorisert som ”han”.

Episoden "Det var en kort sommer Baltus Brun"

Episoden er 24 minutter lang.

Utsnitt 1:

Baltus sitter og skriver stil. Han leser høyt det han skriver: "Norsk stil. Hva jeg gjorde i sommer. Jeg spilte ball og var på leir. 1,2,3,4,5,6,7,8. 492 ord igjen..."

Espen går bort til søsteren Sofie: "Hva har jeg gjort i sommer?"

Sofie: "Jo, du ville bli hjemme og lese tegneserier og se på TV, men jeg skrev deg inn på leir." Hun har på seg blå kjole og har sort halvlangt hår.

Espen skriver og leser høyt: "Hva jeg gjorde i sommer. I sommer var jeg på leir. Og det hele begynte siste skoledagen..."

I neste klipp ser vi skolen og at det ringer ut.

Espen: "Vi styrtet ut, klare for ferie."

Vi ser at kameratene går ut av skolen. Alle har på seg mørke shorts og t-skjorter i fargene rød, gul, lilla og sort og grønn. De har alle kortklipt hår.

Espen: "Oboy! Ferien er her. Jeg skal bare lese tegneserier og se på TV! Hva skal du gjøre da Baltus Brun?"

Baltus: "Jeg skal bruke ferien på å trene opp min gamle kastearm."

Hermann: "Og jeg skal trene videre på pianoet på pianoteknikk. Fingrene skal bli løse og ledige. Og kanskje jeg skriver en klaverkonsert!"

En gutt som ser ut som en løpende støvsky kommer bort: "I sommer vil jeg bare tenke rene tanker."

Han slår i en bok og støvskyen står rundt dem. De andre hoster.

Den første vi som seere møter er Baltus Brun. Det ser ut som han sitter og sliter med leksene sine. Han framstår som lite plikttoppfyllende når det gjelder skolearbeid. Espen uttrykker også glede over å ha ferie. Dette bekrefter en forventning om til et tradisjonelt bilde av den type gutter som ikke er interessert i skolearbeid, og kanskje spesielt det som har med lesing og skriving å gjøre. Sofie, derimot, bekrefter en svært tradisjonell kjønnsrolle ved at hun er "flink". Hun har full oversikt over hva broren har foretatt seg. Hun er klar til å starte neste prosjekt i stedet, og hun har tatt fullt ansvar for hva broren skal gjøre i sommerferien. Dermed konstruerer både hun og guttene kjønn i samsvar med perspektiver på tradisjonell kjønnsrolletenking.

Når det gjelder guttenes klær og hvordan de ser ut, er det ingen av disse konstruksjonene som bryter med et tradisjonelt syn på hvordan gutter "bør" se ut. For å si det på en annen måte: Utseendemessig gjør disse konstruksjonene av kjønn at det ingen tvil om at dette er gutter. Det samme kan sies å gjelde Sofie, hun har på seg kjole som vel og merke har fargen blå. Dette er en farge som kanskje tradisjonelt er tilknyttet det maskuline. På den andre side er ikke Sofies femininitet konstruert på en "søt" og "yndig" måte som man kanskje forbinder med fargen rosa. Kanskje er blåfargen i kjolen med på å understreke hennes beslutningsdyktighet og handlekraft, egenskaper som oftest forbindes med det maskuline. At hun er en ledertype kommer enda tydeligere fram i løpet av programmet.

I utsnittet hvor guttene diskuterer hva de skal gjøre i løpet av sommeren, nevnes å kaste ball, lese tegneserier og se TV. For mange er dette aktiviteter som det forventes at gutter gjør i større grad enn jenter, særlig de to første. Ved første gangs gjennomseing syntes jeg det kunne være noe utypisk over at en gutt ville være hjemme og øve på piano en hel sommerferie. Pianospilling kan være noe en tradisjonelt forbinder med ”flinke” piker. Med etter å ha sett igjennom episoden flere ganger, har det slått meg at Hermanns handlinger kan representere noe annet. Kanskje kan Hermann være en karikatur av ”den mannlige kunstner”? Ved at han sier at han skal skrive en klaverkonsert i løpet av sommeren gir han uttrykk for selvtillit, da dette er et offensivt prosjekt. De andre guttene nevner sport og andre aktiviteter de hevder seg i, ut fra dette kan pianospill være Hermanns’ revir, aktiviteten han hevder seg i. Ved at Hermann følger opp denne måten å være ”macho”, en mer snobbete variant, gir han uttrykk for en fokusering på seg selv som individ, han karikerer sin egen storhet. Dersom man hadde satt en jente i samme posisjon, tviler jeg på at hun ville vært så ekstremt egosentrisk og selvopptatt dersom hun var kunstner. Med denne individorienterte handlingen framtrer dermed Hermann i tråd med en tradisjonell mannsrolle, nemlig en egosentrisk kunstnertype.

Utsnitt 2 (fortsettelse av utsnitt 1):

Sofie kommer bort til guttene: ”Jeg har meldt oss alle på sommerleir!”

Alle guttene: ”Leir?! Alle sammen?” Sofie: ”Det er ingen diskusjon og ingen grunn til å takke!”

Baltus: ”Det er akkurat som å bli innkalt!”

Hermann: ”Jeg vil ha med pianoet! Så det så!”

Espen ser svært bekymret ut: ”Leir! Leir! De sommerleirene er alltid i skogen et sted!

Og i skogen fins det jo slanger!! Har du noen gang blitt bitt av en slange? Jeg vil ikke til en skog full av slanger! Å nei ikke jeg!”

Sofie: ”Jeg sier til de voksne at alle gjerne vil dra!”

Alle guttene: ”UUUÆÆÆÆ!”

I dette utsnittet forteller Sofie guttene at hun har meldt dem alle på leir uten å spørre de andre først. Guttene har kun snakket om det de har lyst å gjøre, kun om individuelle behov og ønsker. Sofie kan synes å ha tenkt på fellesskapet i den grad at hun tar ansvar for alle (i aller høyeste grad vil kanskje noen hevde). Hun tenker med andre ord sosialt, for alle. Disse handlingene trer fram som karakteristiske for hvert av kjønnene. Menn og maskuline egenskaper blir ofte forbundet med individuell tankegang, mens forventninger til kvinner og feminine egenskaper blir forbundet med å ta ansvar for fellesskapets beste.

Utsnitt 3:

Framme på leiren har Baltus utpekt seg selv til leder og aktivitetsformann for guttene. Jentene bor i en egen camp.

Baltus: ”Så! Vi har et program med konkurranseidrett for liksom å få litt fart på vinterflesket. Først skal vi ha en konkurranse. Med jentene på den andre siden.”

Baltus: ”Jeg hadde tenkt at vi skulle svømme om kapp med dem, men dere trenger ikke ta så veeldig hardt i, jevnt tempo, men la dem få en sjanse. Tross alt, gutter er sterkere!”

At Baltus undervurderer jenter på en slik måte, er vanskelig å si karakteriserer en tradisjonell maskulin rolle. Kanskje er hans måte å uttrykke kjønn på en slik måte, et dramaturgisk grep, da man nå har lagt opp til en historie å spille videre på. En kan likevel undre seg om ei jente ville sagt dette på samme måte.

Utsnitt 4:

Vi ser Sofie skriver på sin stil og skjønner at hun ser tilbake på hva som har skjedd:

”Etter at vi var kommet fram, var ikke guttene sene om å utfordre oss til å svømme om kapp!”

I neste bilde ser vi alle barna på brygga. Jentene står pent oppstilt på rekke langs kanten i likt svømmetøy. De har gule topper og røde badebukser. Guttene står hulter til bulter. De har grønne badebukser på seg. Espen dypper tåa i vannet og grøsser for at det er så kaldt.

Starter: ”Husk å svømme til flåten og tilbake! Førstemann har vunnet! Klar ferdig gå!”

Startskuddet går. Alle stuper i vannet, og i neste bilde ovenfra, ser vi at jentene svømmer pent i formasjon til brygga og tilbake, mens guttene ligger og plasker kaotisk i vannet, og kommer ingen vei.

Baltus: ”Kom igjen gutter! Gutter! Gutter! Kom igjen!!”

Sofie (entusiastisk): ”Kom igjen jenter!!”

Baltus (oppgitt): ”Kom igjen, gutter...”

I neste bilde på brygga ser vi jentene utfolde seg i vill seiersjubel, mens Baltus betuttet står og ser på.

Når Sofie forteller at guttene ikke var sene med å utfordre jentene, kan hun leve opp til, og bekrefte, en rolle gutter er forbundet med: at de skal kappe i sport, og de skal slå jentene. Det blir lagt opp til en gutter-mot-jenter konkurranse som vedvarer resten av programmet. Dette indikerer et syn på at det er mer ydmykende for gutter å tape for jenter, enn for jenter å tape for gutter. En kjønnets betydning her kan være at det forventes at gutter skal vinne over jenter, fordi de er fysisk sterkere, og vi er vant til å se dem i lagspill.

Når jentene er konstruert på en slik måte som på brygga, hvor de fremstår som organiserte, kontrollerte og organiserte, presenteres et bilde av dem som vedvarer resten av programmet. De ser like ut, det er ingen som stikker seg ut. Når de svømmer skjer dette helt synkront, det ser nesten ut som de beveger seg som en organisme. Guttene, derimot, ser ut som de er i ”hver sin lille verden”. De følger ikke med, de står hulter til bulter. Espen er bekymret over hvor

kaldt det er i vannet, og når de hopper i vannet jobber de ikke sammen på et lag på samme måte som jentene gjør.

Jeg vil se nærmere på Espen, som dypper tåa i vannet. At han gjør dette, og måten vi ser han grøsser på, vil på mange måter bryte med forventningen til en tradisjonell gutterolle. Noen ville kanskje tenke ”pyse”. Men dette er en gutt som blir konstruert som engstelig, han uttrykker flere bekymringer i løpet av episoden. Dersom en jente hadde vært konstruert på samme måte, vil jeg anta dette ikke hadde brutt i like høy grad med den ”tøffe” tradisjonelle gutterollen, men kanskje heller blitt stigmatisert som lite ”guttete”. Det kan synes som at denne konstruksjonen av kjønn er knyttet til det tradisjonelt feminine. Derfor bryter dette med forventningen til en tradisjonell gutterolle.

Utsnitt 5:

Guttene sitter betuttet, mutte og innser det sviende tapet.

Baltus: ”Dette skal jo ikke ta motet fra oss! Vi tapte jo ikke en fotballkamp. Eller noe annet viktig.”

Espen: ”Det var en ren katastrofe.”

Baltus: ”Men likevel, så kan vi likevel se fram til en deilig lunsj, og en spennende softballkamp. Nå kan vi ta revansj over morgnens fiasko og utfordre jentene til en skikkelig omgang!”

Alle guttene hopper opp og jubler.

Dette utsnittet kan igjen tolkes til at Baltus gir uttrykk for et tradisjonelt syn på kjønnsroller, hvor gutter er sterkere og skal vinne over jentene. Det at Baltus og guttene har tapt over jentene kan se ut som å gjøre nederlaget større. Dette forsvares med at svømming ikke er ”viktig”, i motsetning til fotball eller softball som er Baltus’ beste gren. Om det er fordi Baltus forventer å vinne fordi softball er hans favorittgren, eller fordi han forventer at guttene generelt skal være bedre i idretter som forbindes med det maskuline, er vanskelig å si. Uansett utfordres jentene i en ny gren for å gjenvinne guttenes ”ære”.

Utsnitt 6:

I neste bilde ser vi jentene ute. De står på rekke og rad. Alle har kjoler på seg. Pernille holder lagflagget og beordrer: ”Høyre! Marsj! Å, jeg elsker sommeren her! Det er jo nesten like bra som i militæret! Fremad! Marsj!”

Vi ser jentene marsjere på rekke og rad. Alle smiler.

Pernille: ”Høyre om! Marsj!”

Jentene marsjerer pent inn i spiseteltet.

I neste bilde ser vi alle guttene presse på for å komme inn i spiseteltet samtidig. De blokkerer døra i kaoset. Baltus står og himler med øynene til alt bråket. Til slutt ramler alle sammen inn åpningen.

At jentene er kledd tradisjonelt i kjoler og er velorganiserte under en sterk leder, er konstruksjon som peker på et tradisjonelt bilde av jenter. De framstår som ”snille jenter”. Når

de smiler av at de blir beordret rundt, gir de uttrykk for at de er fornøyde med å være organiserte og jobbe i gruppe. At Pernille framstår som en leder, med militær lederstil, blir framhevet ved at hun selv sier det, og måten jentene opptrer på. Pernille sier at sommeren på leir er like bra som å være i militæret, men en kan stille spørsmål ved hvordan hun vet det. Sannsynligvis er dette et uttrykk for en fascinasjon for militærlivet, noe som bekreftes ved at hun er så dyktig i å organisere jentene på militært vis. Dette peker på en konstruksjon av kjønn som framstiller jenter på utradisjonelt vis, da det ikke er så ofte en jente uttrykker så stor fascinasjon for det militære. Sammenlikner man derimot disse handlinger med jentespeideres, kjenner vi igjen en kjent gruppe jenteroller, selv om jentene i utsnittet gjør veldig lite ut av seg som individer.

Når guttene skal organisere seg på vei inn i til matbordet, ser vi det motsatte, de framstilles uten noen form for organisering, alle guttene presser på for å komme først. Her er ingen lagånd, og ingen organisert struktur. Guttene har heller ingen tydelig og autoritær leder som Pernille er for jentene. De handler individuelt. Dette resulterer igjen i kaos, som kan tolkes som en tradisjonell konstruksjon av gutterollen. Den tradisjonelle rollen setter ikke det sosiale foran individene, slik en tradisjonell rolletankegang om jenter tilsier.

Utsnitt 7:

Det er kveld. Jentene kommer over til guttenes leir, de sitter og griller marsmallows.

Guttene har tapt 43 -1 i softball.

Pernille: "Overraskelse!"

Hermann: "Heisann, Pernille! Hva er det du vil for noe?"

Pernille: "Hallo pus! Vi ville bare muntre dere opp, kanskje synge et par sanger rundt leirbålet, du vet 'Kast dine sorger', 'Skogen stiger sakte' ... eller 'La oss spille et ballspill?'"

Han sukker og himler med øynene: "Jeg føler meg elendig!"

Pernille: "Kom igjen Sofie! Vi muntre dem opp!"

Pernille leder an i sangen: "Kast dine sorger i en gammel sekk og smil, smil, smil..."

Alle bekymringer forsvinner vekk, ja helt uten tvil!"

Vi ser at de andre jentene har stilt seg i ring rundt guttene og blir med i sangen. Guttene blir også med etter hvert, om enn ikke så entusiastisk.

Ved første øyekast ser det ut som om jentene kommer for å erte og hovere, særlig ved at Pernille gjør narr av guttenes tap ved å minne dem på tapet i ballspill. Dette samsvarer med hennes, etter min tolkning, utradisjonelle jentestil. Men når vi skjønner at jentene egentlig kom over for å være sammen med guttene og muntre dem opp, er dette noe som kan samsvare til forventninger om å vise omsorg, som igjen indikerer en konstruksjon av en tradisjonell kvinnerolle.

Kjønnete betydninger i *Knøttene*

Jeg vil igjen ta i bruk den metodiske prosedyren brukt i analysene fra Barnas Supershow slik at jeg har et felles grunnlag for at de samme kjønnete betydninger rammes inn.

C) Hvordan konstrueres kjønn visuelt i *Knøttene*?

Når man skal ta et nærmere blikk på kjønnsrepresentasjonen i *Knøttene*, er det i denne episoden likt antall hovedaktører i kjønnsrepresentasjonen. Baltus Brun og Sofie representerer de som leder handlingen framover. Videre har Sofie Pernille som sin medhjelper, mens Baltus har Snoopy som etter min mening, er konstruert med mannlige egenskaper.

I forhold til Faricloughs stige av tilsynekomst, er det trinn tre, i bakgrunnen (jamfør kapittel 4), som peker seg mest ut. Jentenes rolle som ”utførere” er påtagelig. Deres rolle kan se ut til å være ”tilstede”. De er reduserte som individer. Baltus og Sofie representerer en kjønnsbalanse som aktører som er i forgrunnen. Selv om jentene deltar i teksten, har de en lavere betydning enn hovedaktørene, og også de andre guttene som de kontrasterer. Jentene er sosiale, ingen stikker seg ut. De kan oppfattes som en gruppe, ikke individer, de beveger seg til og med i formasjoner. Ingen er ”dårlige”.

Et annet visuelt virkemiddel som kan gi implisitte kjønnete meninger, er som nevnt før i oppgaven, de sentrale aktørenes påkledning i programmet. Jentene er kledd i kjoler og med farger som tradisjonelt forbindes med det feminine, nemlig rødt og gult badetøy. Selv om fargene, og kanskje hårfrisyrer, ikke er særpregede i forhold til tradisjonelle kjønnsroller, det ingen tvil om at det er *jentekonstruksjoner* som er på det ene laget. Unntaket er Pernille. Selv om hun har halvlangt hår kan hun representere en konstruksjon som ikke faller i den mer tradisjonelle ”søte” jentekategorien. Pernille kan oppfattes som “guttejenta”: “Generally displaying the characteristics of a [tomboy](#), she was the first female Peanuts character to wear pants” (vedlegg 1n). Konstruksjonene av guttene kan heller ikke tolkes ”feil” de er opptegnet i klare kjønnsroller i forhold til klær.

B) Hvordan konstrueres kjønn i handling i *Knøttene*?

Konstruksjonen av Sofies handlinger, agenda, beslutningsdyktighet og handlekraft er påfallende mer lik en voksens enn et barn. Det er ikke mange førskolebarn som ville mestret å initiere, gjennomføre, og ta ansvar for at alle får være med på sommerleir. Videre er det ikke, som i utsnitt 2, mange barn som diktatorisk avfeier alle protester mot å reise, og *bestemmer* at

alle *skal* reise. Dette er en voksens handlinger, og kanskje en konstruksjon vi kan sammenlikne med en tradisjonell speiderleder. Hun er konstruert som en tydelig storesøsterfigur, til og med når Pernille beordrer de andre jentene rundt, ser vi at Sofie står i bakgrunnen og passer på at alt går rett for seg. Sofies blå kjole kan være et symbol på at hun er jente i en tradisjonell rolle, en sterk kvinnerolle. Dette står i motsetning til forventinger som ”søt”, ”yndig” og ”føyelig”, og rosa kjole kanskje kunne representert. Det er grunn til å tro at kjønnsrollekonstruksjonen er representert med de jentene som holder seg mer i bakgrunnen. At ingen av jentene skiller seg ut, men jobber *sammen*, kan tolkes som at de setter det felles mål og fellesskapet før sine individuelle behov. Dette kan på den ene side vise en konstruksjon av smarte, disiplinerte og sterke jenter. På den andre siden kan de tolkes som uvitende og naive, og uten egen vilje, ettersom de bare følger lederne. Dette er mindre positive karakterer enn de første, men siden mesteparten Sofie og Pernille tar mesteparten av oppmerksomheten av jentene, vil jeg ikke legge for mye vekt på dette.

Guttene, derimot, kan se ut til å være konstruert på en slik måte at individet er viktigere enn fellesskapet. Selv om de (Baltus) initierer kamp etter kamp (etter hvert kanskje mer for å redde ansikt) i konkurranser man må jobbe sammen som lag, viser næranalysene at de ikke klarer å jobbe *sammen* for å nå målene. De setter egne behov først, som for eksempel Espen gjør i utsnitt 4. Utsnitt 6 som viser at guttene ikke klarer å gå inn i teltet for å spise, kan også være eksempel på dette. Det kan til og med se ut som at guttene bekrefter et marginalisert bilde av gutterollen som ”tapere”, da de mislykkes i ”alt” de gjør, noe som er et lite positivt konstruert bilde av gutter.

Hermann kan også med sin egosentriske individorienterte konstruksjon representere en tradisjonell manssrolle. Ved at han bruker pianospilling og kunstneriske ambisjoner som ”arena” for denne konstruksjonen, representerer han også en annen fasett av en tradisjonell manssrolle hvor andre interesser enn å ha ansvar for og å være familiehode, er det essensielle.

De som peker seg ut til å bryte klart med en mer tradisjonell rollekonstruksjon er Pernille og Espen. Pernille fordi hun konstrueres som en leder med militære virkemidler og Espen med sin engstelighet. Ved at det de hver er en person fra hvert kjønn som så tydelig skiller seg ut fra de andre, balanserer disse to hverandre.

Det at guttene og jentene fysisk er plassert i hver sin leir, kan være et symbol som bekrefter binariteten i tradisjonell kjønnsrolletankegang. Når de er plassert fysisk fra hverandre på

denne måten, blir skillet mellom dem mer markert og dermed forsterket, i motsetning til om de hadde bodd i samme leir og kanskje til og med hadde bodd i samme telt. Det at guttene utfordrer jentene, og at de setter ord på denne gutte- mot jentepolariseringen, gjør at når det blir ”kamp” mellom de to gruppene gang etter gang, forsterkes denne effekten. Dersom gruppene hadde bestått av begge kjønn hadde ikke kjønnskillene vært så tydelige, verken i samhandlingene eller konkurransene, men da hadde det heller ikke vært noen historie å bygge episoden rundt.

E) Hvordan konstrueres kjønn i dialogen i *Knøttene*?

I denne episoden i denne programserien konkretiseres et kjønnsperspektiv eksplisitt flere ganger i dialogen, noe som dermed gjør det lettere å tolke kjønne betydninger. For eksempel sier Baltus i utsnitt 3 at gutter er tross alt sterkere enn jenter, derfor trenger de ikke ta så hardt i, i svømmekonkurransen. Som jeg peker på i næranalysene, er disse kommentarene med på å bygge opp under dikotomien og polariseringen mellom kjønnene. Det motsatte hadde vært om konkurransene hadde foregått med begge kjønn på begge lag, som mixede lag. Da ville historien og kampen handlet om idrett i stedet for konkurranse mellom jenter og gutter, slik den gjør ved første blick. Etter nærlesingen kan man hevde at handlingen egentlig er lek med situasjoner som man kjenner igjen. For eksempel viser denne kampen fra barndommen at lette løsninger ikke lønner seg i det lange løp.

For å runde av dette kapitlet er det verdt å merke seg at vi i utsnittene fra dette programmet møter andre konstruksjoner av kjønn enn i *Barnas Supershow*. Vi har sett at det blir naturlig å utvide begrepene tradisjonelle kjønnsroller. Det finnes flere fasetter av hva som kan være en tradisjonell jente-rolle (for eksempel Sofie eller Pernille) eller gutterolle (for eksempel Hermann). Selv om disse ”nye” kategoriene er kommet til, skaper de kanskje ikke så frie handlingsrom, selv om dette er egenskaper jeg ikke har referert til tidligere. Til slutt kan det nevnes at jeg har merket meg at episoden, eller historien, er lang. Jeg stiller derfor spørsmål ved om de yngste barna klarer å konsentrere seg om det som skjer på skjermen, og få med seg sammenhengen i historien. Dette kan peke på at serien, som jeg tidligere har nevnt, kanskje egentlig er beregnet for et eldre publikum. Muligens er dette eldre publikummet bedre egnet til å se de underliggende betydningene i historien, som kanskje går på å minnes det å være ung, og den mer uskyldige leken mellom kjønnene, med de klare kjønnskillene vi vet de yngre er så bevisste på.

Presentasjon av programserien *Powerpuff jentene*

Cartoon Networks egen “The Powerpuff Girls” er en amerikansk animert fjernsynserie: ”[...] about three little girls born with superpowers who have dedicated their lives to fighting crime and the forces of evil” (vedlegg 1o). Cartoon Network har 75 episoder av programserien og sender den ikke lenger i primetime (vedlegg 2f). Programserien *Powerpuff jentene* går i helgene klokken 11.00 (vedlegg 1p).

Et sentralt trekk ved *Powerpuff jentene* er at disse klart kan plasseres i sjangeren for animerte superhelter. De er kledd i superdrakter og de har overnaturlige evner, blant annet kan de fly og de er sterke. De er aktive og løser oppgaver som er gitt dem. De er konstruerte som superheltinner, de redder de hjelpeløse og løser mysterier. *Powerpuff jentene* kan dermed ikke kategoriseres som heltinner som konstrueres i offerroller som vi kjenner igjen fra for eksempel gamle Disney-filmer. De er i den komplementære rollen, i sjanger på linje med de mannlige superheltene Batman eller Spiderman. Likevel er de tydelig konstruksjoner av *jenter*. Jentene er kledd på tradisjonelt ”superheltvis”. Fra nettsidene til Cartoon Network kommer det fram at jentene har egne navn og egenskaper:

”Blomst er lederen av Powerpuff jentene. Hun er sterk, målbevisst og omtenkstom. Hun prøver hardt å ikke la alt arbeidet gå ut over moroa. Belle er en bråtøff guttejente som ikke har tid til å planlegge. Hun kjemper hardt og har en rekke ofre å vise til. Når ondskapen kommer, står Belle styrket og er klar for å kjempe for harde livet. Boble er den snilleste og roligste av Powerpuff jentene, men det betyr ikke at hun lar seg pille på nesen. Noen ganger avfeies hun av skurker og monstre, og det angrer de som regel på i etterkant” (Vedlegg 1p).

Selv om de har sine individuelle kjennetegn, er det lett å oppfatte dem nesten som ett individ. For eksempel flyr de nesten alltid i formasjon. Dette er også med på å gjøre det enklere for seeren å plassere sjangeren på programmet, og dermed kjenne igjen handlingsmønstre.

Denne episoden er i likhet med episoden om *Knøttene* en sammenhengende historie.

Episoden ”Likeverdige kamp”

Episodene er 13 minutter lange.

Utsnitt 1:

Vi ser en elegant mann med hvit skjorte, sort slips og rosa forkle stå og vaske opp.
Powerpuff jentene flyr forbi og ut døren.
Powerpuff jentene: ”Ha det bra, professor, nå drar vi på skolen!
Professoren: ”Før dere går, kan dere gjøre meg en tjeneste?”
Alle Powerpuff jentene: ”Selvfølgelig!”
Professoren: ”Ta med denne ut i søplekassa.”
Powerpuff jentene flyr ut av huset og tar med søpla i søplekassa.

Når man ser en mann kledd som dette, og som står og gjør husarbeid, er den første assosiasjonen jeg får at dette er en butler eller ansatt i husholdningen. Overraskelsen blir stor når det kommer fram at han er professor. Et stereotypet bilde av professorer var kanskje forbundet med å være eldre menn på nedstøvede kontorer. En mann som i dette tilfellet har på seg rosa forkle, er ikke det en vanligvis forbinder med hvordan en tradisjonell professor ser ut. I tillegg er det å vaske opp noe som tradisjonelt blir forbundet med husmorrollen. Derfor blir denne konstruksjonen av en mansrolle også et brudd på forventninger av hvordan en tradisjonell professor framstår. Han framstår heller som en mannlig utgave av en tradisjonell husmor, dersom man ser bort fra profesjon.

At jentene tar med avfallet ut for mannen, kan derimot være med på å bekrefte en forventning om jenter som pliktoppfyllende. Dermed bekrefter jentene en rolle som ”snill pike”. De gjør som de blir bedt om, selv om de er superhelter.

Utsnitt 2:

Telefonen ringer. Jentene tar telefonen.

Blomst: ”Ja, borgemester? Banken nå? Ta det med ro, vi er på vei!”

Borgemesteren: ”Åååå, dere jenter er så søte, som bruker så mye av deres tid på denne byen. Hva skulle vi gjort uten dere?”

Blomst: ”Å, slutt opp, Borgemester, vi er glade for å kunne hjelpe dere!”

Borgemesteren: ”Små hjerteknusere!”

At jentene blir ringt opp på denne måten, kan være et frampek på en klassisk ”superhelt”-historie. De som er i nød, i dette tilfelle hele byen med borgermesteren i spissen, kaller på superheltene som raskt bidrar med kløkt og superkrefter. Scenariet, eller forventninger til hva som skal skje videre er skapt. Når vi så ser Borgemesteren, er han konstruert som en eldre mann som kan minne om en tradisjonell bestefar. Visse egenskaper kan være forbundet med en borgemester, men det er lite sannsynlig at Borgemesteren ville snakket på samme måte til en voksen superhelt om denne var konstruert som en mann. Jeg tviler på han ville kalt dem ”søte”, eller ”hjerteknusere”. Ved å kalle jentene dette, synes det som om at borgemesteren reduserer deres status, og han ufarliggjør dem og deres status som superhelter. Borgemesteren reduserer avstanden mellom dem i et status- og makthierarki, slik at jentene framstår som ”småjenter” i stedet for superhelter.

Utsnitt 3:

Vi ser at byens bank har fått et stort hull i veggen.

Forteller: ”Jeg lurte på hva slags vemmelig, stygg, råttamp av en mann, som har plyndret banken denne gangen?”

Inne i banken står kundene med hendene over hodet. En sier: ”Wow, man!?”

Femme Fatale: ”Det er riktig din ynkelige lille mann. Du står nå fullstendig maktesløs ovenfor en kvinne: Femme Fatale!”

Vi ser en kvinnes lange ben og kameraet filmer oppover langs kroppen hennes. Hun skyter hoften ut, og har en arm i siden, mens den andre holder et skytevåpen. Vi ser at hun har hvite sko med høye hæler, hvit ettersittende drakt med blå striper, som til sammen utgjør symbolet for ”kvinne”, □. Hun har lyst langt hår. En maske, også den formet som kvinnesymbolet, ligger foran øynene og ansiktet hennes. Hun har dermed ikke et ”blikk” som avslører noe. Hun peker mot oss med et skytevåpen, også dette formet som □.

Femme Fatale: ”Jeg er korrupsjonens dronning! Forbrytelsens elskerinne! Og katastrofens kvinne! Jeg skal plyndre denne byen totalt, og det er ikke noe dere macho- kjøttoder kan gjøre med det!”

Hun løfter en redd mann i kragen.

Femme Fatale: ”Og du, vær snill gutt og legg pengene i sekken!”

I dette utsnittet konstrueres en forventning til at man skal tro at en mannlig skurk har ranet banken. En konvensjonell forventning, hvor skurker er menn, indikeres, og dermed oppstår en forventning om tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Ved at vi kjenner igjen dette handlingsmønsteret blir vi ledet framover i historien. Når vi ser Femme Fatale blir avslørt som en skurk i en *kvinnelig* konstruksjon, bryter dette de forventningene vi har blitt ledet mot.

Når kameraet viser nærbilder oppover langs kroppen til Femme Fatal, er også dette et virkemiddel vi kjenner igjen. Hennes kjønn blir tydelig markert på en måte som kanskje spiller på seksuelle undertoner, da denne framstillingen minner om et sexsymbols. Hennes kjønn blir ikke mindre tydelig markert ved at hun er kledd opp i kvinnesymbolet □. Det er tvilsomt at en mannlig skurk ville bli filmet fra bena, og oppover langs kroppen på samme måte, eller om han hadde blitt konstruert med i lik positur, med samme klassiske feminine posering.

Denne konstruksjonen av karakteren Femme Fatale uttrykker og markerer tydelig et utseende og en posisjonering som kvinne, en ”ny” fasett av en tradisjonell kvinnerolle. Dette innebærer forventninger til egenskaper som konstruksjonene fra de andre utsnittene i oppgaven ikke kan vise til. Navnet i seg selv gir oss (den voksne seer?) assosiasjoner til bestemte egenskaper og karakteristikk hos en bestemt type kvinneskikkelser, og i neste omgang dermed kjønne betydninger. Derfor er det nødvendig med et nærmere blikk på betydningene femme fatale

som begrep og skikkelse innebærer. Kvinnerollen kalt ”femme fatale”⁹ kjennetegnes ved å være vakker, kald, skruppelløs, utspekulert og uberegnelig. Denne rollen handler på egne vegne, uavhengig av heltens ønsker, hun gir ordre som menn adlyder (vedlegg 1q). Hun har et blendende utseende, noe som gjør det lettere å lure andre (menn) og oppnå det hun vil ha. Vi kjenner henne igjen fra (folke)eventyr som den onde stemoren (Johnsen 1982:138), og Magica fra Tryll i tegneserien Donald Duck. Hun representerer altså det onde i historier, som det gode skal kjempe mot. Den gode fremstilles som ettertraktelsesverdig for andre kvinner, som ”trygg”, uten sosiale ambisjoner, passiv, snill og moderlig. Opp mot dette kvinneidealet settes en kvinnelig stereotyp som er aktiv, gjerne både seksuelt og yrkesmessig. Hun beskrives blant annet som selvopptatt, rik, pengegrisk, seksuelt promiskuøs og følelseskald (Johnsen 1982:138).

Dersom man sammenlikner Femme Fatal i Powepuffjentene med de tradisjonelle konstruksjonene av kvinnerollen som er referert til tidligere i oppgaven, hvor kvinnen står for det omsorgsfulle, den som tar ansvar for det sosiale og hjemmet, ser vi at hun bryter fullstendig med dette. Men dersom man sammenlikner henne med denne nye fasetten av en tradisjonell kvinnerolle, nettopp den klassiske femme fatale, ser vi at hun i utseende og handlingsmønster fyller forventingen til denne negative kvinnerollen. Femme Fatales konstruksjon, som egenrådig og dermed ”farlig” bekrefter med andre ord en tradisjonell rolle i *denne* gjenkjennelige kategorien.

Utsnitt 4:

Powerpuffjentene kommer flyvende inn i banken. Femme Fatale ser dem, og legger på flukt. Vi ser jentene jage Femme Fatale gjennom byen i action-preget stor fart, høy musikk, og med raske bilde-klipp. Til slutt overlister og fanger de Femme Fatale.

Femme Fatale: ”Jeg kan ikke tro det! Ingen mann har noen gang klart å beseire meg!

Og nå har et par småjenter tatt rotta på meg! Dere er forbløffende!”

Belle: ”Stemmer det, frøken!”

Blomst: ”Og nå får du bli med oss!”

Boble: ”I fengselet!”

Vi kjenner denne jaktscenen igjen fra actionserier, men det ukonvensjonelle her er at det er kvinner i alle hovedrollene. Når Femme Fatale uttrykker overraskelse over at ”småjentene” har beseiret henne, kan dette tolkes som en anseelse for deres kløkt og handlinger. At barn

9 Femme fatale figuren påstås blant annet å være en refleksjon over kvinnerollene i filmer etter 2.verdenskrig. Da kom kvinnene ut i arbeidslivet, og ble mer frigjorte i mennenes fravær. På grunn av sin nyvunne selvstendighet opplevde mennene konkurranse fra kvinnene og de ble oppfattet som farligere. Dermed fikk man en ny kvinnetype på film som sto for det motsatte av den tradisjonelle kvinnerollen og som samtidig virket som et angrep på kjernefamilien. Hun søker ikke romantisk kjærlighet, hjemmesfæren med ekteskap og barn, men tviholder på sin egen selvstendighet (Vedlegg 1s).

setter voksne i fengsel er et brudd med generasjonshierarkiet jamfør kapittel 2, og kan assosieres med lek med konvensjoner om barn og voksnes rolle (jamfør Barnas Supershow).

Utsnitt 5:

De flyr med Femme Fatale på vei mot fengselet. Femme Fatale har sagt at hun mener Powerpuff jentene misbruker sine talenter som superhelter. Belle holder Femme Fatale.
Rød: ”Hva mener du med misbruke?”
Femme Fatale: ”Det må dere vel ha lagt merke til! Kvinnelige superhelter får ikke på langt nær så stor respekt som mannlige superhelter!”
Boble: ”Klart de gjør! Se på Jane og Månestråle!”
Femme Fatale: ”Æsj, de er jo så teite! Kun motspillere for sine mannlige helter. Hvilke andre enn dere er heltinner med egne rettigheter!”
Rød: ”HAH! Det er Wonderwoman! Og... ehm... Wonderwoman?”
Belle: ”Jeg vet! Det finnes ingen andre!” Hun blir engasert, glemmer å holde fast og mister Femme Fatale i armene på en veiarbeider som sier: ”Hey beibi, er du en fallen engel, du da?”
Hun slår til ham og stikker av.

Dette er en dialog med eksplisitte kjønnede betydninger. Her presenteres klare referanser (til den voksne seer) til feministiske perspektiver, hvor kvinners rettigheter i et patriarkalsk samfunnsperspektiv er i fokus. Når Femme Fatale uttrykker at kvinnelige superhelter får mindre respekt enn mannlige superhelter, kan dette sees på som at hun bryter en grense fordi hun eksplisitt omtaler, og dermed plasserer, deres egne roller og posisjoner i en likestillingskamp. Likestillingskampen blir her trukket fram for å forsvare kriminelle handlinger. Det er tvilsomt om en mann i samme posisjon ville blitt konstruert på denne måten, og om han ville trukket fram denne rettighetskampen dersom han var blitt tatt for noe kriminelt.

Utsnitt 6:

Powerpuff jentene har igjen fanget Femme Fatale.
Femme Fatale: ”Hør på meg da jenter: Dere er på feil side! Dere jenter beskytter byen akkurat som Batman og Superman beskytter sine. Men har dere fått deres egen film? Jeg er i samme båt som dere. Forbryterverden er også et mannsdominert felt. Når dere får puttet meg i fengsel, er det ikke flere kvinnelige skurker i Townsville? Unntatt den lille rotta og silda i undertøy! Men de er i fengsel. Kom igjen jenter, tenk over hva dere gjør! Å sende meg i fengsel vil være et slag mot kvinnekjønn! Inkludert dere!!”

Powerpuff jentene tenker litt over saken og slipper henne løs. Femme Fatale ler rått på skurkevis.

Når Femme Fatale hevder at jentene er på ”feil side” kan dette være vise hvor tydelig hun markerer binariteten mellom kvinner og menn, og måten hun fremstiller dette som motstridende. Hun påpeker at ikke bare forbryterverden, men *hele* verden er et mannsdominert felt. Hvis man tenker seg en mann i denne posisjonen, er det lite sannsynlig at han hadde brukt et argument om urettferdighet og ulike muligheter i samfunnet til sitt forsvar. Når Femme Fatale slipper unna, skjønner vi at hun likevel ikke mener det hun har sagt, men at

dette kun er triks for å slippe unna. Likestillingskampen viser seg dermed ikke være hennes agenda, men et skalkeskjul for egen vinning. Å bruke løgner og sleipe triks for å slippe unna vil mange si er et virkemiddel som i tolkning kan bekrefte en forventning til hva en tradisjonell (mannlig) skurkerolle er. Derfor bekreftes også forventninger til en femme fatales egenskaper.

Når Femme Fatale refererer til Batman og Supermann, kan dette leses som en bekreftelse på en konstruksjon av jentene som feminine motstykker til kjente figurer som vanligvis er forbundet med å tilhøre det mannlige kjønn.

Når jentene til slutt hører på Femme Fatale og faktisk slipper henne løs, kan man hevde at disse handlingene oppfyller en forventning om at jenter også skal være lydøre ovenfor voksne, samt gjøre som de blir bedt om. Et annet poeng er at konstruksjoner av superhelter ikke lar seg overtale av skurker, så her faller disse jentene igjennom i forhold til tradisjonelle mannlige superhelter. Dette kan tolkes som at disse handlingene konstruerer jentene som mindre "fullgode" superhelter i forhold til konstruksjonen av den tradisjonelle voksne, mannlige superhelten. Det er vanskelig å tro at gutter konstruert i Powerpuff jentenes rolle ville blitt konstruert på denne måten.

Utsnitt 7:

Jentene lar heretter være å jakte på Femme Fatale, hun får herje fritt. En rekke av byens kvinner forteller derfor Powerpuff jentene at de har misforstått rettighetskampen. De voksne kvinnene forklarer at det finnes urettferdighet, men jentenes oppgave er å beskytte alles innbyggerne i byens rettigheter.

Nå har Femme Fatale ranet en myntsamlermesse og løper ut av banken med en sekk på ryggen. Powerpuff jentene står og venter på henne på utsiden. Rød flipper en mynt.

Femme Fatale: "Hei jenter, jeg hadde ikke forventet å se dere her? Jeg hører dere gir mennene det de fortjener, det er fint. Bare fortsett med det, dere."

Belle: "Susan B. Anthony- mynt, hva?"

Boble: "Vet du overhodet hvem hun var?"

Femme Fatale: "Hun var...eh...ehb..."

Belle: "En gang i tiden fikk ikke kvinner lov å gjøre noe av betydning."

Boble: "Susan B. Anthony skjønte at dette var galt."

Rød: "I 1872 brøt hun loven og deltok i bankran, og selv om hun ble funnet skyldig vil man ikke være for hard mot henne..."

Alle Powerpuff jentene roper: "...fordi hun var jente!"

Rød: "Så hun ble ikke sendt i fengsel."

Femme Fatale.: "Øh... Vel, dere vet at hun var...uhm, ahmm...Jenter.. burde..."

Femme Fatale slipper sekken og prøver å stikke av.

Belle stopper henne: "Susan B. Anthony ville ikke ha særbehandling. Hun ville behandles likeverdig!"

Boble: Susan B. Anthony ble satt i fengsel, akkurat som en hver mann som brøt loven..."

Rød: "...og det er nøyaktig det vi har tenkt å gjøre med deg!"

De kaster mynten på Femme Fatale. Powerpuff jentene gir Femme Fatale en real omgang med juling. I neste bilde ser vi henne i fengsel. Femme Fatale: "Dere kan ikke gjøre dette mot meg," sier hun og griper i skjorta og ser nedover seg selv: "Horisontale striper får meg til å virke tykk!"

Her forteller jentene en annen og tilsynelatende den "rette" versjonen av rettighetskampen til Susan B. Anthony¹⁰, og med denne moralen om at menn og kvinner skal behandles likt. Vi forstår også at Femme Fatal har misbrukt historien til sitt eget formål. Når Femme Fatale fortsatt bruker argumentet om at menn får som de fortjener, bruker hun igjen likestillingskampen som forklaring for å forsvare sin kriminelle virksomhet. Dette sier noe om hvor langt en femme fatal er villig til å gå for å vinne frem, i tillegg til hvor skruppelløs hun har vært ved å misbruke det som viser seg å være en "ekte" heltinne. Powerpuff jentene, derimot, viser igjen "flink-pike"-takter, de har gjort hjemmeleksen sin og viser at de nå vet hva som er "rett". De handler *korrekt*, noe jeg vil hevde står i samsvar med det tradisjonelle bildet av små jenter som snille og pliktoppfyllende.

At vi ser at byens kvinner tar ansvar, og leder jentene i riktig retning i stedet for Borgemesteren, som formelt har ansvaret, minner om uttrykket "bak enhver suksessfull mann, står en sterk kvinne". Her er det ikke bare én, men flere, som i et hemmelig nettverk. Dette peker igjen på forventingen på en tradisjonell kvinnerolle, som skal ta ansvar for alles ve og vel, og i dette tilfelle er uunnværlig sammen med Powerpuff jentene for at det ikke skal gå galt med hele byen.

Historien avsluttes når Femme Fatale uttrykker misnøye med klesdrakten, hun gir indirekte uttrykk for at dette ikke passer til hennes bilde av seg selv som sex-symbol. Dette kan igjen knyttes til egenskapene vi knytter til en konstruksjon av femme fatal, og sannsynligvis ikke en mannlig skurk.

Kjønnede betydninger i Powerpuff jentene

Jeg vil også i disse analysene begynne med et seerperspektiv i tråd med de andre analysenes regelsett:

A) Hvordan konstrueres kjønn visuelt i *Powerpuff jentene*?

¹⁰ Susan B. Anthony (1820-1906) var en Amerikansk borgerrettighetsforkjemper som arbeidet for kvinners rettigheter og stemmerett. Anthony har en egen mynt. USA utgav i noen få år 1-Dollars mynter. 1999 utgaven utkom kun i et lavt opplag og utgaven med henne på er den mest eksklusive utgaven noensinne av disse myntene (vedlegg 1r).

Selv om Powerpuff jentene har karakteristiske trekk i utseendet er det ingen tvil om at de handler som en enhet ved at de har like trekk, flyr i formasjon, og utfyller hverandres handlinger. De er iøynefallende ”søte” med sine store hoder og øyne, og små kropper. Dette står i motsetning til superkreftene de har, men dette er kanskje med på å framheve deres særpreg. De bryter med forventningene til utseendet til tradisjonelle superhelter. En kan spørre seg om dersom det skulle lages en serie hvor gutter skulle være superhelter, om de hadde blitt konstruert visuelt på samme måte, som ”små og søte”.

En annen konstruksjon som ikke er omhandlet til nå, peker seg ut i det første utsnittet. Professorens utseende kan i første omgang hevdes å uttrykke tradisjonell maskulinitet ved at han er høy, mørk og velpleid. Han tituleres som professor, noe som også kan bygge opp under forventninger til gitte egenskaper. Han fremstår på mange måter en farsfigur, om enn ikke så tradisjonell. Når vi ser at han gjør husarbeid i rosa forkle, er dette en konstruksjon av menn vi kanskje ikke ser så ofte. Denne kan hevdes å bryte med forventningene til både hva en tradisjonell far og professor er, og har på seg. Som nevnt i analysene til Barnas Supershow i kapittel 5, er det etter min mening sjeldnere man ser menn i farger eller klesdrakter forbundet med det feminine, enn kvinner forbundet med det maskuline. Når professoren blir framstilt på denne måten, kan dette åpne for nye kjønnede betydninger i forhold til de tradisjonelle båsene. Noen vil hevde at det ikke spiller noen rolle hvilken farge professoren har på forkleet, andre vil hevde det er positivt at rosafargen får plass i maskuliniteten. Et tredje syn kan kanskje se professoren som homofil, da enkelte forbinder fargen rosa med denne legningen.

Et tydelig visuelt grep for å stadfeste en action- sjanger, er at Femme Fatale har en maske over øynene som skjuler *blikket* hennes. Ved at vi ikke ser hvordan hun uttrykker seg med øynene, er det ikke lett å oppfatte for eksempel følelser, da øynene blir kalt ”sjelens vindu”. Hva øynene forteller, er en del av vårt kroppsspråk, og kommuniserer hva vi vil og hvordan vi har det. Å skjule blikket er altså med på å karikere Femme Fatale som en følelsesløs skurk. Det interessante her er at dette kjennetegner også mannlige superhelter som Zorro eller Spiderman. De har også denne masken som skjuler øynene. Disse heltene uttrykker dermed også i liten grad følelser i motsetning til ”våre” superheltinner. Powerpuff jentene ”mangler” disse maskene som de mannlige motstykkene har. Jentene har tvert i mot store uttrykksfulle øyne og vi forstår lettere når de er sinte, glade eller overrasket. Denne konstruksjonen er påfallende i forhold til den tradisjonelle kjønnsrollen, hvor en karakteristisk egenskap hos jenter er å tydelig uttrykke følelser, enn for en gutterolle. At øynene ofte er skjulte på harde ”gutteleker” av plast, som heltefigurer, mens ”jentedukker” og figurer er myke og ofte har

store uttrykksfulle øyne, har betydning for kjønnsosialiseringen, er en diskusjon det ikke er plass til her.

B) Hvordan konstrueres kjønn i handling i *Powerpuff jentene*?

Powerpuff jentenes konstruksjon passer altså i bildet til superhelter. De er på mange måter handlekraftige, hardtslående, og tøffe. Noen scener inneholder til dels voldsomme actionscener, og tempoet er til tider svært høyt. Vi ser også at jentene, og etter min mening spesielt Blomst, er konstruert på en slik måte som det forventes småjenter ”skal være”. Dette står i motsetning til hva nettsidene om programmet sier, men jentene konstrueres som pliktoppfyllende, snille og søte, og de gjør som de er bedt om. Samtidig har de også har superkrefter, er tøffe, og har egenskaper i tråd med forventinger til superhelter. Det kan derfor synes som at jentene er konstruert som superhelter, men med egenskaper forbundet med småjentes. Man kan derfor spørre om de egentlig er konstruert i bildet tilpasset guttehelter, men med feminint utseende og enkelte feminine egenskaper? Et argument som taler for dette, er at denne konstruksjonen kanskje er en konstruksjon som er mer spennende for jenteseere. Superheltene tilpasses altså et jentepublikum, dette fordi de kjenner igjen i superheltene. Powerpuff jentene blir ”jentehelter” tilsvarende guttenes superhelter. Dette er interessant når vi vet at Cartoon Network er en kommersiell kanal. Dersom de fanger opp en gruppe seere med denne ”nye” konstruksjonen av superhelter, nemlig jentene, får de også et potensielt større marked. I hvilken grad denne ”omskrivningen” fungerer for å virkelig fange opp en større del av publikum, er vanskelig å si noe om. Ved en senere undersøkelse hadde det vært interessant å kartlegge om denne serien faller mest i smak hos gutter eller jenter (eller like mye hos begge kjønn), men med denne oppgavens omfang blir dette vanskelig her.

Hvordan Professoren er konstruert, bringer også opp en diskusjon om ulike fasetter av mannsrollen. Jeg har i utsnitt 1 sammenliknet han med en tradisjonell, og til dels stereotyp mannsrolle. I de seneste årene har nye egenskaper blitt forbundet med hva som er en ”ekte mann”. Her er han representert ved Udyret i Disneys ”The Beauty and the Beast”:

“[...] the Beast is The New Man, the one who can transform himself from the hardened, muscle-bound, domineering man of the ‘80s into the considerate, loving, and self-sacrificing man of the ‘90s”. This suggests that this modern masculinity has the capacity of changing and implies several new (social) competences. If a male does not have this competence today he is not a complete “real man”, or a good role model” (Jeffords i Bell, Haas, Sells (ed.) 1995:158)

Dette bringer inn et perspektiv hvor mannen utvider sitt repertoar av egenskaper i forhold til de som tradisjonelt er blitt knyttet til mansrollen. Konstruksjonen av professoren stemmer bedre overens med dette bildet av ”den moderne mann”, enn for eksempel Borgemesteren, fordi han mestrer både på hjemmebane og profesjonelt. På den andre side, mangler en kvinnelig ledsager, og kanskje barn, i dette bildet dersom det skulle vært ”en perfekt, moderne kjernefamilie”.

Hvis man kort skal oppsummere hvem som er mest dominerende i forhold til en balansert konstruksjon av kjønn, skiller denne episoden seg fra de andre i oppgaven, ved at det er de kvinnelige aktørene som tar mest plass i fjernsynsruta. Det er kvinnerollene som driver handlingen framover. Mennenes rolle i denne episoden fremstår som ”hjelpere”, deres roller er underordnet. Det er de kvinnelige aktørene vi som seere oppfatter at ”det handler om”. Slik sett kan mennene i disse utsnittene passe i Faircloughs stige av tilsynekomst i trinn tre, som ”de som bare er tilstede”. De har markert lavere betydning enn de som er i forgrunnen, superheltinnene og en framstilling av femme fatal.

C) Hvordan konstrueres kjønn i dialogen i *Powerpuff jentene*?

Måten borgemesteren forholder seg til jentene på, for eksempel i dialogen, mener jeg er et godt eksempel på hvordan superheltinnene degraderes til småjenter. Selv om jentene er helter som byen er totalt avhengig av, kaller borgemesteren jentene ”små hjerteknusere” i utsnitt 2. Gutter i deres posisjoner ville trolig ikke blitt kalt dette. Dette kan være et eksempel på brudd på forventningene til den tradisjonelle konstruksjonen av superhelter. Det er grunn til å tro at heller ingen voksne superhelter ville blitt omtalt slik.

Det er også i hovedsak gjennom dialogen, at rettighetskampen og likestillingsperspektivene, med andre ord den konkrete tematiseringen av kjønnete betydninger, kommer fram i programmet. Femme Fatale bruker sine rettigheter som kvinne, og kvinnekampen som argument for sine kriminelle handlinger. Det er ikke ofte referanser til likestillingskampen blir så omhandlet i fjernsynsprogrammer rettet mot barn. En kan stille spørsmål om hvor mye førskolebarn får med seg av denne tematikken. Ut fra erfaringsbakgrunn og referanserammer vil jeg anta at de lettere kan relatere seg til kjønnsforskjellene som ble tematisert i *Knøttene*, fordi de, som nevnt i kapittel 3, er opptatt av å definere seg selv ved å ta avstand til det annet kjønn. Her er kjønnene tydeligere, binærte og konstruerte, mens i *Power puffjentene* er det mer utydelige kjønnete konstruksjoner i forhold til tradisjonelle kjønnsroller.

Det som slår meg med Femme Fatales konstruksjon, er om barn virkelig forstår hennes egentlige motiver, og dermed hva historien ”egentlig” handler om. For eksempel er kvinnesymbolene hun kler seg med overtydelige for en voksen, men det undrer meg om barna har erfaringsgrunnlag nok til å avkode denne betydningen. Videre vil jeg hevde hun kommuniserer på et rimelig høyt og komplisert nivå. Jeg er usikker på hvor mye et førskolebarn får med seg av hennes argumenter i forhold til likestillingskampen. Jeg tror at mye av dialogen går ”over hodet” på barna, og at de dermed mister mange av poengene i forhold til voksne. En kan derfor stille spørsmål ved om dette er momenter som er lagt inn for å underholde den voksne seer. Forstår barn at kvinnelige superhelter kun er motspillere for sine mannlige helter slik Femme Fatal uttrykker det i utsnitt 5? Det kan hende programskaperne har lagt inn slike meldinger for å holde på en voksen seer. Dersom voksne sitter foran fjernsynet sammen med sine barn, legges kanskje poenger inn i historien for å gjøre programmet interessant også for den voksne seer. På den måten holder en på alle seerne i stedet for at for eksempel den voksne bestemmer at det skal skiftes kanal fordi det er kjedelig. Dersom dette er tilfelle, vil kanalen, selv om den har barn som hovedmålgruppe, kunne miste seere.

Jeg har ovenfor lagt fram funnene etter å ha næranalysert utsnitt fra episodene ”Det var en kort sommer Baltus Brun” og ”Likeverdige kamp” fra Cartoon Network etter samme analytiske regelsett som i forrige kapittel. Konstruksjonene det er verdt å framheve fra disse utsnittene, er de som skiller seg tydelig ut fra et tradisjonelt kjønnsrolleperspektiv, som Pernille og Professoren. Selv om karakterene er animerte, vil jeg hevde konstruksjonene fra utsnittene ovenfor ikke er like konvensjonelle og mer tvetydige enn de fra utsnittene i Barnas Supershow. Dette vil bli tatt opp nærmere og diskutert i den siste delen av oppgaven.

Del III: FUNN OG KONKLUSJONER

Kapittel 7. Diskusjon av funnene, teori og nye perspektiver

Jeg har i de to forrige kapitlene kartlagt og analysert konstruksjon av kjønn i utvalgte utsnitt i programmene *Barnas Supershow* i NRK og *Knøttene* og *Powerpuff jentene* i Cartoon Networks programtilbud til førskolebarn. I dette kapitlet vil jeg se tilbake på analytiske funn i lys av de teoretiske perspektiver framlagt først i oppgaven, samt trekke inn nye perspektiver som analysen har generert.

Som jeg har redegjort for i kapittel 2, har debatten om barn og medier endret seg fra å være forbundet med offentlig engstelse og moralsk panikk (Aasebø og Melhuus 2005, Drotner 1990, 1999, Erstad 2005, Frønes 2003, Tingstad 2006, Werner 1994). Tidlig på 1990-tallet tok man til ordet for å se kritisk på den tradisjonelle ensidige oppfatningen hvor førskolebarn ble betraktet som maktesløse ofre for fjernsynets virkninger. Dette synet hindrer blant annet anerkjennelse av hvordan barn skaper mening og glede ut fra det de ser på fjernsyn (Buckingham 1993). Dersom en vinkling preget av engstelse overføres til å gjelde denne oppgaven, kan man kanskje hevde at en bekymring for hvordan kjønn konstrueres i fjernsyn for barn, var tanker som utløste min lyst til å undersøke dette nærmere. Slik sett føyer mine forskningsspørsmål seg inn i rekken av prosjekter utløst av bekymring for ”hvordan det skal gå” med de yngste blant oss. Det er likevel på sin plass å understreke at selv om bekymring kanskje har utløst forskningsspørsmålene og reflektering rundt disse, innebærer ikke bekymringen at mediene representerer noe ensidig negativt i barns liv. Norge kalles på mange måter et ”Likestillingsland”, vi tenker ofte at vi er langt ”framme” i likestilling. Spørsmålet er i hvilken grad er dette tilfelle, og på hvilken måte gjelder dette førskolebarn som gruppe? Et ønske om å skape et mer nyansert bilde av hva som presenteres dagens unge, og spesielt de yngste, og hvilke kjønnsperspektiver som *faktisk* presenteres, har vært årsak til min nyskjerrighet. Å studere ”virkeligheten”, som den blir framstilt i enkelte utsnitt i fjernsynet, kan avdekke noen tendenser på hvordan vi oppfatter for eksempel ulike grupper i Norge. Å inkludere førskolebarnet i dette bildet, vil jeg påstå har vært en større drivkraft for å gjennomføre prosjektet, enn mediepanikk.

Jeg har til nå i oppgaven forsøkt å gjøre rede for ulike valg jeg har foretatt, og påfølgende tolkningsprosesser (Holme og Solvang 1993:74). Jeg har tolket deler av en tekst ut fra teksten som helhet, noe vi kjenner igjen fra den hermeneutiske sirkel i metodekapittelet. Nedenfor vil

jeg slutte den hermeneutiske sirkel ved å ta et skritt tilbake og prøve å se mer helhetlig på funnene, samt mine nye oppdagelser og erkjennelser. Jeg vil redegjøre for hvordan man kan se min utvidede tekst i en nytt lys, (jamfør Bergsröm og Borèus 2000 i kapittel 4). Jeg vil starte med å oppsummere de kjønnede konstruksjoner og betydninger ved å sette de to kanalenes konstruksjoner opp mot hverandre. Det neste trekk blir å løfte blikket, å se i hvilken grad kanalenes bakenforliggende rammer, har følger for hva som presenteres på skjermen. En bakenforliggende ramme kan for eksempel være at de to kanalene har ulike finansieringsformer.

Ved å se tilbake på årsakene til *hvorfor* det kan være verdifullt å løfte fram akkurat kjønnsperspektivet i samfunnsgrupper som førskolebarna, og se disse i lys av perspektivene analysene har generert, vil jeg fokusere på dette avslutningsvis: Medienes rolle i barns identitetsskaping, synliggjøring av kjønnede maktstrukturer, tanker om på hvilken måte barndom skiller seg ut i dag i forhold til før, og til slutt hvordan samfunnet forholder seg til dette. Underveis i forskningsprosessen har det naturlig nok dukket opp mange spørsmål omkring temaet og problemstillingene. Noen av disse vil jeg legge fram avslutningsvis i kapitlet.

Kjønnede konstruksjoner og kjønnede betydninger i fjernsynstilbudet til barn

Som nevnt i forrige avsnitt, vil jeg først nøste opp noen samlende tråder fra de undersøkte programmene i forhold til problemstillingen.

Jeg har i kapittel 4 og 5 lagt fram utsnitt og innholdsanalyser av kjønnskonstruksjonene i programserier fra NRK og Cartoon Network. Jeg vil nedenfor presentere likheter og ulikheter i kjønnskonstruksjonene i programmene

Dersom man ser det undersøkte tilbudet til NRK, episodene om kvinner i morsrollen og om motorer i programserien Barnas Supershow under ett, kan et fellestrekk hevdes å være at begge programmene ikke *direkte* tematiserer kjønn. Programmene dreier seg om temaer som vi *forbinder* med kjønn. Tydeligst kan vi hevde dette gjelder programmet om kvinner i morsrollen, hvor det er uunngåelig å ikke assosiere dette tema med kjønnnet kvinne. Om vi assosierer ”mamma” med egenskaper som kan knyttes til det tradisjonelle eller ikke, er av underliggende betydning i denne sammenheng. Det som må framheves, er at en kan anta at når seeren oppfatter at programmet skal handle om ”mammaer”, kan man i høyeste grad anta at den kjønnete betydning at dette programmet skal handle om kvinner og mest sannsynlig om

noen egenskaper som er knyttet til denne rollen. Dermed kan man hevde at dette programmets kjønnede betydninger tydeligst kommer fram ved at tematiseringen er dominert av ”kvinnen”. I innholdsanalysen fikk vi bekreftet dette ved at jeg hevdet at kvinnetypene som konstrueres var i samsvar med tradisjonelle kvinneroller. Konstruksjonen av det å være mor bekreftet i hovedsak tradisjonelle kjønnsrollemønstre.

Det samme gjelder episoden ”motor”, om enn kanskje ikke så tydelig. Når temaet ”motor” blir presentert vil jeg hevde det er mer sannsynlig å anta at de fleste av oss vil assosiere dette med det maskuline enn med det feminine. Temaet ”motor” fremmer hos de fleste av oss en forventning eller assosiasjon om at dette omhandler noe ”for gutta”, og ikke for jentene, som programmet om mødre trolig gjør. Ikke bare blir guttene plassert i fremste rekke, men også som de ”handlende”, og de som er på ”hjemmebane”, når det gjelder motorer og verksteder. Like mye blir jentene presentert som at de *ikke* er mestrende på samme måte. De har roller som støtter opp om det det ”egentlig” handler om, nemlig motorene som arena for guttene. Selv om programskaperne kanskje har prøvd å konstruere kjønne nøytralt, for eksempel ved at alle programlederne har på seg lik uniformering, som mekanikere, kan de kjønnede betydningene som avsløres, peke på at de ikke lykkes. Dette kunne vært en utmerket anledning til å vise jenter i handlingsmønstre ”forbeholdt” gutter, og tilsynelatende blir de konstruert i ”denne ånden”. Når vi i midlertidig konkret ser hva programlederne foretar seg, ser vi at det faktisk er guttene som er de aktive og utøver mekanikerrollen, og dermed dominerer en arena hvor jentene kunne blitt gitt rom som likeverdige. Felles for begge programmene er altså at dersom man legger til grunn at visse egenskaper ”følger med” hvert av kjønne, er den kjønnede betydningen i de to programmene ganske klar.

Som jeg viste i det undersøkte materialet fra Cartoon Network, foregikk tematisering av kjønn på en mer eksplisitt måte. Her får vi ikke forventninger eller assosiasjoner til medfølgende egenskaper fordi tematiseringen i seg selv *handler om* det å være jente eller gutt. Dette vil jeg hevde gjelder både episoden om Knøttene og Powerpuff jentene. I episoden om Knøttene er det en uttalt kamp mellom jentene og guttene som utgjør historiens tematikk. Powerpuff jentenes kamp handler også uttalt om hva det vil si å være jente eller kvinne (og dermed også mann). Det handler om å være enten jente eller gutt, kanalen presenterer en tydelig dualisme i konstruksjonen av kjønn hos de sentrale aktørene. I begge historiene fører denne eksplisitte tematiseringen, og utføringen av kjønn, til at kjønn posisjonerer seg fra hverandre. Disse binære og ekskluderende egenskapene kjenner vi igjen fra kapittel 2. Denne tydelige motsettede konstruksjonen kan forsterke en polarisering av egenskaper tilknyttet det å være

gutt eller jente. De kjønnede betydningene kommer altså fram fordi de blir *uttalte*, i motsetning til den kjønnede tematiseringen i utsnittene fra Barnas Supershow.

En siste likhet i konstruksjonene er visuell konstruksjon, hvor jeg ut fra det innsamlede materialet vil hevde at begge kanalene er relativt tradisjonelle i hvordan de ”kler på” de sentrale aktørene. Det er liten tvil i konstruksjonen av utseende at disse kan plasseres i tydelige jente- eller guttebasen. Dette leder fram til en siste forskjell jeg vil legge fram, nemlig at materialet fra Cartoon Network konstruerer den mest radikale framstillingen, som kan tolkes som en ”skeiv” tendens, med framstillingen av Professoren og Pernille.

Konstruksjon av kjønn og kanalenes finansieringsform

Analysene ovenfor viser at å dra inn et nytt moment som belyser finansieringsform fremmer nye perspektiver. Ved å nå ha redegjort for perspektiver som belyser problemstillingene, er det i neste omgang naturlig å se på de mer bakenforliggende rammer for kanalene. Til nå i oppgaven er det ikke blitt belyst at NRK som allmennkringkaster, og Cartoon Network som kommersiell kanal, har både likheter og forskjeller i det framlagte materialet i konstruksjoner av kjønn. Spørsmålet blir da om de ulike rammene, som for eksempel finansieringsform, kan prege de kjønnede betydningene? En allmennkringkaster¹¹ forventes å fylle viktige samfunnsoppgaver knyttet til demokrati, kultur og identitet (Enli og Syvertsen m.fl. (red.) 2002:21). En av forskjellene mellom allmennkringkasteren og kommersielle kanaler er finansieringsform, enten gjennom lisens eller som reklamefinansiert (Syvertsen 1997). For reklamefinansierte kanaler representerer publikumsoppslutningen en nødvendighet for å trekke inn reklameinntekter: ”Men i konkurransesituasjonen blir også publikumsoppslutningen viktig for lisensfinansierte kanaler, selv om de, i prinsippet, får sine bevilgninger uten hensyn til hvor populære programmene deres er” (Syvertsen 1997:16). Dette peker på at NRK har en større frihet i programskaping fordi de ikke i like høy grad er avhengig av å holde seertallene oppe av inntekstmessige hensyn.

Cartoon Networks amerikanske utspring (vedlegg 2f), kan være med på å underbygge antagelser om at den er en del av den amerikanske kulturen og dermed har det amerikanske publikum som sin hovedmålgruppe og primærpublikum. Videre er de som en kommersiell

¹¹ Begrepet allmennkringkaster knyttes til det britiske begrepet ”public service”. Koblingen mellom privilegier og samfunnsoppgaver er et hovedkjennetegn på en allmennkringkaster. En av rollene til NRK som allmennkringkaster har blant annet vært som nasjonal kulturbærer (Syvertsen 1997).

kanal¹², som sagt avhengig av reklameinntekter. Som vi har sett i kapittel 5, kan animasjonsfilmer lett tilpasses andre lands publikum fordi språk lett kan dubbles, og dermed blir de inntektbringende selv om de kan være dyre å skape (von Feilitzen 2004:18). Fordi språkbarrierer overskrides på denne måten, blir flere publikumsgrupper og dermed et potensielt marked lettere å nå. Dette kan igjen føre til at potensielle annonsører finner kanalen mer attraktiv. Innholdet forandres likevel ikke, selv om språket må oversettes. Det er derfor grunn til å anta at innholdet i denne kanalen er tilpasset et amerikansk publikum i større grad enn et norsk. Et eksempel på dette er fra Knøttene, hvor barna er på ”camp”. Det er ikke sikkert norske førskolebarn vet hva dette er, og de mister dermed noe av premisene for hvorfor barna i programmet handler som de gjør. Et annet spørsmål i denne sammenheng kan være om det amerikanske marked tillater en større grad av den kvinnelige blikkfangfunksjonen¹³ også i barneprogrammer, enn det norske. Av et såpass lite datautvalg er det vanskelig å si om dette speiler seg i de utvalgte programmene. En kan likevel spørre seg om Femme Fatales konstruksjon, hennes funksjon som blikkfang, ville bli tillatt like tydelig i barneprogram i NRKs tilbud.

På den andre siden kan det kanskje se ut som den klassiske femme fatal har en del egenskaper, som selvstendighet og styrke, som tidligere har vært forbundet med den tradisjonelle mansrollen. Femme Fatal er konstruert som en kvinnelig stereotyp som truer mannens ”revir” og dermed får en ond karakter. Likevel kan det hevdes at disse egenskapene i dag er sterkere integrert i kvinnerollen. Dette kan peke på en forandring i konstruksjonen av kjønn i fjernsynet, sammenliknet med de tradisjonelle kjønnsrollene. Et annet eksempel på dette er professorens konstruksjon som også går på tvers av de tradisjonelle kjønnsrollebåsene ved at han vasker opp i rosa forkle. Begge disse konstruksjonene innehar elementer som underbygger at dagens måte å være kvinne eller mann på ikke nødvendigvis er så binære, eller innehar så ekskluderende egenskaper, som referert til i kapitel 3. Båsene er kanskje blitt romsligere enn hva mesteparten av mine analysefunn tilsier? Kan dette også være for å gjøre

¹² Disse kanalene er avhengige av tiltrekke seg flest mulig seere for å få størst mulig reklameinntekter. I Norge er det etter norsk lov ikke tillatt å sende reklame knyttet til barneprogrammer og rettet mot barn. Følgelig blir det vanskelig å finansiere et omfattende programtilbud for barn i kommersielle kanaler i konkurranse med programmer som når en større målgruppe (Hake 1998:18). For å holde på voksne seere som en kan annonsere mot, kan de kommersielle kanalene derfor legge inn sekvenser eller poenger rettet mot den voksne seer, og dermed utvide sitt publikum til en mer kommersiell ”anvendelig” målgruppe.

¹³ At kvinnelige programledere eller sentrale aktører i snitt er unge og pene og at dette er avgjørende for den visuelle iscenesettelsen på fjernsyn refereres til som blikkfangfunksjonen. Kroppsholdninger, kostyme, makeup, og kommunikasjonsmåter blir stort sett regissert på konforme feminine måter og i følge Mühleisen virker den feminine blikkfangfunksjonen som et nærmest ugjennomtrengelig kulturelt pålegg for unge kvinner i fjernsynet (Mühleisen 2006:153 -154).

programmet mer attraktivt for flere grupper av publikum? Eller er ikke disse konstruksjonene plassert i "fremste rekke" blant de sentrale aktørene i redsel for å skremme vekk de som kan finne dette problematisk? Unntaket her er Femme Fatal, men hun er allerede en skurk, og derfor kanskje lettere å akseptere. Eller skapes disse "nye" konstruksjonene for å øke underholdningsverdien, med sin annerledeshet? En kan av dette undre seg over om det er de kommersielle kanalene eller allmennkanalene som har anledning til å utfordre de tradisjonelle måtene vi oppfatter kjønn på. Eller er det slik at de begge gjør det på hvert sitt vis?

Av mitt framlagte materiale kan det se ut som at Cartoon Network utfordrer trange båser med konstruksjonene av Femme Fatal, professoren og kanskje Pernille med sin lite feminine konstruksjon, sammenliknet med et tradisjonelt bilde av en pike. Barnas Supershows programledere kan tydeligere knyttes opp til tradisjonelle konstruksjoner. Selv om ikke analyse spørsmålene etterspør dette direkte, er oppløsningen av de trange båsene et perspektiv som krever litt plass, fordi mer tydelige, eksplisitte, konstruksjoner "på tvers" av de tradisjonelle er så tydelig utelatt i mine funn, særlig blant de sentrale karakterene. Dette vil kunne få konsekvenser for de som ikke identifiserer seg med dem som er tradisjonelt konstruert i kjente, tydelige kategorier. Selv om de yngste er opptatt av å definere seg i klare kjønnsbåser, vil dette gi positive signaler til de som senere identifiserer seg med egenskaper som er mindre begrensende. Videre gir det signaler til de som *ikke* gjør det i samme grad, at disse også har krav på plass i fjernsynstilbudet. En kan derfor spørre seg om de sentrale aktørene i Cartoon Network, for eksempel Powerpuff jentene eller Baltus Brun, kunne vært konstruert med "skeivt" tilsnitt? Sannsynligvis ikke, kanskje i frykt for å kunne "skremme vekk" publikum, kanskje særlig (det konservative?) amerikanske. NRK, derimot *har* presentert "skeive" konstruksjoner for barn, riktignok i form av dukker. I et program for barn kysset to Barbie -dukker hverandre (vedlegg 1t). Om dette er et engangstilfelle, eller et signal at om allmennkringkasteren er i ferd med å ta inn over seg at "the public" består av et mangfold av identiteter, og at dette også må speiles i tilbudet til de yngste, er vanskelig å fastslå sikkert. Mine funn fra de utvalgte programmene støtter ikke dette, de sentrale aktørene er her konstruert i klarere kjønnsbåser enn de som presenteres i Cartoon Network.

Det finnes altså enkelte tilfeller av "nye" konstruksjoner av kjønn i programtilbudet til barn, eller konstruksjoner som, alt etter øyet som ser, *kan* tolkes som "skeiv". Likevel er det grunn til å anta at det er de tydelige, etablerte konstruksjonene som er de dominerende. Det er derfor interessant å ta et skråblikk mot de konstruksjonene vi finner i programtilbudet rettet mot voksne. Er forekomsten av for eksempel "skjeive" konstruksjoner like sjeldne der?

Den tidligere introduserte Wenche Mühleisen har undersøkt konstruksjoner, eller iscenesettelser i programmer rettet mot voksne (Mühleisen 2005, 2006). Hun mener at vi i dag er vitne til en kulturell oppvurdering av ”skeive” iscenesettelser (Mühleisen 2003:20, Mühleisen 2006:154). I mediene i dag finner vi iscenesettelser av kjønn og seksuell tve- eller flertydighet, ukonvensjonelle iscenesettelser, crossdressing, tegn på homoerotisk begjær og transkjønnede kulturelle koder. Eksempler på dette er parodien på den feminiserte homoseksuelle i Borettslaget (NRK, 2002), Otto Jespersens crossdressing og parodi av en karrierekvinne (NRK, 2000) og Homsepatruljen (TV3, 2005) som lærer heteroseksuelle menn å iscenesette trendy maskulinitet (Mühleisen 2006:155). Som vi ser er alle disse eksemplene i programtilbudet til voksne. Mühleisen hevder denne framturen av ”skeive” iscenesettelse skjer samtidig med økende stereotyp seksualisering. Denne konforme seksualiseringen kan leses som en motreaksjon mot den samtidige destabiliseringen av tradisjonelle kjønnsbetydninger som finner sted (Mühleisen 2006:155). Dersom en sammenlikner mine utsnitt mot dette, er det altså betydelig større romslighet i konstruksjonene i programtilbudet til voksne enn til barn. Årsakene til dette er det ikke plass til å spekulere i her, men i hvilken grad de yngste kognitivt oppfatter at de blir presentert ”skeive” konstruksjoner skulle vært interessant å ha gjort en brukerundersøkelse på.

Selv ved å trekke inn disse nye perspektivene, kan man stille spørsmål om i hvilken grad finansieringsform får innvirkning på konstruksjon. Man kunne anta at de kommersielle kanalene konstruerer ”spiselige”, lite kontroversielle aktører for å favne om et størst mulig publikum, og dermed en større markedsgruppe, mens allmennkanalen ”har råd” til å eksperimentere med utradisjonelle og mer kontroversielle konstruksjoner da de ikke risikerer tapt inntekt i like høy grad. Funnene fra utsnittene støtter ikke opp om dette, tvert i mot, det er i utsnittene fra Cartoon Network vi finner konstruksjoner vi kan tolke som ”skeive”, mens utsnittene fra NRK holder seg til ”trygge” konvensjonelle rollestrukturer som ut fra min analyse ikke er spesielt utfordrende.

Hvorfor er det viktig å belyse kjønnete betydninger i fjernsynstilbudet til førskolebarn? I prosessen med å kartlegge, presentere og sammenlikne de kjønnete betydningene i program rettet mot barn, har jeg oppdaget flere argumenter som taler for betydningen av slike medievitenskapelige undersøkelser av barnekulturen. Jeg vil legge fram tre av disse nedenfor.

Medienes rolle i identitetsskaping

Det hevdes som sagt fra flere hold at mediene har stor innflytelse på vår kjønns sosialisering (Frønes 2003, Hake 2006, Jacobson 2005, Mühleisen 2005, Tingstad 1995, 2006, Werner 1994). I teoridelen la jeg stor vekt på å gjøre rede for (kjønnede) identitetsutviklingsprosesser og mediens rolle her. Etter å ha framlagt ulike konstruksjoner av sentrale aktører på fjernsynsskjermen og deres ulike måter å utføre kjønn på, ser jeg det som naturlig i forlengelsen av dette å stille spørsmål om hvem av disse seerne identifiserer seg med? Og *i hvilken grad* gjør de det i det hele tatt?

I teoridelen pekte jeg på at selv om det kan diskuteres i hvilken grad mediene former vår identitet, er det slått fast at mediene er tilstede i sosialiseringprosesser og identitetsutvikling. ”Ønsket om å være lik eller å etterligne en mediemodell, kan skape retningslinjer for å prøve ut ny atferd og nye roller”(Fiscer og Lazerson (1984) i Hake 1998:122). Diskusjonen om hvem som har størst påvirkningskraft i et førskolebarns personlighetsutvikling, har generelt sett landet på de som omgir barnet i hverdagen. Dette kan være foreldre, søsken, venner, voksne i barnehagen og andre trygge personer i de nære omgivelser. Som vi har sett, spiller fjernsynet også en stor rolle i førskolebarnets hverdag, og det er derfor naturlig å anta at mediene også fungerer som en sosialiseringsaktør (Buckingham 2000, Drotner 1999 Evenshaug og Hallen 2000, Hake 1998, Livingstone 2002, Werner 1994, Aasebø og Melhuus 2005). Personlighetsutvikling forutsetter en sosialisering som skjer i et samspill både på et makro- og mikronivå (jamfør kapittel 2). Dette gjelder også vår kjønnede identitet. I tillegg til å være en arena hvor man kan leke med ulike konvensjoner, slik vi har sett både i NRKs og Cartoon Networks programtilbud, kan også fjernsynet tilby ”nye” konstruksjoner av kjønn hvor man kombinerer egenskaper som tidligere var ”forbeholdt” ett av kjønnene. Selv om vi har sett at barn definerer sitt kjønn ved å stadfeste hva man *ikke* er, er presentasjonen av denne ”bufféen av identiteter” viktig, nettopp fordi den er en kilde til et bredt utvalg å definere seg *bort* fra. Virkningen av dette kan være at det likevel, om enn kanskje på et senere tidspunkt i livet, blir rom for mange måter å definere seg på, i motsetning til bare en ”rett” og en ”gal” måte.

Bildene våre av kjønnsroller dannes, som tidligere påpekt, tidlig i livet. Det kan fra det overnevnte ikke understrekes nok, hvor viktig det er med bevissthet på hva som ”serveres” i programtilbudet til de yngste, da vi vet at denne perioden er grunnleggende for barnets tenkning og personlighetsutvikling, (jamfør kapittel 2). Dessuten blir vi ofte mer selektive og fastlåste jo eldre vi blir, som diskutert i kapittel 2. Selv om førskolebarn er opptatt av å

definere seg selv i klare kategorier, er det viktig å formidle at det er ok å ikke kunne plasseres i konvensjonelle kategorier, i tillegg til å gi aksept for nye handlingsmønstre.

Videre kan en stille spørsmål om hvem som har størst påvirkningskraft på seeren, animerte eller ”virkelige” aktører? Programmene fra det norskproduserte Barnas Supershow representerer i denne konteksten en fotografert ”virkelighet” hvor de sentrale aktørene er ”ekte” mennesker. Utsnittene fra Barnas Supershow representerer dermed en annen kultur enn de fra Cartoon Network, som er produsert i USA og hvor de sentrale aktørene er animerte. Vi vet at barn fra 5 års- alderen kan skjelve at animasjon, som i tegnefilm, er ”på likvis” til forskjell fra virkelige personer på skjermen, som nevnt i avsnittet om animasjon i kapittel 5. Imitasjonsteorier sier at barn lærer atferd gjennom å imitere virkelige personer og filmede situasjoner (Østbye 1999b:150). Forskning på PC-spill og vold (Kaare 2004) viser at påvirkningspotensialet til film, TV, og video kan være mye større enn for PC-spill. Dette fordi film er fotografert virkelighet, og har handling og helter de unge kan identifisere seg med. I forhold til ulike påvirkningspotensialer til dataspill og film er graden av skillet mellom fantasi og virkelighet et viktig argument (Kaare 2004:83). Animasjon blir altså lettere avkodet og oppfattet som ikke virkelige i forhold til levende barn. Slik sett kan man tenke seg at man identifiserer seg lettest med ”virkelige” aktører. Videre kan man da hevde at når levende *barn* blir presentert som de mest sentrale aktørene, vil sannsynligheten for identifisering øke enda mer. Grunnen til dette er at det er lettest å sette seg inn i verdenen til den som likner en selv, som i dette tilfellet de nederst i generasjonshierarkiet. ”Barn som programledere tilfredsstiller behovet for karakterer og personer som gir gjenkjenning” (Hake 1998:102). Visse modeller tiltrekker seg de unges oppmerksomhet, og fungerer bedre enn andre som atferdsbilder fordi barn kjenner seg igjen i personen, eller opplever likhet med ham eller henne. Ønsket om å være lik eller å etterlikne en mediemodell, kan skape retningslinjer for å prøve ut ny atferd og nye roller (Fisher og Lazerson (1984) i Hake 1998:122). Slik sett kan man hevde at Barnas Supershow trolig når flest seere fordi de har barn i de sentrale rollene. Forskningsresultater (Wartella 1994) viser at det som ønskes av programmene, er det som gleder barn og gjør at programmene har appell. Barn liker dermed komedie. Gjentakelse er nøkkel til både å undervise og underholde barn. Barn ”ser opp”, de vil se sine *eldre* jevnaldrende og ser ikke bakover (Wartella 1994).

På den andre siden, dersom ikke temaer og framstillinger som produsentene mener vil engasjere, slår til, vil ingen ”budskap” nå fram. Oppmerksomhet og engasjement, og forhåndsinnstilling spiller også inn: ”allerede hos små barn ser vi at hvis innholdet ikke

interessere, vendes oppmerksomheten mot noe annet” (Werner 1994:26). Dersom de animerte karakterene fra Cartoon Network fascinerer og dermed ”fanger” seerne i stor grad, vil disse kjønnete betydningene i stor grad kunne gjøre inntrykk i identifikasjonsprosessene til seeren. Det er også forskjell mellom engangspåvirkning og gjentatt påvirkning over tid.

Virkningene av medieinnholdet varierer altså både etter egenskaper ved innholdet og egenskaper ved seerne: ”Generelt er virkningen sterkere når programmene har stor likhet med seerens egne omgivelser, og når handlingene på skjermen er av type som er mulig å forestille seg i seerens egne tilbøyeligheter til atferd” (Werner 1994:101). Avslutningsvis kan en derfor anta at ”ekte” skuespillere og aktører i fotografert virkelighet i så nær alder som mulig (men ikke under), øker sjansen for imitasjon av det en ser på fjernsyn også når det gjelder kjønn. Ut fra dette resonnementet vil altså Barnas Supershow med ”virkelige” barn engasjere mer og dermed ha større mulighet for imitasjonsprosesser enn animerte programmer. Videre kan dette gi mulighet til utprøving av erfaringer på tvers av det konvensjonelle. Men dersom barnet ikke engasjerer seg i programmet, kan man legge til rette for så mange imitasjonsprosesser man bare vil, til ingen nytte.

Synliggjøring av maktstrukturer

Ved å næranalysere utsnittene har altså underliggende meninger kommet til syne. Dermed har vi sett at samfunnsstrukturelle meninger også kan avdekkes i tekster for barn, når de analyseres i et utvidet tekstbegrep. Å studere narrativer for barn i dagens samfunn kan peke på kulturelle strukturer som avslører underliggende meninger i samfunnet. Et ganske utbredt syn blant forskere, er at mediene i stor grad bidrar til å holde fast ved etablerte strukturer i samfunnet og de synspunktene og verdiene som dominerer i samfunnet (Østbye 1999:152). Noen mener at for eksempel Disneys eventyr og historier er bærere av slike underliggende meninger, som patriarkalske maktstrukturer som avsløres ved næranalyser (Hastings 1993). Å avsløre disse underliggende meningene i for eksempel barnefilmer, burde være av interesse for oss, fordi det kan reflektere produsentenes verdensbilde trengte igjennom (Hastings 1993). ”Samtidig kan en si at TV er en del av det ”usynlige hverdagslivet” som tas for gitt” (Tingstad 1995:10). En kan derfor argumentere for at tekster for barn kan være avgjørende i førskolebarns oppfattelse av verden og skaping av eget selvbilde:

“Cultural formations, such as the metanarratives of our society play a role in either sustaining or challenging the existing binary gender hierarchy. Children’s literature can make a significant contribution to whether or not child readers understand the patriarchal social order and oppositional gendered social relations to be immutable “ (Pennel i Stephens 2002:55).

Hvordan man presenterer disse samfunnsmessige strukturene, og hvordan vi tar de opp i oss, er blant annet drøftet av Giddens referert i mitt kapittel 2. Han hevder at våre individuelle handlinger påvirkes av samfunnskrefter og at repeteringen av disse handlingsmønstrene reproducerer handlingsstrukturen. Med andre ord kan man si at tekster slik som fjernsynsprogrammer, kan være med på å reproducere og konservere uheldige eller trange kjønnsrollemønstre. Dette peker mot at vi også i programmer rettet mot barn kan finne dette. Hvis maktrelasjonene tekstene formidler og overfører til barnet, reproducerer strukturer som fordeler makt urettferdig, bør disse bli kartlagt og diskutert for å øke bevisstheten rundt disse strukturene.

Hvilken barndom har vi i dagens Norge

I starten av oppgaven ble det framhevet at man har sett på førskolebarnet og barndommen på forskjellig vis opp igjennom tidene. I medievitenskapen fokuserer vi på hvilken betydning mediene har for det å vokse opp i dag. I en medievitenskapelig ramme kan vi dermed si noe om hvordan samfunnet ser på barnet. En oppgave som denne kan dermed fange opp noe av det som kjennetegner barndommen i dag, for eksempel at den er så medierik. Selvfølgelig er en oppgave i dette størrelsesformat ikke nok til definere hva som kjennetegner barndommen for førskolebarn som vokser opp i dag, men jeg vil likevel forsøke å tegne opp noen tanker om dagens barndom.

Først og fremst kan det slås fast at barn i dag blir sett på som aktive aktører, også i mediene. I forhold til Barnas Supershow, kan en spørre seg i hvilken grad barna har reell innflytelse på utviklingen av programserien, eller som Tingstad (2006) sier: ”Brukes de som statister i et voksenregissert prosjekt som befester bestemte ideer om barndom?” (2006:26).

I feltobservasjonene fra innspillingen framkom det at barna som er programledere i starten innspillingen av programserien, var med på temadordling om hva programmene skulle handle om, men at det var lite vellykket. I virkeligheten er det dermed de voksne som bestemmer. Likevel er budskapet om at barn er kompetente vesener og blir ofte urettferdig behandlet av voksne klare. Dersom barna virkelig skulle styre alt selv, kan man se for seg et kaos uten like, rett og slett fordi barn ikke har ervervet den kompetansen som er nødvendig for å skape og

lage et fjernsynsprogram. Når det gjelder Knøttene og Powerpuff jentene, kan man til syvende og sist hevde at de barna som blir presenterte her, trygt kan kategoriseres som handlekraftige *human beings*. Dette bekrefter et bilde av barn i dag hvor man er gått bort fra å se dem som *human becomings*. I dette siste perspektivet betraktes barndommen som en forberedelsesfase eller en ventetid til den fasen som oppfattes som det egentlige livet, nemlig livet som voksen. I dag betraktes helst barn som til *human beings*, en oppfatning som i høyere grad respekterer det aktive, selvstendige og kompetente barnet (Olesen (2000) i Hake 2006, Qvortrup (1985) i Tingstad 2006:54):

"Det å betrakte barn og barndom som sosialt konstruerte betyr at vi har blitt langt mer opptatt av å studere barndom, barns sosiale relasjoner og barns kulturer ut fra hvordan de selv fremstår som aktivt deltagende personer. Barn betraktes som sosiale aktører [...]"
(Sagberg og Steinsholt (red.) 2003:11).

Av brukerundersøkelsene jeg viste til i kapittel 2, så vi at fjernsynet fortsatt har størst plass i hverdagen hos førskolebarn, selv om også førskolebarn blir mer og mer deltagende i det digitale univers. Mediebruken er også blitt mer privatisert. Dagens soveromskultur¹⁴ viser at barn og unge i motsetning til tidligere, tilbringer store deler av sin fritid hjemme og at de barna som har mye medieutstyr, oppholder seg i større grad på rommet sitt i selskap med skjermbaserte medier enn i familiens felles rom. Selv om ulike medier oppmuntrer til ulike sosiale praksiser, ser det ut som at dersom barn har eget fjernsyn på rommet, de ser på fjernsyn alene (Livingstone 2002). Ut fra et foreldreperspektiv blir dermed regulering av mediebruk og overvåking av medieinnhold vanskeligere.

Barn er også blitt mer kyndige teknologisk sett, og tilgangen på medier er altså en helt annen enn for kun få år tilbake. Dette vil få konsekvenser for den oppvoksende generasjon, men også for hvordan vi som voksne og pedagoger forholder oss til dette: "De erfaringer, barn og unge gjør i dag med mediene, har som nævnt langt større betydning for deres voksne liv, end det har vært tilfældet for tidligere generationer" (Drotner 1999:211). Vi må altså forholde oss til en generasjon som blir mer og mer *mediekompetente*, og erkjenne at deres kompetanse høyst sannsynligvis overgår vår egen. Det er vanskelig å spå om fremtiden, men det er blitt hevdet at globale medier vil bli fundamentale i framtidig dannelse (Drotner 2001). Dannelse handler her om ulike handlemåter i forhold til kunnskaper og verdier, i tillegg til spesielle

¹⁴ Begrepet bedroom culture ser blant annet barn og unges soverom som en arena hvor en konstruerer individuell identitet. Soverommets innhold og utseende kan gi underliggende meninger og statements gjennom (medierte) eiendeler og aktiviteter, og på samme måte si noe om hva en *ikke* er (Livingstone 2002:155).

typer kunnskaper. Dannelse handler derfor også om å mestre kompleksitet, dilemmaer, kontraster, konflikter, ambivalenser og individuelle valg. Råstoffet til barns dannelsesprosjekter leveres i stadig sterkere grad av mediene (Tingstad 2006). Derfor er det vanskelig og lite ønskelig å utelukke barns forhold til mediene, i en diskusjon om hva barndom er i dag.

Begrepet *media literacy* er unngåelig i denne sammenheng. Den tidligere nevnte mediepedagog Ola Erstad (2005) diskuterer ulike perspektiver av begrepet som ofte blir knyttet sammen med digital kompetanse¹⁵ og digitale medier. Uten å vie denne diskusjonen for stor plass, er den høyst relevant i denne sammenheng fordi begrepet også innebærer et fokus på de ferdighetene som trengs for å kunne vurdere mediens innhold *kritisk* på et mer generelt plan. Hvordan skole og pedagoger forholder seg til dette. En annen side er den faktiske bruk og praksis av medier utenfor skolen, og hva disse mediene betyr for barn og unge (Erstad 2005:124-125). I den tradisjonelle forståelsen av ”literacy” har det å kunne lese og skrive vært betraktet som en grunnleggende kompetanse, tillært av et visst skole- og utdanningssystem, uavhengig av kultur og kontekst (Erstad 2005:125). Begrepet *media literacy* innlemmer i tillegg hvordan vi ”leser”, tolker og vurderer ulike medietekster. Det handler om å innarbeide en forståelse av maktperspektiver knyttet til medieinstitusjoner og de manipulerings teknikker som brukes ved formidling av budskap gjennom medier og teknologi (Erstad 2005):

”Medieutviklingen innebærer nye representasjonsformer som vi må læres opp til å håndtere. Dels er dette noe barn og unge tilegner seg som en del av det å vokse opp i vår kultur, og dels er det elementer ved disse mediene og bruken av dem som krever opplæring” (Erstad 2005:128).

Ved å legge fram data på hva medieinnholdet til de yngste faktisk består av, peker funnene mot at opplæring i mediekompetanse bør starte på et tidligere stadium enn skolealder, som til nå kanskje har vært den allmenne oppfatning av hva som er passende oppstart på denne treningen. Dette innebærer at trening i *media literacy* ikke bare er skolens ansvar, barnehage og hjemmet må også inkluderes i denne debatten, da *media literacy* som vi har sett også bør angå de yngste. En oppgave som denne kan være med på å øke bevisstheten om at oppfordring til refleksjon og kompetanse omkring medier må tidlig ”inn”, og at dette også

¹⁵ ”Digital kompetanse er ferdigheter, kunnskaper og holdninger ved bruk av digitale medier for mestring i det lærende samfunn” (Erstad 2005:131).

gjelder innhold som omhandler kjønnsperspektiver. Dette gjelder ikke minst leverandørene av (det kjønnete) medieinnholdet.

I denne konteksten kan man derfor spørre seg om tilegning av media literacy også gjelder de yngste. At bearbeiding av medieinntrykk er innlemmet i Rammeplan for barnehager (Q-0917 B) er et signal på dette:

”Kunnskapseksplosjonen er en av de viktigste påvirkningsfaktorene for endring i samfunnet. Dersom barna skal kunne stå rustet til å påvirke sin framtid, trenger de åpenhet overfor nye impulser og nysgjerrighet til omgivelsene og framtiden. Samtidig er det en fare for at barn kan bli overstimulert i dagens data- og mediesamfunn. Barnehagen må også gi barn mulighet til å bearbeide inntrykk, fordypning og tid til refleksjon.” (Rammeplan for barnehagen Q-0917 B)

Selv om vi ser at også her blir konsekvenser av medieinntrykk preget av bekymring, er inkluderingen av medier i barns oppvekst, også innenfor et offentlig rom som barnehagen viktigst. Her blir barns mediebruk tatt på alvor, også når det gjelder de yngste innenfor ”en forpliktende ramme å arbeide etter i planlegging, gjennomføring og vurdering av barnehagens innhold,” (Rammeplan for barnehagen Q-0917 B) som rammeplanen er. Likevel er det påfallende hvor lite konkret rammeplanen er i forhold til barn og medier.

En annen relativt nyankommet komponent i førskolebarns oppvekst, er spesialiserte barnekanaler med et heldags programtilbud. Tidligere hadde man ingen *valg*, det var bare *ett* barne-TV. Dersom programmet barnet ser på ikke faller i smak, kan det lett ”zappe” til neste kanal med et mylder av tilbud for samme målgruppe. Hvilken rolle spiller dette tilbudet for det å vokse opp i dag, versus det tilbudet der allmennkringkasteren var eneste leverandør? Cartoon Network representerer en slik type kanal i denne oppgaven. Dermed er det relevant å stille spørsmålet ved i hvilken grad introduksjonen av disse kanalene kan være med på å endre barndommen av i dag sammenliknet med tidligere? Grunnet deregulering av medieindustrien har vi i dag ikke bare fått flere kanaler, men kommersielt finansierte kanaler (Tingstad 2006:99). Kommersialisering er prosesser som finner sted når tanker om lønnsomhet begynner å prege et område som før var preget av andre vurderinger (Bjørnebekk i Sand og Walle-Hansen (red.) 1992). Ved at barn av i dag har egne penger og innflytelse over hva familiens penger skal brukes til, øker også deres kjøpekraft og de ses nå på en ”ny” gruppe i forhold til å oppnå lønnsomhet:

”Større vekt på forbruk bidrar til at barn, slik som andre kjøpegrupper, får tilgang til produkter og markedsstrategier som var ukjente for bare

noen få år tilbake. Dette betyr at oppvekstbetingelsene endres og at barn i dag utvikler kompetanse på å være forbrukere i langt større grad enn hva som var tilfelle tidligere” (Tingstad 2006:90).

At førskolebarn nå blir sett på som en egen forbrukergruppe med et enormt potensiale, kan dermed hevdes å være et særegent og nytt trekk ved barndom i dag. Spin-off produkter fra de fleste programserier for barn er lett tilgjengelige i de fleste leketøysbutikken og har blitt en enorm industri. Hvilken sammenheng har så dette med kjønnskonstruksjoner i fjernsynsruta? En relevant tematisering i denne sammenheng er om dette får konsekvenser for kjønnskonstruksjonene førskolebarn i dag presenteres for?

Vesten i dag kan på mange måter kalles et forbrukersamfunn. Barns økende kjøpekraft gjør at det kommersielle markedet også henvender seg til denne gruppen som forbrukere. Forbruk er ladet med betydning og kan brukes som en sosial markør (Douglas og Isherwood 1971). Undersøkelser viser for eksempel i dag at leker er blitt statussymboler mer enn leketøy. Dermed er det du *har* også viktigere for barn enn det du *er*. Dette blir tolket som at barnas forbruk blir disse familienes sosiale og moralske ansikt utad. Å ikke være i stand til å gi barn det andre barn får, blir et signal om tap av verdighet og status. I dag har barn blitt interessante for markedskreftene, men som en høyst segmentert gruppe, delt opp i nisjer etter kjønn og alder. For eksempel har et konsept som Byggmester Bob¹⁶ gitt selv de aller minste TV- seerne egne nisjeprodukt som sengetøy, håndklær, shorts, gensere, T-skjorter, kopper, tallerkener, matbokser og blader. Dette viser at:

”Oppdelingen i alders- og kjønnsdelt nisjer er spesielt tydelig innenfor leketøys- og klesbransjen, der kjønnsstereotyper i rosa og blått i dag kan se ut til å ha fått en renessanse etter 1970- tallets vektlegging av mer kjønnsnøytrale leker og klær” (Tingstad 2006:95).

Og dermed er vi tilbake ved starten i oppgaven. Jeg har ved flere anledninger pekt på hvor viktig det er for de yngste å definere seg selv i klare kjønnsbåser, og at de oppfatter fargene rosa og blått som klare uttrykk for om man er jente eller gutt. Dette vet altså markedskreftene, og ved å promotere spin-off produkter tilrettelagt for de enkelte nisjene, er man nærmest garantert salg. På denne måten har nå også førskolebarna makt som forbrukere. Konsekvensen av dette er at tradisjonelle kjønnsrollemønstre dermed reproduseres. Dette er også med til å opprettholde kjønnsdikotomiske og konforme strukturer. Jentene forblir ”rosa” og guttene ”blå”. Poststrukturalistisk teori har i de seneste årene hatt stor betydning for synet på forbruk

¹⁶ Serien Byggmester Bob er en del av TV2 Junior, kanalens programtilbud til barn. Programserien om byggemesteren og hans snakkende maskiner og venner har vært en del av kanalens tilbud fra 2002 og er fortsatt en del av helgetilbudet (tv2.no lest 11.10.06)

som en iscenesettelse og forbrukeren som en individuell konstruktør, som stadig presenterer nye versjoner av ”seg selv” i jakten på sitt sanne jeg (Blindheim m.fl.2004:87). Når vi vet at samfunnet i dag preges av individualitet, av å skape sin egen individualitet med mediene som leverandører for råmaterialet, kan man hevde at barndom i dag er endret ved at den preges av mediene som premissleverandør av kjønnede identiteter. Samtidig har vi sett at de tilbyr en allsidig ”buffét” av identiteter. Dette kan bidra til endringer, slik at vi kan bli mer åpne og inkluderende i våre kjønnede strukturer. Dette aktualiseres når NRK i skrivende stund planlegger en egen barnekanal: ”Hvis NRK som allmennkringkaster skal kunne stå imot konkurransen fra de internasjonale barnekanalene, så må vi øke vår sendetid” sier programsjef Kalle Fürst i Barne- og ungdomsavdelingen i NRK (vedlegg 1u). Blir kjønnsperspektivet ilagt vekt i planleggingsprosessene til den nye kanalen?

Både barndom og mediene er altså i forandring, derfor kan endringene gjenspeiles blant annet i fjernsynstilbudet til barn. I kapittel 2 ble *den digitale barndom* presentert som en av ”merkelappene” på dagens barndom. Ut fra de ulike perspektivene i oppgaven, vil jeg hevde at dette begrepet kanskje er noe trangt og kanskje lite aktuelt. Som vi har sett, omgir barn i alle aldre seg med flere typer medieteknologiske plattformer. Neste år starter også fjernsynssendingene i det digitale bakkenettet i Norge (vedlegg 1v), dermed konvergerer teknologiene slik vi kjenner dem, til nye plattformer. Slik sett er kanskje *den medierike* eller *mediesentrerte barndom* et mer passende begrep, dersom man skal anvende en merkelapp som kan kategorisere barndommen av i dag. I denne forbindelse undrer det meg derfor at den medierte hverdagen til førskolebarna ikke er viet større plass i rammeplanen for barnehager. Rammeplanens innhold kan også brukes som dokumentasjon på hvordan barndommen ses på, i form av den rolle barnehagen spiller i et barns liv. Å forstå barnet i dagens samfunn handler i stor grad om å forstå hvordan barn forholder seg til medielandskapet. Rammeplanen unnlater å konkretisere for eksempel barns mediebruk, som om det er ikke-eksisterende, bortsett fra faren for: sitat ”overstimulering” (Rammeplan for barnehagen Q-0917 B). Kan denne ignoreringen være bunnet i kunnskapshullene drøftet i kapittel 2, hvor det ble påvist at årsaker til førskolebarna som de ”glemte” innen medieforskningen? Eller kan det være at fagfolk og pedagoger er lite oppdaterte om mediebruk hos førskolebarn? Mener de at dette ikke ”angår” barnehagen fordi mediebruken, og følger av denne, primært foregår i hjemmet, derfor inkluderes bare en del av feltet i rammeplanen? Å finne svar på dette kan nok være vanskelig, men det ser ut som at andre felt enn mediene har prioritet når det gjelder hva barnehager skal arbeide med.

Kapittel 8. Oppsummering og refleksjon

Til slutt i oppgaven vil jeg avrunde med refleksjoner rundt temaet kjønn og førskolebarn. I oppgavens oppsummeringsfase dukker det opp tanker om hvordan ferden har vært og hva en kunne gjort annerledes. Har jeg svart på forskningsspørsmålene på en tilfredsstillende måte? Hva er svakhetene? Hvor har jeg endt opp? Kan man i tråd med intensjonene nå i slutfasen hevde at denne oppgaven faktisk har dekket et kunnskapshull på forskningsfeltet barn og medier?

Intensjonen med denne oppgaven har vært å undersøke hvordan man kan kartlegge kjønnete betydninger i det mediet som de yngste bruker mest i hverdagen, fjernsynet. Jeg ville undersøke hvilke konstruksjoner av kjønn som faktisk presenteres her, om de speiler det samfunnet barn omgir seg med, eller om det er en annen verden barna møter i fjernsynet. Perspektiver innen kjønnsforskning, og ikke bare medieforskning, har vært nyttige, som teoretisk og metodisk utgangspunkt for oppgaven. Spesielt har teorier om ulike barndomsbilder i mediene vært nyttige innfallsvinkler, for å kunne fange noen tendenser i dagens barndom. Bekymringer om barn og medier sier kanskje mindre om selve mediene, enn om kulturen og det sosiale klimaet mediene anvendes i.

Mitt materiale viser at i fjernsyn for voksne blir det gradvis mer og mer tillatt med ukonvensjonelle og ”skeive” konstruksjoner av kjønn. I mine programutsnitt for barn har jeg ikke funnet igjen dette, på denne arenaen viser mitt datamateriale at kjønn består av to dikotomiske kategorier som mer eller mindre utelukker hverandre. Videre viser handlingene til de sentrale aktørene i barneprogrammene i hovedsak at de deltar i en *reprodusering* av kjente kjønnsroller. Selv om noen ”nye” konstruksjoner blir presentert, er mitt materiale for lite til å konkludere om hvorvidt disse bringer noe ”nytt” inn i fjernsynstilbudet. Årsakene til dette kan være så mange, kanskje tenker man fortsatt at barn skal ”skånes” for det som kan være vanskelig å gripe (for de voksne) i en jungel av ulike identiteter, eller kanskje tror man de yngste ikke har forutsetninger til å gripe andre identiteter fordi de selv er så bastante i sine kategorier. For meg virker dette som et *lite oppdatert* bilde på det sosiale klimaet i dag, de henger litt etter den virkelighet som skal avpeiles.

Selv om jeg har forsøkt å se programmene som en ”vanlig” barneseer, er det ikke til å komme fra at jeg har hatt et analytisk blikk på innholdet jeg selv har valgt, jamfør perspektivene om fjernsynsprogrammer i et utvidet tekstbegrep. Jeg har lett etter tegn som kan leses og avleses,

beskrives og analyseres, som etter mine vurderinger gir uttrykk for (kjønnede) budskap og meninger (jamfør kapittel 4). Ved å gå i dybden på denne måten, hindrer jeg et bilde av bare overflate, jeg ”henter ut” meninger. Men i denne innsamlingen er det viktig å peke på min egen forforståelse av, og min oppfatning av, den kjønnede verden. Dette diskuterte jeg med henvisning til Gadamer i metodekapitlet. Ved å stykke opp teksten på denne måten, har man fått nye forståelser av teksten. Disse er *mine* forståelser av teksten. Utfordringen har vært å begrunne min forståelse på en valid måte. Her vil jeg framheve et nyttig virkemiddel, nemlig å late som (imaginært) at de sentrale aktørene kunne hatt motsatt kjønn, og teste dette i forhold til min analyse av kjønnsrollemønstre. Jeg har ”kjent på” hva det egentlig innebærer for meg å være jente eller gutt. Selv om jeg kanskje i min rolle er mer bevisst på disse strukturene enn andre fjernsynsseere, er jeg også en representant for det samfunn og den kultur jeg lever i, og kan dermed på denne måten framvise noen av *mine* oppfatninger av våre felles omgivelser av i dag.

Det har vært vanskelig å vurdere hva som er kjønnnet reprodusering og hva som er nødvendige underholdende elementer i programmene. Å granske konstruksjoner på denne måten, er på mange måter med på å bringe alvoret inn i leken. Med dette endres premisene hos seeren. I mitt synliggjøringsprosjekt var det nødvendig å minne meg selv på at det er lov til å tulle, leke med konvensjoner. Å snu opp-ned på virkeligheter og roller. Stereotypisering skaper også underholdning, og latter er noe vi ikke kan leve foruten, verken som liten eller stor.

Til slutt vil jeg ta frem et spørsmål jeg har stilt meg selv mange ganger underveis i skriveprosessen. I min jakt på kjønnede betydninger, er det *jeg* som ilegger *tilfeldigheter* kjønnede betydninger? Er det for eksempel *tilfeldig* at guttene snakker først i mine utvalgte utsnitt? *Leter* jeg som forsker etter kjønnede betydninger og tolker disse ”negativt” etter det som gagnar meg og oppgaven? Dette er alvorlige spørsmål, og dersom man kan svare ja på dette, har jeg gjort en for dårlig jobb med å argumentere for hvorfor jeg mener konstruksjonene peker på kjønnede betydninger en eller ikke. Metoden er subjektiv, særlig i forhold til hva som kan oppleves som tradisjonelle kjønnsroller og ikke. Men ved å følge metoden nærmest rigid, mener jeg metoden fungerer mest hensiktsmessig. Et annet viktig moment i denne sammenheng, er at dersom datamaterialet hadde vært større, hadde jeg hatt et bredere argumentasjonsmateriale. Men som tidligere nevnt, er det ikke plass til mer innenfor rammene av en masteroppgave. Et større prosjekt ville kunne avklare dette tydeligere. Jeg har

i prosjektet prøvd å *synliggjøre* hvordan, og med hvilke effekter, kjønnsbetydninger skapes i mediene.

Det siste (og fryktelig skumle) spørsmålet er om et synliggjøringsprosjekt som dette har noe for seg? Å tro at de rådene kjønnsstrukturene vil endre seg etter en oppgave som dette, er nok noe optimistisk. Å tro at førskolebarn ikke vil fortsette å bruke rosa eller blått som tydelige ”statements” på hvem de er, skal nok det mye til for å endre. Tematikken krever derfor mer akademisk oppmerksomhet. Førskolebarn og kjønnede betydninger burde vært et aktuelt og mer *synlig* tema, ikke bare når det gjelder reprodusering av ”rosa” jenter og ”blå” gutter. Det handler om å slippe de ”i mellom” fram. Kunnskap om medienes virkemåte er etter min mening avgjørende for å forstå samfunnet vi lever i, og hvordan hverdagslivet endrer seg. Konsekvensen av å framheve medienes mer og mer fundamentale rolle i konstruksjon av egen identitet, er et bredere materiale som kan ligge til grunn for fortolkning av hvem dagens barn og unge er. Større romslighet i den kjønnede medie verden fra tidlig alder av, kan være med på å ufarliggjøre og frigjøre de strukturer som for mange kanskje oppleves som kvelende stramme, fra det som forventes av oss som jente eller gutt og senere kvinne eller mann. Hvordan disse mekanismene fungerer i praksis kunne det ved neste anledning vært interessant å finne ut mer om ved å rådføre seg med ekspertene, og i første omgang, førskolebarna selv.

Kilder:

Aasebø, Turid Skarre, Melhus E. Cathrine (2005) *Rom for barn – rom for kunnskap*, Bergen: Fagbokforlaget.

Aasebø, Turid Skarre (2002) "...og så kan du være dama til Batman." *Fiktive helter, realistiske heltinner*, i Kaldestad Per Olav og Vold, Karin Beate (red.) (2002) *Litteratur for barn og unge 2002*, Oslo: Det Norske Samlaget. s.80-87.

Aasebø, Turid Skarre (2001) ... og så kan du være dama til Batman- en empirisk undersøkelse av hvordan mediene tas i bruk og inngår i meningsbærende prosesser i sosial interaksjon mellom barn, Avhandling (dr. polit.) - Universitetet i Oslo.

Bjerrum Nielsen, Harriet (2006) *Kjønn og identitet*, i Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wenche (red.) (2006) *Kjønnsforskning – en grunnbok*, Oslo: Universitetsforlaget. s.153-168.

Bee, Helen og Boyd, Denise (2004) *The developing child*, Boston: Pearson.

Bell, Elizabeth; Haas, Lynda; Sells, Laura (ed.) (1995) *From Mouse to Mermaid: The Politics of Film, Gender, and Culture*, Indiana: Bloomington.

Bergsröm, Göran, og Borèus, Kristina (2000) *Textens mening och makt. Metodebok i samhällsvetenskaplig textanalys*, Lund: Studentlitteratur.

Boëthius, Ulf; Fornäs, Johan og Reimer, Bo (1993) *Ungdomar i skilda sfärer, FUS-rapport nr 5*, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.

Blindheim, Trond, Jensen, Thor Øyvind, Nyeng, Frode og Tangen, Karl – Fredrik (2004) *Forbruk. Lyst, makt iscenesettelse eller mening?* Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Bondevik, Hilde og Rustad, Linda (2006) *Humanvitenskapelig kjønnsforskning*, i Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wenche (red.) (2006) *Kjønnsforskning – en grunnbok*, Oslo: Universitetsforlaget. s.42-62.

Borg, Elin (2006) *Barndommens små voksne - en undersøkelse av barnemoten og den visuelle framstillingen av barn i H&M-katalogen 1987-2004*, Statens institutt for forbruksforskning, Fagrapport nr. 4.

Brinch, Sara (2006) *Mer om barn enn TV*, i Brinch, Sara (red.) *Norsk medietidsskrift*, Trondheim: Universitetsforlaget, s.290-294.

Buckingham, David (2000) *After the Death of Childhood- Growing up in the age of electronic media*, Cambridge: Polity Press.

Buckingham, David (1993) *Children talking television, the making of television literacy* London: Falmer Press.

Butler, Judith (1990) *Gender trouble: Feminism and the subversion of Identity*, London: Routledge.

Carter, Cynthia; Brantston, Gill; Allan, Stuart (ed) (2004) *News, gender and Power*, London: Routledge.

Davies, Bronwyn (2003) *Frogs and snails and feminist tales: preschool children and Gender*, Cresskill, N.J.: Hampton Press.

Douglas, Mary og Isherwood, Baron (1979) *The world of goods*, New York: Basic Books.

Drotner, Kirsten (2001) *Medier for fremtiden – børn, unge og det nye medielandskap*, København: Høst & søn.

Drotner, Kirsten; Jensen, Klaus B; Poulsen, Ib; Schrøder, Kim (2000) *Medier ock kultur*, Lund: Studentlitteratur.

Drotner, Kirsten (1999) *Unge, medier og modernitet*, Valby: Borgens Forlag.

Drotner, Kirsten, Jensen, Klaus B, Poulsen, ib, Schrøder, Kim (1998) *Medier og kultur*, Copenhagen Valby: Borgen Forlag.

Drotner, Kristen (1990) *Modernitet og mediepanikk* i Deichman- Sørensen, Trine og Ivar Frønes (red.) *Kulturanalyse*, Oslo: Gyldendal.

Endestad, Tor; Brandtzæg, Petter, Bae; Heim, Jan; Torgersen, Leila og Kaare, Birgit Hertzberg (2004a) *"En Digital barndom?"- en spørreundersøkelse om barns bruk av medieteknologi*, NOVA rapport nr 1, Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Endestad, Tor, Brandtzæg, Petter Bae; Heim, Jan; Kaare; Birgit Hertzberg og Torgersen, Leila (2004b) *"Barn i et digitalt samfunn. En beskrivelse av norske barn fra 7 til 12 år og deres tilgang til bruk av TV, PC, Internett, mobiltelefon og spillteknologier"*, i *Barn* (4) 2004, ss.9-31.

Erstad Ole (2005): *Digital kompetanse i skolen*, Oslo: Universitetsforlaget.

Frønes, Ivar (2003) *Moderne barndom*, Oslo: Cappelens Forlag A.S.

Frønes, Ivar(1994) *Den norske barndommen*, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Frønes, Ivar (red.) (1987) *Mediabarn*, Oslo: Gyldendal.

Frønes, Ivar og Haldar, Marit (red.) (1998) *Digital barndom*, Oslo: Ad notam Gyldendal.

Eide, Elisabeth (2000): *Narrespeil*, Oslo: Høyskoleforlaget.

Enli, Gunn Sara, Syvertsen, Trine, og Sæther, Susanne, Østbye (red) (2002) *Et hjem for oss – et hjem for deg? Analyser av TV2 1992-2002*, Kristiansand S: IJ –forlaget.

Evenshaug, Oddbjørn, Hallen, Dag (2000): *Barne- og ungdomspsykologi*, Oslo: Ad Notam. Gyldendal.

- Fairclough, Norman (1995) *Media Discourse*, New York: Edward Arnold.
- Gadamer, Hans- Georg (1997) *Sanning och metod*, Göteborg: Daidalos.
- Gauntlett, David (2002) *Media, Gender and Identity. An introduction*, Routledge: London.
- Gentikow, Barbara (2005) *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*, Kristiansand: IJ-forlaget.
- Gentikow, Barbara (1999) Kartlegging av et felt, i Larsen, Peter og Hausken, Liv (red.)(1999b) *Medievitenskap bind 3, Medier og brukere*, Bergen: Fagbokforlaget. s.11-31.
- Gjelsten, Gudmund, Simones, Asbjørn (1997) *Å vekse opp i eit mediesamfunn – Identitet, toleranse og kommunikasjon i oppsedinga*, Oslo: Det norske samlaget.
- Haavind, Hanne (red.)(2000) *Kjønn og fortolkende metode*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Hake, Karin (2006) *Historien om barne-tv – Barndomsbilder 1960-2005*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Hake, Karin (2000) *Barn og unges medieverden: informasjon og veiledning til foreldre*, Oslo: Pedagogisk forum.
- Hake, Karin (1999) *Beethoven – var han ikke smart? Femåringers fascinasjon av fjernsyn – en komparativ studie*, Oslo: NRK Forskningen.
- Hake, Karin (1998) *Barn og unges fjernsynsverden*, Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Haldar, Marit og Frønes, Ivar (red.) (1998) *Digital Barndom*, Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Haldar, Marit (1993) *Barndom på boks: barndomsperspektiver i NRK 1960-1990*, Hovedoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Halsaa, Beatrice (2006) *Fra kvinneforskning til kvinne- og kjønnsforskning*, i Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wenche (red.) (2006) *Kjønnsforskning – en grunnbok*, Oslo: Universitetsforlaget. s.108-120.
- Hastings, A.W. (1993) *Moral Simplification in Disney's The little Mermaid. The Lion and the Unicorn* nr 17.
- Hauan, Marit Anne og Heggeli, Gry (ed.) (2002) *Younger than Yesterday, Older than Tomorrow*, Turku: Nordic Network of Folklore.
- Haavind, Hanne (red): *Kjønn og fortolkende metode*, Oslo: Gyldendal akademisk.
- Holme, Idar Magne og Solvang, Bernt Krohn (1993) *Metodevalg og metodebruk*, Oslo: TANO AS.
- Jacobson, Maria (2005) *Young people and Gendered Media Messages*, Göteborg: Nordicom.

- Johnsen, Birgit Hertzberg (1982) *Myten om den onde stemor – Fra folketradisjon til masselitteratur*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Kaare, Birgit Hertzberg (2004): *Ungdom som lever med PC*, NOVA Rapport nr 2.
- Kjus, Yngvar og Kaare Birgit Hertzberg (red.) *Humor i mediene*, Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS.
- Larsen, Peter (1999) *Medier og tekster*, i Larsen, Peter og Hausken, Liv (red.)(1999a) *Medievitenskap bind 2, Medier- tekstteori og tekstanalyse*, Bergen: Fagbokforlaget s.15-30.
- Larsen, Peter og Hausken, Liv (red.)(1999a) *Medievitenskap bind 2, Medier- tekstteori og tekstanalyse*, Bergen: Fagbokforlaget.
- Larsen, Peter og Hausken, Liv (red.)(1999b) *Medievitenskap bind 3, Medier og brukere*, Bergen: Fagbokforlaget.
- Livingstone Sonia (2002) *Young People and New Media*, London: SAGE Publications Ltd.
- Livingstone, Sonia, Bovill, Moira (ed.) (2001) *Children and their changing media environment: a European comparative study*, Mahwah, N.J. : Lawrence Erlbaum Associates.
- Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wenche (red.) (2006) *Kjønnsforskning – en grunnbok*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Marx Ferree, Myra; Hess, Beth B og Lorber, Judith; (ed.) (1999) *Revisioning gender*, Thousand Oaks: Sage.
- Mühleisen, Wenche (2006): *Kjønn, sex og humor på tv*, i Kjus, Yngvar og Hertzberg Kaare Birgit (red.) *Humor i mediene*, Oslo: J.W Cappelens Forlag AS, s.135-158.
- Mühleisen, Wenche (2003): *Kjønn og sex på tv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nilsen Randi Dyblie (2003) ”*Barn, Kvinner og kjønn i kvinneforskning*” i *Kvinneforskning* nr 3, Oslo: KILDEN.
- Olesen, Jesper (2000) *Børn som tv-seere*, København: Gyldendal Uddannelse.
- Rammeplan for barnehagen Q-0917 B, Barne- og familiedepartementet.
- Sagberg, Sturla og Steinsholt, Kjetil (red.)(2003) *Barnet - konstruksjoner av barn og barndom*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Sand, Therese og Walle- Hansen, Wenche (red.)(1992): *Sosialisering i dag*, Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Seip Tønnesen, Elise (2000): *Barns møte med TV: tekst og tolkning i en ny medietid*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Smith, Dorothy E. (1987) *The everyday world as problematic: a feminist sociology*, Boston: Northeastern University Press.

Solbrække, Kari Nyheim og Aarseth, Helene (2006) *Samfunnsvitenskapens forståelser av kjønn*, i Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wenche (red.) (2006) *Kjønnforskning – en grunnbok*, Oslo: Universitetsforlaget. s.63-76.

Stephens, John. (Ed.)(2002): *Ways of being Male*, London: Routledge.

Syvertsen, Trine (1997) *Den store TV – krigen, Norsk allmennfjernsyn 1988-1996*, Bergen: Fagbokforlaget.

Tingstad, Vebjørn (2006) *Barn under lupen – å vokse opp i en foranderlig mediekultur*, Oslo: Cappelen Akademisk forlag.

Tingstad, Vebjørn (2003) *Children's chat on the net*, (Dr.Polit avhandling) NTNU Trondheim.

Tingstad, Vebjørn (1995) *TV-titting i et sosialiseringperspektiv- en studie i 5 småbarnsfamilier*, DMMHs publikasjonserie nr.3.

Van Evra, Judith (2004) *Television and Child Development*, Mahwah, New jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

von Feilitzen, Cecilia (ed.)(2004a) *Young People, Soap Operas and reality TV-Unesco International Clearinghouse on Children, Youth and Media*, Göteborg: Nordicom.

von Feilitzen, Cecilia (2004b) *Mer tecnat..? Animerade TV-program, marknad, utbud, barn, föräldrar*, Vårdskildringsrådets skriftserie nr 31.

Wartella, Ellen (1994) *Producing children's television programs*, in James S. Ettema; D. Charles Whitney (red.) *Audiencemaking. How the Media Create the Audience*. London: Sage Publications.

Werner, Anita (1994) *Barn i fjernsynsalderen. Hva vet vi om mediernes innflytelse?* Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Ytreberg, Espen (2006) *Medie- og kommunikasjonsteori*, Oslo: Universitetsforlaget.

Østbye, Helge; Knapskog, Karl; Helland, Knut; Larsen, Leif Ove (2002): *Metodebok for mediefag*, Bergen: Fagbokforlaget.

Østbye, Helge (1999a) "Barn og medier" i Larsen, Peter og Hausken, Liv (red.) *Medievitenskap*, bind 3, Bergen: Fagbokforlaget. s. 125-135.

Østbye, Helge (1999b) "Vold" i Larsen, Peter og Hausken, Liv (red.) *Medievitenskap*, bind 3, Bergen: Fagbokforlaget, s. 135-157.

Vedlegg 1

Kilder og ressurser fra Internett

1a: aftonbladet.se:

Tilgjengelig: <http://www.aftonbladet.se/vss/foraldrar/story/0,2789,817452,00.html>
[2006, 8. Mai].

1b: Søk i Retriever A-TEKST: Dagbladet 2003, 6. November:

Tilgjengelig: <https://www.retriever-info.com/services/archive.html>
[2006, 13. November].

Barn gjøres til moteslaver Ny rapport: Kropps- og mote-fikseringen hemmer likestillingen.

Forbrukskulturen i Norge øker og øker, og de yngste slipper ikke unna. Klesbransjen satser nå knallhardt på barna.- Norge er et interessant marked med et kjøpekraftig barnepublikum. Barna er med og påvirker familiens forbruk, sier Vebjørng Tingstad ved Norsk senter for barneforskning ved NTNU i Trondheim. Senteret startet i september opp sitt treårige forskningsprosjekt, Consuming Children, som skal se på den kommersielle endringen av barndommen. Ifølge Tingstad har barn i stor grad kommet mer i kontakt med handelsmarkedet de siste fem åra. - Mobiltelefoner har blitt viktig i markedsføringen mot barn. Opp mot 80 prosent av barn fra 8 - 9-års alderen og oppover har mobiltelefon, og ved å laste ned ringetoner og logoer gjør de seg tilgjengelige for markedsføring. Vi har også fått mer TV-reklame rettet mot barn på utenlandske TV-kanaler, sier Tingstad.

Gamle kjønnsroller

Moteindustrien bruker de fleste knep for å selge mest mulig klær, og sosiolog Elin Borg dokumenterer dette i sin nye rapport «Barndommens små voksne». Rapporten er skrevet i forbindelse med Borgs masteroppgave i sosiologi, og har analysert barneklærsidene i Hennes & Mauritz-katalogene (HM) fra 1987 - 2004. Analysen viser en klar økning i satsingen på barneklær de siste åra. Andelen i katalogen som er viet til barneklær har økt fra 22 prosent i 1987 til hele 34 prosent i 2004. - Funnene viser at både klærne og framstillingen av barn i motekatalogene har blitt mye mer voksenpreget. Bildene i kleskatalogene spiller mer på de gammeldagse kjønnsrollene enn tidligere. Mens likestillingen er blitt bedre i samfunnet viser katalogene et motsatt bilde. Jentene blir i ytterpunkt framstilt som passive objekter med fokus på kropp, mens gutter er mer aktive og avslappet, sier Borg. Hun mener dette er et uheldig bilde. - Dette kan endre tankestrukturen og forståelsen av seg selv og andre. Fokus på kropp og utseende for jenter kan virke hemmende mer enn fremmende i et likestillingsperspektiv, mener Borg. Kjønnsrolleskillet kan være med på å øke omsetningen av klær for motebransjen. - Med økt skille mellom kjønnene blir det umulig for en yngre søster å arve klær etter sin storebror eller motsatt. I tillegg har klærne blitt mer motepreget og ikke så funksjonelle som de var tidligere, forklarer Borg.

Rosa, rosa - og mer rosa

Rapporten viser at to av tre klesplagg for jenter i HM-katalogen fra 2004 var rosa. - Fargene på klærne viser ikke bare til hvilket kjønn barna har, men hva det faktisk vil si å være gutt eller jente, sier Vebjørng Tingstad ved Norsk senter for Barneforskning. Anniken Huitfeldt (Ap) har tidligere uttrykt sin misnøye mot motetrenden gjennom Dagbladet, og er fortsatt engasjert i saken. - Jeg og broren min gikk gjennom klærne vi hadde da vi var små her om dagen, og vi hadde utrolig mye felles klær da vi vokste opp på 70-tallet. I dag er ikke engang fasongen på buksene like for kjønnene, sier Huitfeldt. Hun synes framstillinga av barn i reklamen er det mest bekymringsfulle. - Det er viktig for meg at jenter er tøffe og forstår at de kan beherske det samme som gutter kan. Når datteren min sier hun er en prinsesse svarer jeg at prinsesser er veldig sterke. Og det stemmer jo også, se bare på Mette-Marit, sier Huitfeldt.

Bedre råd

- Etersom vi har fått bedre råd har motebildet strukket seg helt ned i 2 - 3-års alderen, sier Ragnhild Brusdal, forsker ved SIFO. Hun har vært Elin Borgs veileder da hun skrev rapporten «Barndommens små voksne».

- Foreldre synes det er moro å kle barna sine i moteklær, sier Brusdal. Hun mener foreldrene bidrar til at jenter ser ut som lolitaer og gutter ser ut som gangstere. - Det er trist at det har blitt så stort fokus på moteklær blant små unger, og at også disse er utsatt for motepress, sier forbrukerombud, Bjørn Erik Thon. Han mener dette er en utvikling som både samfunnet, kleskjedene og foreldrene må dele ansvaret for. Ragnhild Brusdal mener barna blir lært opp til å følge kjøpekulturen fra de er små. - Vi setter dem i handlevogna og lesser oppi varer. Vi lever i en forbrukskultur, og ville vært rart om ikke barna våre også ble dratt inn i dette, sier Brusdal. Også daglig leder i BarneVakten, Øystein Samnøen reagerer. - Barndommen er kortere enn noen gang. Ungdomstidas idealer blir presentert til oss tidligere. Det er mange som må ta ansvar for å trekke utviklingen i riktig retning, sier han.

1c: aftenposten.no

Tilgjengelig: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1108995.ece>
[2005, 11. November].

1d: Nei til kommersielt press mot barn og unge- Tiltaksplan: Barne- og familiedepartementet, 2003

Tilgjengelig: http://odin.dep.no/bld/norsk/dok/andre_dok/handlingsplaner/004061-990022/dok-bn.html
[2006, 28. September].

1e: Søk i Retriever A-TEKST: Dagbladet 2003, 10. September:

Tilgjengelig: <https://www.retriever-info.com/services/archive.html>
[2006, 14. September].

Må kutte 100 mill.

NRK-sjef John G. Bernander fortviler over statsbudsjettet. I forslaget til Kulturdepartementet ba NRK om at kringkastingsavgiften måtte økes med 110 kroner. Han fikk ikke annet enn reduksjon av momsen fra 12 til seks prosent. Bernander mener at forslaget fra regjeringen innebærer at NRK må kutte 100 millioner kroner.

Dramatisk NRK-sjefen konkretiserer summen på denne måten:

- 100 millioner kroner er dramatisk mye. Det er hele NRK2, tre distriktskontorer, 120 årsverk, halvannet års dramaproduksjon, tre års drift av Kringkastingsorkestret eller to års drift av Petre. Dette betyr også at vi ikke kan gå videre med arbeidet med å digitalisere NRK-arkivet, sier han.

Ærlig Kulturminister Valgerd Svarstad Haugland tar angrepet fra Bernander med knusende ro.

- Jeg har sett Bernanders liste og kan bare si at det er flere som ønsker seg mer penger. Uten å gå i detalj kan jeg si at noe er mer verneverdig enn annet innen NRK. Vi har også satt ned NRKs momsplikt fra 12 til seks prosent. Det gjør det billigere å kjøpe tjenester utenfor NRK-huset, sier Svarstad Haugland.

Bernander liker ikke svaret.

- Det er veldig vanskelig å forholde seg til dette. Valgerd må være ærlig nok til å si at hun selv ønsker å redigere oss, eller sette inn en byråsjef som redaktør, sier han.

Det er særlig tilbudet til de yngste Bernander er redd for.

Teppebombing

- Vi taper i forhold til de aller yngste hver eneste dag. Vi har god oppslutning i 40 minutter, mens Disney Channel, Fox Kids og Cartoon Network teppebomber oss 24 timer i døgnet. Vi vil ha mer for barna på morgenen og ettermiddagen. Jeg vet ikke hva vi skal gjøre. Vi reduserte nylig NRK med 400 årsverk i løpet av to og et halvt år, fortviler han.

Bernander er også misfornøyd med at NRK nesten ikke er til stede i forslaget til statsbudsjett.

- Her har vi en eier av NRK som bruker to linjer i forslaget til statsbudsjett på noe som er et pålegg til oss om å spare inn 100 millioner kroner, sier han.

1f: Søk i Retriever A-TEKST: VG 2006, 01. September:

Tilgjengelig: <http://www.retriever-info.com/atekst.php>
[2006, 30. September].

SKREMT - av Disney

Disney Channels fremgang i Norge har skremt NRK til å ta affære. For 180 millioner i året skal barna tas tilbake med en egen barnekanal.

I den yngste målgruppen, 3-11 år, har Disney Channel på to år økt sin markedsandel fra nesten ingenting til om lag 16 prosent. Og da NRK nylig i en undersøkelse spurte barn mellom 8 og 12 år hvilken kanal de likte best, svarte 34 prosent Disney Channel, som var i en helt egen klasse - milevis foran blant annet NRK.

- Oppslutningen om Barne-TV har gradvis gått nedover de siste årene. Vi er reelt bekymret. Vi må slåss mot de virkelig store, som sender alltid. Og «alltid» vil alltid være barns førstevalg. I dag har barnetilbudet i NRK for liten plass. Frykten er derfor at barn i fremtiden bare skal bruke NRK tilfeldig, sier programsjef for barne- og ungdomsavdelingen i NRK Kalle Fürst.

Døgnet rundt

TV-tilbudet til barn har økt voldsomt de siste årene, og øker fortsatt. Discovery Kids er blant kanalene som er rett rundt hjørnet. Felles for de fleste av barnekanalene er at de sender døgnet rundt.

- Barn vet de har et tilbud, uansett om det er fotball-VM eller ikke, sier Fürst.

I England er det i dag 27 rene barnekanaler, i Frankrike 14. Blant annet en som bare sender hesteprogrammer beregnet på jenter mellom 9 og 14 år. Kalle Fürst tror Norge kan ha 14 rene barnekanaler i 2008.

- Vi ser at markedsandelene til de andre kanalene går ned når vi sender mer barneprogrammer enn vanlig, f.eks. i julen. Når vi er der, kommer barna til NRK. Derfor er det så viktig at barnekanalen kan bli en realitet, sier Fürst.

Barneaktører

NRK bruker i dag om lag 120 millioner til barne-TV. Skal barnekanalen bli en realitet, trenger de årlig 50-60 millioner til.

- Derfor er vi nødt til å ha den lisensøkningen vi har bedt om på 95 kroner. Uten den blir det ingen barnekanal, sier kringkastings sjef John G. Bernander, som med kanalen vil styrke, bevare og stimulere den norske barnekulturen.

- Forskjellen på NRK og de andre er at vi har en større andel med egenproduksjoner, og at vi har med barn som aktører. Det er en nordisk tradisjon, i andre deler av verden er Barne-TV synonymt med animasjon. Barnekanalen vil være et vanvittig godt alternativ til globaliseringen. I kulturkampen som pågår, har NRK en viktig oppgave å fylle, sier Bernander. I høstens statsbudsjett blir det klart om lisensens økes.

1g: Norsk mediebarometer 2005, Statistisk Sentralbyrå

Tilgjengelig: <http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa78/fjernsyn.pdf>
[2006, 25. Oktober].

1h: Likestillingssenteret:

Tilgjengelig: <http://www.likestilling.no/tema.html?id=105>
[2005, 30. Oktober].

1i: International Central Institute for Youth and Educational Television (IZI)

Tilgjengelig: http://www.br-online.de/jugend/izi/english/research/e_protagonists.htm,
[2006, 12. Januar].

1j: Kilden: Informasjons- og dokumentasjonssenter for kvinne- og kjønnsforskning

<http://kilden.forskningsradet.no/c16880/artikkel/vis.html?tid=40985>
[2006, 02. November].

1k: <http://www.wikipedia.org/>

Tilgjengelig: http://en.wikipedia.org/wiki/Teenage_Mutant_Ninja_Turtles
[2006, 10. November].

1l: Cartoon Networks hjemmesider

Tilgjengelig: <http://no.cartoonnetwork.nu/home/index.jsp>
[2006, 30. August].

1m: <http://www.wikipedia.org/>

Tilgjengelig: <http://en.wikipedia.org/wiki/Peanuts>
[2006, 6. Juni].

1n: <http://www.wikipedia.org/>

Tilgjengelig: http://en.wikipedia.org/wiki/Peppermint_Patty_2006,
[2006, 07. November].

1o: <http://www.wikipedia.org/>

Tilgjengelig: http://en.wikipedia.org/wiki/Power_Puff_Girls
[2006, 6. September].

1p: Cartoon Networks hjemmesider for Powepuffjentene

Tilgjengelig: <http://no.cartoonnetwork.nu/microsites/ppg/index.jsp>
[2006, 27. September].

1q: UIB-magasinet 1/98

Tilgjengelig: <http://www.uib.no/elin/elpub/uibmag/95-98/9801/femme.html>
[2006, 14. Juni].

1r: <http://www.wikipedia.org/> og <http://www.gulesider.no/>
Tilgjengelig: http://en.wikipedia.org/wiki/Susan_B._Anthony)27.09.2006
[2006, 27. September].
Tilgjengelig: <http://www.gulesider.no/rubrikk/rubrikkDefaultShowAd.do?adId=31352>
[2006, 26. September].

1s: Universitas
Tilgjengelig: <http://universitas.uio.no/Arkiv/1997/05/femme.htm>
[1997, 19. Februar].

1t: NRKs hjemmeside
<http://www.nrk.no/nyheter/innenriks/5626366.html> lest 12.10.06)
[2006, 12. Oktober].

1u: NRKs hjemmeside
Tilgjengelig: <http://www.nrk.no/nyheter/kultur/medier/3646434.html>
[2006, 27. Oktober].

1v: NRKs hjemmeside
Tilgjengelig: <http://www.nrk.no/programmer/tv/fbi/5791745.html>
[2006, 23. Oktober].

1w: Allmennkringkastingsrapporten side 11, Allmennkringkastingsrådet 2004
Tilgjengelig: http://www.medietilsynet.no/om/nyhetsarkiv/ak3_rapp05
[2002, 6. Februar].

Vedlegg 2

Andre kilder: intervjuer, seminarer og forelesninger

2a: Data lagt fram på frokostseminar hos Synovate MMI 16. Juni 2006

2b: Intern-notat fra Barnas Supershow- redaksjonen, gitt meg prosjektleder Ingrid Hafstad:

BARNAS SUPERSHOW PROGRAM 44-54, host 05

Barnas supershow er et underholdningsprogram for barna i alderen 3-9 år med fokus på 5-6 åringen. Vi fokuserer på sosialisering: utvikling av selvtillit og empati. Vi ønsker å gi våre seere andre barn å speile seg i og identifisere seg med. Det er alltid barna som vinner over situasjonene. Det er barna som kan ting og bestemmer. I sentrale scener bytter barn og voksne roller: Barn tar regien over voksne i kjente, barnenære situasjoner. Målet er å vise barn som kompetente aktører for slik å styrke barns selvbilde. Det er også et mål å synliggjøre og integrere barn med annen etnisk bakgrunn.

VISJON: Vi skal inspirere og begeistre barn med "Barnas supershow"

MÅL: Vi skal være barnas førstevalg på lørdager.

VERDIER: Vi er inkluderende
Vi er alle programskapere
Vi har humor og selvironi
Vi er ansvarfulle
Vi er tøff, uredd og litt redd
Vi tar barn på alvor

PROGRAMLEDERE

Ingrid Martine, Marit Serianna, Tiago, Filip, Henriette, Thelma, Peder

VIGNETT

Figurene i vignetten representerer barna og den gleden og energien de skal ha i programmet. Alle bakgrunner er hentet fra studio, og figurene beveger seg i kjente element i programmet.

ILLUSTRASJONER

Illustrasjonene skal være en aktiv del av handlingen i studio. De skal utdype tema på en humoristisk måte.

De illustrasjoner som ikke gjøres i studio, gjøres med andre barn og voksne. Målet er å etablere 4 faste "familier" som vi møter igjen i ulike innslag.

KONKURRANSE/TESTER

De som er med på konkurranse må ha en eller annen tilknytning til programmet.

En voksen må først gjennom en hinderløype og til slutt finne en ting, med bind for øynene, som er gjemt i en krukke. Barna/publikum/seere blir fortalt hvor gjenstanden er gjemt, slik at de lettere kan følge med på jakten. Finner den voksne tingen, får den "premie", finner den ikke tingen, får den en litt mer ubehagelig overraskelse. Vi fortsetter med tester dersom vi kommer på noen gode ideer.

GUNNHILD

Inspirert av Alf Prøysens vise "Hvis vi sa sånn til voksne som de til alle små", er "Gunnhild" blitt en viktig del av Barnas supershow. Her snus rollene på hodet. Barna tar regien over de voksne ved hjelp av "Gunnhild".

Voksne må gjøre det barn ofte blir bedt om å gjøre, som for eksempel "å måtte spise opp maten sin før de får dessert".

SUPERFIKSERNE

Ideen med Superfiksene er å vise at barn kan, bare de får gjøre det på sin måte med sin erfaring. Nå ønsker vi å gjøre "superkokker" til "Superfiksere". Dette fordi det er vanskelig å finne nok matoppskrifter som barna kan gjøre. Vi kan gjerne lage enkle matretter innimellom, men vi vil også gjøre fingertips.:

Ideer til hva "Superfiksene" kan gjøre:

- 1) melkeflaske-/saftflaske-/plastkanne til vaskemiddel/ -tennis. (kaste ball fra beholder til beholder)
- 2) Vinteridyll med glitter (plastboks med figurer ,og glitter til snø.Fint i mørke med lommelykt)
- 3) Vannkunst som sprayer på med vannflaske og vannpistol, renner, tørkes, og blir kunst. Gøy å lage. (Denne er vi litt tvilende til om blir morsom å gjøre)
- 4) Kjeglespill med tomflasker med farget vann. Bowlinglignende.
- 5) Lur oppbevaring i hylla: Fastskrudde syltetøyglass som beholdere for ting og tang.

6) Musikkinstrumenter (4 st: f.eks. dorulltrompet, spille på kam, etc) Blir et lite orkester.

Matlaging:

Superfikerne kan også lage mat . Da blir de Superkokkene. De kan for eksempel lage morsomme matpakker, og bruker pepperkakeformer og ”trykker” ut pålegg av for eksempel. fiskepudding, skinke, servelat m.m og så pynter vi skivene.

BAND

Bandet består av Stina, Amund og Eliot

2c: Utklippede saksopplysninger fra epost mottatt 15.09.06 fra Cartoon Networks informasjonsavdeling:

”Man kan godt måle popularitet af disse programmer, sidst vi havde spørgsmål på MMI s børne og ungdomsindex var i starten af 2005 hvor Snoopy ikke var særlig kendt - her havde 4% af de norske børn mellem 3-14 PPG som et af deres favoritTV programmer.”

2d: Forelesning med Liesbeth Van Zoonen IMK 21.02.06, Institutt for Medier og Kommunikasjon, kurs: Kjønn og medier

2e: Utklippede saksopplysninger fra epost mottatt 15.09.06 fra Cartoon Networks informasjonsavdeling:

”Snoopy er en "acquisition" det vil sige at vi har kjøbt den af en anden part, vi har siden 1 jan 2005 sendt den on and off om aftenen ved 1900 tiden. For tiden er den sendt kl 0800 på weekend morgener.”

2f: Utklippede saksopplysninger fra epost mottatt 15.09.06 fra Cartoon Networks informasjonsavdeling:

”PPG er en såkaldt CNO - cartoon network original som er produceret på vores egne studier i Atlanta for en del år siden. De bliver sendt hele tiden men ikke længere i primetime - vi har rigtig mange afsnit - mener det er 75.”

2g: Utklippede saksopplysninger fra epost mottatt 15.09.06 fra Cartoon Networks informasjonsavdeling:

Vedlegg 3

Analyseobjektene

3a: NRK, Barnas Supershow, episodene ”Mammaer” og ”Motorer”
http://www.nrk.no/programmer/tv/barnas_supershow/
[2006, 20. April].

3b: DVD med episodene ”Det var en kort sommer, Baltus Brun” og ”En likeverdige kamp” fra
Cartoon Network